

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2007:22
ISSN 1654-0247

Bibliotekarieutbildningskritik
En undersökning av ett urval tidskrifter
ur svensk bibliotekspress 1990-2005

**GUDRUN FREDIN
KÄTTY TURSTAM**

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© **Gudrun Fredin/Kätty Turstam**
Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Bibliotekarieutbildningskritik.
En undersökning av ett urval tidskrifter ur svensk bibliotekspress 1990-2005.

Engelsk titel: Criticisms of the library education.
An investigation of selected Swedish library magazines 1990-2005.

Författare: Gudrun Fredin, Kätty Turstam

Kollegium: Kollegium 3

Färdigställt: 2007

Handledare: Lars Seldén

Abstract: The purpose of this Master's thesis is to investigate the criticisms of the Swedish library education 1990-2005.

By studying four different magazines, we tried to find the various opinions. The years investigated are 1990 to 2005. We have studied articulated opinions, not all opinions, in four library journals.

In 1993, the education was transformed towards a more academic line, why we want to explore the discussions shortly before and during this change. Noticeable concrete changes during this time are an increased number of education sites, more technology and less practise.

Research questions:

1. In what themes of opinions has criticism, for or against the new library education, been presented in library journals during the period 1990-2005?
2. What themes have been dominating this period?
3. What differences in these themes are found in relative importance over the 16 years?
4. Which are the most interested parties in the survey during this period of time?

We read the magazines and sorted the criticism into themes and put them together to get a pattern of the discussions.

We find representatives from associations to be the most active interested party, then educators. The pattern of opinions reveals the following: the new education can lead to several various types of employment, not just in libraries. Other opinions debated were if the education is relevant and if practise is necessary. The theme of distance education is discussed most frequently in the beginning of our period and the gender issue in the end.

Nyckelord: Bibliotekarieutbildning, svensk bibliotekspress, yrkesinriktad, akademisk, biblioteksintressenter.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte och problembeskrivning	2
1.2 Frågeställningar:.....	4
1.3 Material och avgränsning	4
1.3.1 Tidskrifterna	6
1.4 Definitioner och akronymer	8
1.5 Disposition	8
1.6 Sökvägar.....	9
2. Historik.....	10
2.1 Före 1972.....	10
2.1.1 Bibliotekarieutbildning före 1972	11
2.2 1972-1993.....	12
2.2.1 Yrkesutbildning till bibliotekarie	12
2.2.2 Högskolereformen 1977	13
2.2.3 Forskningsanknytning av bibliotekarielinjen vid Högskolan i Borås	13
2.2.4 Debattskrift från SAB.....	14
2.2.5 UHÅ-rapport 1991:17	14
2.2.6 Konferens i Borås.....	15
2.3 1993-2006.....	17
2.3.1 Högskolereformen 1993	17
2.3.2 Biblioteks- och informationsvetenskap	18
2.3.3 Fler utbildningsorter	19
2.3.4 En utbildning i stöpsleven	20
2.5 Bibliotekarieutbildning i andra länder.....	22
2.5.1 Danmark	22
2.5.2 Finland.....	23
2.5.3 Norge	23
2.5.4 USA.....	24
2.5.5 Kort sammanfattning över bibliotekarieutbildningarna	25
2.6 Bolognadeklarationen.....	26
3. Tidigare forskning	27
3.1 Forskning om bibliotekarieutbildning.....	27
3.1.1 Bibliotekarieutbildning i förändring, BHS 1972-1999	27
3.1.2 Bibliotekscheferna och bibliotekarieutbildningen.	28
3.1.3 Bibliotekarieutbildningen vid BHS 1977 t.o.m 1999.....	28
3.1.4 Systemtänkande och biblioteksutbildning.....	29
3.1.5 Paradigm och trender inom biblioteks- och informationsvetenskap	29
3.1.6 Institutionaliserings och utveckling av ett nytt ämne	30
3.1.7 Kunskap, kompetens och utbildning – ett bibliotekariedilemma under 100 år.....	30
3.2 Bibliotekariens kunskap	31
3.2.1 Bibliotekariens kunskap: en diskursanalys	31
3.3 Bibliotekariens yrkesroll	32
3.3.1 Quo vadis bibliotekarie?.....	32
3.3.2 Ekonomisering av folkbibliotek	33
4. Metod	34
4.1 Metod och arbetssätt.....	34
4.2 Reliabilitet	36

4.3 Tillvägagångssätt vid analys	37
4.3.1 Kodning av artiklarna.....	37
4.3.2 Kritiken fördelad	37
4.4 Intressenterna	38
5. Resultat och analys	39
5.1 Kritiken i artiklarna	39
5.2 Redogörelse över kritiken	40
5.2.1 Akademisk utbildning	40
5.2.2 Anpassad till verklighet/verksamhet	42
5.2.3 Bredd, kompetens och studieämnen.....	43
5.2.4 Distansutbildning	46
5.2.5 Olika utbildningsorter och utbildningstyper	46
5.2.6 Praktik	48
5.2.7 Utbildning och kön.....	49
5.2.8 Övrigt	50
5.2.9 Diskussion och slutsats över kritiken	51
5.3 Förändring över tid.....	54
5.3.1 Diskussion och slutsats om förändring över tid	55
5.4 Artiklarna utifrån intressenterna.....	56
5.4.1 Bibliotekarier.....	57
5.4.2 Forskarvärlden.....	58
5.4.3 Föreningar	59
5.4.4 Myndigheter	61
5.4.5 Studerande.....	61
5.4.6 Utbildare.....	63
5.4.7 Diskussion och slutsats över intressenter	64
5.5 Artiklarna utifrån tidskrifterna	66
5.5.1 Biblioteksbladet.....	67
5.5.2 Bis.....	68
5.5.3 DIK-forum.....	68
5.5.4 Tidskrift för dokumentation	69
5.5.5 Diskussion och slutsats om tidskrifter och dominerande författare	70
6. Avslutande diskussion.....	71
7. Sammanfattning	74
Käll- och litteraturförteckning.....	77
Otryckta källor.....	77
Tryckta källor och litteratur.....	77

Tabellförteckning

Tabell 1: Fakta över valda tidskrifter.....	5
Tabell 2: Utbildningarna efter planerat genomförande av Bolognadeklarationen.....	26
Tabell 3: Test-retest-realibilitet per tidskrift.....	36
Tabell 4: Antal använda artiklar per tidskrift och valda år.....	39
Tabell 5: Temanas frekvenser 1990-2005.....	40
Tabell 6: Teman uttryckta över valda år i absoluta frekvenser.....	54
Tabell 7: Teman uttryckta över valda år i relativa frekvenser.....	55
Tabell 8: Det absoluta och den relativa frekvensen hos respektive intressent.....	56
Tabell 9: Antal åsikter per intressent och tidskrift.....	66

Bilaga 1: Artikelförteckning.....	82
Biblioteksbladet (BBL)	82
Bis.....	84
DIK-forum.....	85
Tidskrift för dokumentation (TD)	89
Bilaga 2: Kursplaner.....	90
Borås.....	90
Lund	91
Umeå	91
Uppsala.....	92
Växjö	93

1. Inledning

Idag är utbildningen inom biblioteksområdet inte längre den tydliga yrkesutbildning som den var före 1993. Förändringen som kom då är, som vi ser det, en av de största som bibliotekarieutbildningen genomgått i Sverige genom åren. En förändring som ger en hel del både positiv och negativ kritik. Yrkesutbildning till bibliotekarie försvinner 1993, i stället blir det en akademisk utbildning i ämnet biblioteks- och informationsvetenskap. Med akademisk utbildning menas att den är mer teoretisk, att ett ämne studeras teoretiskt i stället för praktiskt. Vi studenter läser ämnet biblioteks- och informationsvetenskap men prövar inte på hur det går till att arbeta på ett bibliotek inom utbildningen. De två stora skillnaderna som sker vid förändringen är att just praktiken tas bort och att utbildningen nu är enhetlig, den är inte längre uppdelad för folk- respektive forskningsbibliotek. Ungefär samtidigt med ändringen etableras ämnet som ett forskarutbildningsämne i Sverige, vilket vi jämförelsevis med flera andra länder är sena med. Förutom akademiseringen av ämnet så uppstår nu även fler utbildningsorter, fram till 1993 är Borås ensam utbildningsort. Idag kan biblioteks- och informationsvetenskap studeras på fem orter: Borås, Lund, Umeå, Uppsala och sedan hösten 2003 även i Växjö.

Det är bland annat ett personligt intresse som ligger bakom vårt val av ämne. Det dröjer inte länge efter utbildningsstart förrän vi informeras om förändringen, dessutom att den har föranlett viss turbulens. När en förändring är på gång är det inte ovanligt att röster höjs, ofta handlar det om att en del är nöjda som det är medan andra har visioner om något som kan bli bättre. Vi är nyfikna på dessa röster och vill identifiera dem som har framfört åsikter och vilka åsikterna är. Valet faller på att undersöka vad som har skrivits, vilken kritik som framförs, i svensk bibliotekspress om bibliotekarieutbildningen (vår definition följer i kapitel 1.4). Tanken med detta är att vi vill få med åsikter från flera olika håll, som exempelvis yrkesutövande bibliotekarier, utbildare, forskare eller studenter. En sak som är viktig för oss att ha i åtanke när det gäller att undersöka artiklar, är att det inte är alla som har en åsikt som skriver ner den och skickar in den till en tidskrift. Det vill säga att denna undersökning inte kommer fram till någon sanning om vilka åsikter som existerar, bara om vilka som har publicerats. Vid undersökningar kan det finnas en önskan att komma fram till ett entydigt svar, en önskan att klart och tydligt få veta om det undersökta är bra eller dåligt. Givetvis gäller detta även oss. Mestadels positiva åsikter torde innebära att utbildningen blivit till det bättre. Det troligaste är dock att olika intressenter har olika åsikter och att dessa inte är entydigt bra eller dåligt.

En anledning till vår undersökning är alltså att stilla vår personliga nyfikenhet, en annan att vi anser utbildning som sådan värd att studera. Utbildning är viktig för den enskilde personen, som vi, som vill få arbeta inom ett önskat område, men också för samhället. En utbildad befolkning innebär bland annat en befolkning som torde vara mer kvalificerad för det valda yrket, detta fördjupas mer i kapitel 1.1. Vår åsikt är att en utbildning ska utgöra grunden till ett yrke, att en utbildning ska peka på vilka kunskaper som behövs inom det kommande yrket. Även om det inte är förrän arbetet börjar på ett bibliotek som yrkesrollen framträder, så anser vi att utbildningen bör vara förberedande på ett eller annat sätt för arbetsuppgifterna som ska utföras. Kanske kan kritiken visa på skilda uppfattningar om detta. Vi undersöker kritikens innehåll, för fram den och ser om den eventuellt förändras över tid. Vårt intresse grundar sig i vilket motstånd eller bifall de nya idéerna bemöts med. Intressenternas roller i sammanhanget anser vi är betydelsefulla eftersom de troligen visar på vilka som mest känner sig påverkade av förändringarna. Vi undrar vilka av dessa som mest försöker påverka utbildningen.

Eftersom vi under vår utbildningstid har mötts av mest negativa åsikter i förändringen av utbildningen undrar vi om det även är enbart dessa som våra valda tidskrifter framför. Om det inte är så, utan att det är övervägande positiva åsikter, så är det en intressant fråga varför dessa negativa åsikter lever kvar. Detta är en fråga som vi inte tänker försöka besvara, men kanske vår undersökning kan visa på en mer skiftande inställning till förändringarna. En åsikt handlar om förändringen som för många uppfattas som om den avlägsnar sig från bibliotekaryrket. Detta kanske är naturligt eftersom dagens utbildning ska kunna leda till så många fler arbetsplatser än bibliotek. Eftersom vi är intresserade av att arbeta just på bibliotek, börjar vårt intresse i vilka som protesterar mot förändringarna och hur. Vi är intresserade av att få fram så många olika åsikter som möjligt och vi tycker att det är spännande med de skilda uppfattningar som framförs. Förhoppningsvis behöver inte framtida studerande nedslås av eventuella negativa ståndpunkter, utan kan styrkas i riktigheten av att välja en utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap.

Vi väljer att undersöka åsikter som framkommer i tidskrifterna Biblioteksbladet (BBL), bis (utgiven av Bibliotek i samhälle), DIK-forum (facklig tidskrift för anställda inom Dokumentation, Information och Kultur) och Tidskrift för dokumentation (TD) under åren 1990-2005. Något som vi behöver tänka på är vilken betydelse en tidskrift och författare till en artikel kan ha för framförd åsikt. Detta återkommer vi till och diskuterar i kapitel 5.8 och 5.9. Fokus i denna uppsats ligger på själva undersökningen, men vi anser trots det att även historiken över utbildningen är intressant i sammanhanget och den har därför tämligen stor plats i vår uppsats. Dessutom redovisar vi, kort, hur bibliotekarietutbildningen ser ut på de olika utbildningsorterna i Sverige och i våra nordiska grannländer för en jämförelse. Här tar vi med även USA för den påverkan som finns inom området därifrån. Samtidigt som vi försöker se dagens utbildning i ett historiskt sammanhang, är vi väl medvetna om att alla utbildningar står i ständiga förändringar. Vår avsikt är att spegla situationen under våra valda år.

Metoden vi har valt för att kunna genomföra vår undersökning är kvalitativ innehållsanalys, mer om den följer i kapitel 4.

1.1 Syfte och problembeskrivning

Vårt syfte är att undersöka diskussionen över bibliotekarietutbildningen i ett urval av tidskrifter från svensk bibliotekspress under 1990-2005.

Utbildning är viktigt för ett demokratiskt samhälle som vill utvecklas. För att kunna påverka och medverka i en demokrati är det viktigt att samhällsmedborgarna har kunskap och kompetens. I SOU (1992:1) *Frihet, ansvar, kompetens. Grundutbildningens villkor i högskolan* talas om att ”att höja medborgarnas kompetens är högskolans yttersta mål”.¹ De politiska målen med utbildning är att ett samhälle behöver arbetskraft som är kvalificerad för olika yrken, på längre sikt önskas utveckling för en ökad välfärd. Förhoppningsvis ökar även den intellektuella, sociala och kulturella utvecklingen i ett land genom utbildning. Det finns även en önskan att utbilda bort ojämlikheter och so-

¹ SOU 1992:1 s. 42

ciala orättvisor mellan olika grupper och mellan kvinnor och män. Dessutom bidrar en ökad internationell förståelse till ett samarbete för att bearbeta globala problem.²

Det finns ett antal samhällsliga funktioner för utbildningsforskning enligt Donald Broady³ däribland:

att frambringa och cirkulera benämningar och tankefigurer som gör det möjligt att tala om utbildning och att strida om hurdan utbildningen borde vara.⁴

Vår undersökning innebär att vi framför åsikter om bibliotekarieutbildningen, bland annat om hur utbildningen bör vara. Grunden ligger i de uppfattningar som framkommer i tidskrifterna, men vi kommenterar även utifrån egna erfarenheter. I och med att utbildning har så stor betydelse, enligt ovan, är det också viktigt att kvaliteten är god. Att granska och föra fram kritik och uppfattningar om utbildningar är av vikt för att bevara eller höja kvalitet. I *Börjar grundbulten rosta* menas att kvalitet och dess utvärdering förmodligen är den viktigaste frågan när det gäller utbildning. Ur studenternas synpunkt kan kvalitet bland annat innebära att ”utbildningen förmedlar kunskaper och färdigheter som är relevanta för den kommande yrkesverksamheten”.⁵ Tyvärr så dras i *Börjar grundbulten rosta* slutsatsen att kvaliteten på utbildningar är offrad för kvantitet. En så kraftig ökning av studentantalet som under 1990-talet försvårar möjligheten att upprätthålla kvaliteten.⁶

Vikten av att granska utbildning visar sig även i dagarna (november 2006) vara högst aktuell när Högskoleverket granskar lärarutbildningen. Studien de lägger fram ger stark kritik och menar att lärarutbildningen inte håller måttet, var fjärde examinerad student bör inte godkännas. De största bristerna gäller forskningsanknytning, teorimedvetenhet och relationen mellan teori och empiri. Studenterna själva menar att praktik är viktigare än teori och att de yrkesförberedande delarna är viktigare.⁷ Kan inte nyutbildade lärare göra ett bra jobb så blir det svårare för elever att tillgodogöra sig kunskap fullt ut. Ovan talar vi om högskolans mål för utbildning, och de politiska målen. När det gäller lärarutbildningen verkar dessa mål inte vara uppfyllda, men genom att granska och framföra kritik kan detta förändras.

² SOU 1992:1 s. 42-76

³ Professor på Uppsala universitet

⁴ Broady 1986, s. 109

⁵ Westling 1999, s. 68

⁶ Westling 1999, s. 26

⁷ Franke, 2006

1.2 Frågeställningar:

Det visade sig under arbetets gång att det var svårt att redovisa varje åsikt för sig. Därför för vi samman åsikterna i grupper, där varje grupp behandlar var sin fråga, har var sitt tema. Frågorna vi vill besvara är därför:

1. Inom vilka teman har kritik, för eller emot den nya bibliotekarieutbildningen, framförts i svensk bibliotekspress under perioden 1990-2005?
2. Vilka teman har varit dominerande under perioden som helhet?
3. Vilka skillnader gällande temans relativa vikt finns över de 16 åren?
4. Vilka intressenter dominerar temans kritik under perioden som helhet?

1.3 Material och avgränsning

I all form av textanalys är valet av text av största vikt. Vi tänker oss att det material som blir mest relevant är artiklar ur svensk bibliotekspress där det är mest troligt att bibliotekarieutbildningen debatteras. Med artiklar menar vi allt som skrivs i tidskrifterna, bortsett från annonserna. Det kan vara allt från långa artiklar till korta notiser och insändare. Syftet är att både få med tidskrifternas vinklingar och läsarnas reaktioner. För att räkna ut det *ungefärliga* antalet undersökta artiklar väljs slumpmässigt två nummer per år, frånsett DIK-forum där tre nummer per år räknas. Detta eftersom DIK-forum ges ut i så många fler nummer per år. Det slumpmässiga urvalet sker genom dragning av nämnda antalet ur en osorterad hög av tidskrifter. Varje tidskrift beräknas naturligtvis för sig. Medelvärdet av antal artiklar per tidskrift räknas fram ur de räknade två, respektive tre, utvalda tidskriftsnumren per år och multipliceras med antal nummer av aktuell tidskrift för just det året. Summorna per år adderas därefter ihop för att få ett sammanlagt antal artiklar under perioden. Att varje år räknas separat från början beror på att tidskrifterna kan variera i antal nummer per år. Se DIK-forum i tabellen vars utgivning skiftar från 16 till 20 nummer per år. Det totala antalet undersökta artiklar jämförs sedan med vårt antal av använda artiklar (se tabell 1 nedan).

Vårt urval av tidskrifter är Biblioteksbladet (BBL), bis, DIK-forum och Tidskrift för dokumentation (TD). Materialet som analyseras är alltså artiklar ur dessa fyra tidskrifter. Biblioteksbladet visar sig självklart som val för oss, för den når ut till många med sin upplaga på ca 4700 exemplar 2006.⁸ Den är även i högsta grad etablerad, grundad 1916. Bis är en tidskrift som ges ut av Bibliotek i Samhälle, vilken är en socialistisk förening för biblioteksanställda. Föreningen uppger själva att de visar "biblioteksdebatt från vänster", kanske visar detta sig även i framförda åsikter vilket kan vara intressant för vår undersökning. Bis är ett komplement till DIK-forum, som är en facklig tidskrift för anställda inom Dokumentation, Information och Kultur. Tidskriften är utgiven av fackföreningen DIK, härigenom får vi med åsikter från fackligt håll. Nu har vi tre tidskrifter att undersöka men vi ser fyra som ett bättre antal än tre. När vi kontrollerar Ikoner visar det sig att den börjar utges först 1998. Vid undersökning av Tidskrift för dokumentation ser vi att den är utgiven av Svensk förening för informationsspecialister och vi frågar oss om detta har med bibliotekssektorn att göra. En närmare granskning ger att Svensk förening för informationsspecialister är en ideell förening för alla som

⁸ Silverplats (2006-05-29)

”verkar inom informationsförsörjning”, och det anser vi stämmer in på bibliotek. Vårt val som fjärde tidskrift blir då Tidskrift för dokumentation, som numera heter Info-Trend. Vi tror att vårt urval kan ge en rimlig beskrivning över den diskussion som förekom i bibliotekspressen under åren 1990-2005. Likaså anser vi att fyra tidskrifter ger mycket information, men ändå utgör ett hanterbart material.

Tabell 1: Fakta över valda tidskrifter.

tidskrift	BBL	BIS	DIK-forum	TD	summa
grundad	1916	1969	1973/1981	1945	————
upplagestorlek	4700	700	20 400 ⁹	600 ¹⁰	————
antal nr per år	10	4	16-20 ¹¹	4	————
totalt antal artiklar under perioden (ungefär)	4390	1392	6232	390	————
antal använda artiklar	48	11	79	7	145
procentandel per tidskrift	1,1 %	0,8 %	1,3 %	1,8 %	————
procentandel av samtliga använda artiklar	33,1 %	7,6 %	54,5 %	4,8 %	100,0 %

Tabellen visar att DIK-forum är den tidskrift som har störst upplagestorlek och även flest använda artiklar, sedan följer BBL. Trots att det är få relevanta artiklar funna i TD så blir resultatet ändå en hög procentandel för tidskriften, på grund av så lågt totalt antal artiklar och så få nummer per år.

Tiden vi väljer är 1990-2005. Startåret är valt utifrån att det är strax innan utbildningen akademiserades, förändrades. Slutåret är valt utifrån att vi ville ha ett aktuellt resultat med ett år i sin helhet. Vi förstår att bibliotekarietutbildningen debatteras intensivt och vill se hur diskussionen ser ut och om och hur den är förändrad över tid. Vi anser att det är intressant att se hur debatten gick *under* förändringen och framåt för att se eventuella ändringar över tid.

Vi begränsar oss till grundutbildningen av bibliotekarier och väljer bort eventuell fortbildning. De utbildningar vi speglar åsikterna om är de som genomförs i Sverige, vilket ger en naturlig koppling till de svenska tidskrifterna.

Andra val vi gör är att införliva alla utbildningar som fanns/finns inom B&I. 1990 var enda utbildningsorten Borås, med viss utbildning i Umeå. Med 1993 års högskolereform får andra högskolor och universitet som så önskar möjlighet att bedriva utbildning inom samma område.

Som en avgränsning är också vårt borttagande av alla artiklar som är enbart negativa i sin framställning av bibliotekariers löneläge (finns inga positiva). Det kan diskuteras om lön inte står i nära samband och samklang med utbildning, men vårt mål är att finna uppfattningar om själva utbildningen. Vi väljer också att ta bort artiklar där någon är nöjd/missnöjd utan att motivera sin ståndpunkt. Det kan vara en åsikt med stark motivering, men lika gärna bara ett ogenomtänkt yttrande. Sannolikheten är stor att personen

⁹ upplagestorlek 2005

¹⁰ Svensk förening för informationsspecialister (2006-06-04)

¹¹ numera redovisar Dik-forum 15 nr/år

i fråga förklarar sin åsikt om denna är genomtänkt. Artiklar som endast innehåller fakta tillhör de bortsållade.

1.3.1 Tidskrifterna

När det gäller tidskrifterna vi väljer så är dessa utgivna av föreningar. Tidskrifter ger en förening status och en möjlighet att nå ut med sitt budskap och att kunna värva nya medlemmar. Under 1960 och 1970-talen är tidskrifterna aktiva i debatter. Jan Ristarp¹² och Lars G Andersson¹³ menar att tidskrifterna, liksom biblioteken själva, har kommit längre från händelsernas centrum än de var då. Trots det är de ett fönster för biblioteks-världen – ett fönster som dock har svårt att nå människor utanför den egna intressesfären.¹⁴

Vi väljer att introducera tidskrifterna redan här för att lyfta fram deras vikt i undersökningen och ge läsaren en första bild av vad uppsatsen innehåller. Här följer en presentation av dessa:

Biblioteksbladet - BBL, ges ut första gången 1916 av den nygrundade Sveriges Allmänna biblioteksforening (SAB). Föreningen startas av en sammanslutning av representanter för både vetenskapliga bibliotek och folk- och skolbiblioteken. Den bildas på ett biblioteksmöte i Stockholm 1915. Föreningens syfte sades vara att främja det svenska biblioteksväsendets utveckling och att vara opolitisk.¹⁵ De första femtio åren hade tidskriften fritidsredaktörer, för att 1966 få en professionell heltidsengagerad redaktör. Det skapas allt tjockare nummer tills bokrecensionerna tas bort från tidskriften.¹⁶ Numera heter SAB Svensk Biblioteksforening och BBL är deras medlemstidning. SAB menar själva att ”tidningen ska kritiskt granska såväl föreningens alla led som andra beslutsfattare som har betydelse för medlemmarna och bibliotekens verksamhet”.¹⁷ Från annat håll uttrycks att BBL är en ”oberoende tidskrift som bevakar nationell och internationell kultur- och bibliotekspolitik, biblioteksforskning, debatter, informations- och dokumentationsfrågor”.¹⁸

Bis – Föreningen BiS, Bibliotek i samhälle, bildas av de radikala biblioteksstudenterna i Stockholm under 1968/69. BiS är kritisk mot den befintliga allmänna biblioteksforeningen, som enligt BiS inte gör tillräckligt för att vara en central del i samhällsutvecklingen. BiS är det socialistiska alternativet, en förening som vill stärka det demokratiska samhället och ge biblioteket en aktiv roll för alla medborgare.¹⁹

BiS skapar tidningen bis som ”bärs av en idé och en idealitet, besitter mycket blygsamma ekonomiska resurser, saknar varje drag av trendighet och når trots sina hela samhället omfattande ambitioner endast en mycket begränsad grupp läsare”.²⁰ Bis vill vara

¹² Fil.kand., bibliotekschef, förlagsredaktör och översättare

¹³ Fil.mag., stadsbibliotekarie, kulturchef, ordf. i Dik-förbundet 1974-77

¹⁴ Ristarp & Andersson 2001, s. 167 ff

¹⁵ Runebergprojektet (2006-06-03)

¹⁶ Ristarp & Andersson 2001, s. 171

¹⁷ Svenska biblioteksforeningen (2006-06-03)

¹⁸ Tidskrifter (2006-06-03)

¹⁹ Ristarp & Andersson 2001, s. 161 f

²⁰ Ristarp & Andersson 2001, s. 162

en radikal röst i biblioteksdebatten. Medlemmarna i BiS är i stort sett oförändrade sedan starten och de deltar i debatter och som remissinstans.²¹

DIK-forum - Folkbibliotekarierna är fackligt medvetna. 1938 bildas Svenska Folkbibliotekarietäroeningen, senare Svenska folkbibliotekarietäroebundet, SFF. Förbundet är en del i TCO, Tjänstemännens Centralorganisation. Medlemmarna är inte nöjda med TCO:s intresse för yrkeskåren och blir irriterade på dess bristande förmåga att höja lön och status, därför söker sig dessa 1958 till det nybildade SACO, Sveriges Akademikers Centralorganisation. Ristarp och Andersson konstaterar att bytet inte ger någon märkbar effekt.²²

För att få ut sitt budskap till medlemmarna startar SFF en tidning, Biblioteket och vi som utkom mellan 1946 och 1960. SFF-meddelanden utvecklas på 1970-talet till tidskriften Bibliofack. På 1970-talet kommer även en statlig utredning om förnyelse av den akademiska utbildningen, Högskolan (u 68), vilken förslår en linje med inriktning mot informations- och kulturutbildningar. Detta blir en grund till att slå ihop berörda små förbund till det större DIK-förbundet. DIK står för dokumentation, information och kultur.²³ DIK-förbundet bildas 1972 och tidningen kommer ut 1973 för första gången. Då ges den ut fyra gånger per år. Samtidigt ger olika delföreningar ut egna medlemsblad, som Bibliofack och SMF-nytt (för museitjänstemän). Dik-forum ligger nere för en tid för att återupptrå igen 1981.²⁴

SFF arbetar för en biblioteksdrag och en utbildad bibliotekspersonal. De får dåligt genivar för sina idéer – bibliotek verkar ofta vara något som ”bara” ska finnas, utan diskussion eller lagar. SFF vänder sitt intresse utrikes istället. Efter sammanslagningen till DIK-förbundet försvagas SFF:s makt och debatten i tidskriften avmattas under 1980 och 1990-talen. En utveckling som märks på fler ställen inom samhället. Ristarp och Andersson menar att fackförbundets roll utvecklades till en PR-organisation, utan större intresse för medlemmarnas ekonomiska intressen.²⁵

Tidskrift för dokumentation - TD, är utgiven av Tekniska litteratursällskapet (heter numera Svensk förening för informationsspecialister). 2005 byter tidskriften namn till InfoTrend, men vi väljer att använda namnet, förkortningen, TD under hela vår uppsats för att inte förvirra. Föreningen är en ideell svensk förening för informationsspecialister som erbjuder fort- och vidareutbildning för medlemmar och prenumeranter, vilka huvudsakligen finns i de nordiska länderna, genom kurser och seminarier. Som en av sina främsta uppgifter ser de att framhäva information som en strategisk resurs. De vill uppmärksamma den nyckelroll som förmedlarna av information spelar inom näringsliv och samhälle. Innehållet i tidskriften fokuseras på den senaste utvecklingen inom det informationstekniska området.²⁶

²¹ Ristarp & Andersson 2001, s. 161 ff

²² Ristarp & Andersson 2001, s. 157 f

²³ Ristarp & Andersson 2001, s. 158

²⁴ Alfredsson (2006-10-02)

²⁵ Ristarp & Andersson 2001, s. 160 f

²⁶ Svensk förening för informationsspecialister (2006-06-04)

1.4 Definitioner och akronymer

ABM: står för arkiv, bibliotek och museum. Eftersom dessa tre har gemensamma uppgifter i att samla och vårda material från i dag och igår, uppmuntras samarbete dem emellan. 1992 bildas en grupp, ABM-gruppen, som ska försöka utöka samarbetet, bland annat för att samlingarna ska bli mer lättillgängliga för allmänheten.²⁷

BDI: står för bibliotek, dokumentation och information. Denna beskriver en utvidgad biblioteksverksamhet som omfattar insamling, klassifikation och lagring av information samt informationsåtervinning.

BHS: Bibliotekshögskolan i Borås

Bibliotekarieutbildning: Med bibliotekarieutbildning menar vi dels den gamla yrkesutbildningen och dels de nya inom Biblioteks- och Informationsvetenskap. Vår undersökning behandlar åsikterna för och emot de nya, negativ kritik mot den gamla uppfattar vi som positiv till en ny utbildning.

B&I: Biblioteks- och informationsvetenskap brukar förkortas B&I, och så gör även vi i fortsättningen.

BIVIL: Förkortning för biblioteks- och informationsvetenskap i Lund

LIS: Library and information science, motsvarar B&I

SAB: Svenska Biblioteksföreringen (f.d. Sveriges Allmänna Biblioteksförering)

Tema: vi använder ordet tema när vi diskuterar en grupp åsikter. Åsikter är enskilda företeelser.

TLS: Svensk förening för informationsspecialister (f.d. Tekniska Litteratursällskapet).

UHÄ: universitets- och högskoleämbetet

1.5 Disposition

Kapitel 1 fortsätter med en beskrivning över sökvägar till vårt material.

Kapitel 2 visar på historik som är viktig som en bakgrund till uppsatsen. Denna är uppställd i kronologisk ordning, med endast övergripande för de mest avlägsna i tid. Vi vill här även redogöra för den officiella diskussionen som för fram den nya utbildningen. En kort redogörelse för utbildningen i några andra länder har vi med som jämförelse, våra nordiska grannländer för just närheten och USA för dess starka påverkan inom området. Bolognaprocessen kommer in i artiklarna, vilket kräver en kort förklaring. Något berör vi förändringar till lärarbibliotekarie (eller lärotekarie) och biblärare. En utbildning som

²⁷ Kulturnät Sverige (2006-08-27)

fanns i ett annat utförande som en 5-poängskurs i bland annat Borås i början av 1980-talet, enligt Christer Bergqvist, skolbibliotekarie i Nybro och kursansvarig i Borås.²⁸ Övrig diskussion om föreslagna och eventuella ändringar lämnar vi därhän.

Kapitel 3 innehåller tidigare forskning, både magisteruppsatser och övrig forskning som är viktig för vår uppsats. Vi redovisar dessa efter innehåll.

Kapitel 4 redogör för metod, arbetssätt och reliabilitet. Vi diskuterar hur vi bearbetar vårt material och hur överensstämmelsen blir vid en andra genomgång. Kapitlet innehåller även tillvägagångssätt vid vår analys. Vi har tidigare redogjort för tidskrifterna vi använder i undersökningen, sist i detta kapitel redogör vi för intressenter som kommer till tals i dessa tidskrifter. Intressenterna har en viktig roll i frågan vilka som framfört, eller tillåtits framföra, mest kritik.

Kapitel 5 redogör för våra resultat och analys. Först förtydligar vi hur vi kodar våra artiklar och visar i tabell hur kritiken fördelar sig över tidskrifter och över år. Vi grupperar in kritiken i teman och diskuterar kritiken utifrån dessa grupper. De största temana studeras sedan utifrån en tidsaspekt. Vi undersöker om kritiken har ändrat karaktär över åren. Kapitlet fortsätter med diskussioner utifrån intressenternas och tidskrifternas synvinkel. Allra sist tar vi upp en diskussion om eventuellt någon dominerande skribent kan påverka vilken kritik som framförs.

En avslutande diskussion ger vi i kapitel 6. Vi tar fram sådant som väcker vår uppmärksamhet. Det finns detaljer vi inte väntar att finna och andra som vi trodde skulle visa sig tydligare.

I kapitel 7 ger vi en sammanfattning av vår uppsats.

Efter själva uppsatsen följer litteraturförteckning och förteckning över våra använda artiklar. Bifogat är även kursplaner för de olika studieorterna. För att få en större förståelse för diskussionen i tidskrifterna om de olika utbildningarna i B&I har vi en kort redogörelse för hur dessa ser ut 2006. Årtalet är valt bland annat för att alla de nuvarande utbildningarna är igång då, den senaste startad i Växjö hösten 2003 har dessutom fått tid att finna sin form.

1.6 Sökvägar

Det första vi vill veta, och behöver veta, är vilka tidskrifter vi ska undersöka. Vi tittar på tidskriftshyllan vilka som finns att välja på och gör vårt urval enligt kapitel 1.3.

För att få reda på historiken om utbildningen använder vi som sökord bibliotekarieutbildning, biblioteksutbildning, biblioteks- och informationsvetenskap, även bibliotekarie, bibliotek och utbildning används i olika kombinationer. Databasen Libris används mycket och bibliotekskatalogerna på Högskolan i Borås, Växjö universitet, Kalmar Högskola och folkbibliotek i närområdena. Men det är referenslistor och källförteckningar i uppsatser och andra publikationer som är till störst hjälp.

²⁸ Bergqvist 1983, s. 43 ff

När det gäller att ta fram aktuell forskning gör vi dels på samma sätt som ovan, dels tittar igenom vilka uppsatser som har skrivits och tar fram dem som handlar om bibliotekarieutbildningen. Svensk bibliotekarieforskning bläddras igenom de år som innefattar vår undersökning för att se vad som finns där.

Uppgifter om de olika utbildningsorterna söks på respektive högskola eller universitets hemsida.

Artiklar av intresse utöver materialet från urvalet söks i databaserna Artikelsök, Mediearkivet och Presstext. Vi använder samma sökord som ovan. Här hittas givetvis många artiklar ur BBL och våra övriga utvalda tidskrifter som vi redan funnit genom manuell sökning, men även en del andra som vi undersöker och några bifogas till debatten.

2. Historik

Det har visserligen skrivits om den historiska bakgrunden i tidigare uppsatser och annan forskning. Vi anser den ändå vara av vikt att bifoga även av oss för att ha den aktuell när vi framför kritiken ur svensk bibliotekspress. Historiken redogörs kronologiskt tillsammans med den del av debatten som vi anser vara av vikt. Sist följer här bibliotekarieutbildning i ett urval av andra länder för en jämförelse, samt kortfattat om vad Bologna-deklarationen innebär för utbildningen i framtiden.

2.1 Före 1972

Gunnar Richardson²⁹ skriver i *Svensk utbildningshistoria* att skolans relation till det existerande samhället kan ses ur två aspekter. Dels som en *funktion* av olika samhällsfaktorer, dels som ett *instrument* som de politiska makthavarna använder mer eller mindre medvetet för att försöka förändra samhället på något sätt. Frågor som ställs vid studiet av skolans historia när det gäller *instrument* är på vilket sätt skolan förändrat samhället eller skapat förutsättningar för förändringar. På 1960-talet kom utbildningsfrågorna att betraktas utifrån samhällsekonomiska förutsättningar. Utbildning uppfattas som en produktionsfaktor i likhet med till exempel naturtillgångar och kapital, framförallt gäller det den högre och yrkesinriktade utbildningen. Målet är att skapa en arbetskraft som tillfredsställer samhällets behov.³⁰

Grunden till det moderna Sverige, det industrialiserade demokratiskt styrda välfärds-samhället, läggs under 1800-talet.³¹ Under 1900-talet är förändringarna omfattande, många och genomgripande. Sven-Olof Josefssons avhandling *Året var 1968* menar att Högskoleutredningen 1968 (U 68-utredningen) kan ses som en kamp mellan två universitetsideal. Det första idealet är det autonoma, där finns inget beroende av statsmakter, i stället är lärare och studenter de dominerande. Det andra idealet är det integrerade uni-

²⁹ Tidigare professor vid Linköpings universitet

³⁰ Richardson 2004, s. 11-14

³¹ Richardson 2004, s. 43

versitetet, där samhället är integrerat i utbildningssystemet. Här kan politiker och andra engagera sig och använda universitetet som ”ett instrument för lokal och regional utveckling”.³² Ann Billinger³³ menar att när det gäller Bibliotekshögskolan i Borås så finns en önskan att anpassa utbildningen efter samhällets utvecklingstendenser, det vill säga en integrering.³⁴

Högskoleutredningen 1968 har till uppgift att göra en översyn av hela det eftergymnasiala utbildningsområdet. Runt 1970 är skolväsendets struktur klar vilken genomförs under efterkrigstiden: grundskola, gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning. Samtidigt uppstår även en brytpunkt när det gäller ekonomisk tillväxt, nu blir det i stället stagnation och relativ tillbakagång. Samhället från 1970 är kort och gott ett samhälle i förändring. U 68-utredningen lägger grunden för den kanske mest genomgripande högskolereformen, den *stora högskolereformen*, som sätts i verket den 1 juli 1977.³⁵

2.1.1 Bibliotekarieutbildning före 1972

Under åren närmast efter sekelskiftet 1900 finns knappast någon organiserad biblioteksutbildning, bara viss biblioteksteknisk skolning och litteraturutbildning. Magnus Torstenssons³⁶ forskning *Att analysera genombrottet för de moderna folkbiblioteksidéerna* skriver om Valfrid Palmgrens vistelse i USA på hösten 1907 för att studera folkbibliotek, vilket resulterar i en reseberättelse som väckte stor uppmärksamhet.³⁷ 1908 håller hon sedan en 14-dagarskurs i biblioteksteknik för lärare och lärarinnor vid de allmänna läroverken och 1909 en sexveckorskurs för personal som vill arbeta på folkbibliotek. Palmgren anser det viktigt med utbildade bibliotekarier. 1911 skriver hon:

På en bibliotekarie ställer nämligen hans arbete stora fordringar på icke blott litteraturkännedom och mångsidiga kunskaper i allmänhet utan äfven på hans rent personliga egenskaper. Han måste först och främst vara utrustad med energi och ett utpräglat ordningssinne, utan hvilka egenskaper han icke kan gå iland med att sköta biblioteksmaskineriet. Han måste hysa verklig kallelse för sitt kall, i hvilken känsla intresse för allmänheten och dess sträfvanen måste ingå som en integrerande beståndsdel.³⁸

Fram till 1926 finns korta kurser på liknande sätt, oftast för deltagare som redan arbetar på folk- eller skolbibliotek. Den första längre kurs som anordnas varar fyra månader, där förutsätts att deltagarna redan har praktisk erfarenhet. Inte förrän 1948/1949 förlängs utbildningen till sex månader och 1963/1964 till sju månader. Från och med 1952/1953 är kursen årligen och 1962 fördubblas den. Kurserna är inte likartade hela tiden, utan anpassas gradvis efter nya behov.³⁹

När det gäller vetenskapliga bibliotek så anställs här från början lärda personer. På universitetsbiblioteken i Lund och Uppsala så förestås dessa först av akademiska lärare som en bisyssla. Till sin hjälp har de anställda bibliotekarier och biblioteksassistenter.

³² Josefsson 1996, s. 86

³³ Författare till magisteruppsatsen *Bibliotekariens kunskap: en textanalys* av SOU 1969:37

³⁴ Billinger 2006, s. 35

³⁵ Richardson 2004, s. 60f, s. 93 och s. 177

³⁶ Universitetslektor på BHS

³⁷ Torstensson 1996, s. 21

³⁸ Torstensson 1996, s. 23f

³⁹ SOU 1969:35 s. 18-21

Före 1960 finns inga krav på att den blivande bibliotekarien ska genomgå prov i bibliotekskunskap, men från 1946 finns sådan intern utbildning vid uppsalabiblioteket. I Lund hämtas den praktiska kunskapen under arbetets gång.⁴⁰

2.2 1972-1993

Under denna period existerar enbart en tvåårig yrkesutbildning till bibliotekarie, vilken är vid BHS. Allt fler röster börjar dock höjas för en förändring. Bland annat tillsätts Högskoleutredningar för att undersöka hur en förändring ska kunna se ut, debattskrifter publiceras och konferenser resulterar i böcker som framför åsikter om en framtida förändring.

2.2.1 Yrkesutbildning till bibliotekarie

Den första bibliotekshögskolan startar i Borås 1972 efter en utredning *Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik. Betänkande avgivet av utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal* (SOU 1969:37) vilken undersöker möjligheterna för en gemensam utbildning för folk- och universitets- och forskningsbibliotek. (Billinger menar att detta är ”den största utredning om biblioteksutbildning som gjorts i Sverige”, och att ”den ledde fram till den hittills största reformen i landet”).⁴¹ Denna undersökning tillkommer efter åtskillig kritik mot de existerande utbildningsformerna, kritik ända sedan slutet av 1940-talet.⁴² Utredningen anser att gränserna mellan ”forskningsbibliotek, folkbibliotek och andra dokumentationsförmedlande institutioner” blir alltmer flytande.⁴³ Här föreslås att utbildningen ska bli tvåårig, vilken typ av bibliotek det än rör sig om, men med en uppdelning från nästsista terminen. Det anses att en tvåårig ämnesutbildning med färdigheter ska finnas. De speciella krav som eventuellt ställs på anställda vid forskningsbibliotek kan tillfredsställas genom att yrkesutbildningens sista del består av ytterligare ämnesstudier, exempelvis vid universitet. Det kan påpekas att kraven på grundutbildning för tjänst på forskningsbibliotek härmed sänktes.⁴⁴

All tidigare utbildning till bibliotekarie upphör efter en övergångsperiod. Utredningen menar att detta flertal av utbildningar är alltför splittrat, en strävan efter samordning gör att det finns stort behov av en ny utbildning.⁴⁵ Forskningsbibliotekens interna utbildning, den statliga biblioteksskolan, Stockholms stadsbiblioteks anordnade utbildning och Kungliga bibliotekets utbildningskurser avslutas efterhand. En annan orsak till ny biblioteksutbildning är en väntad ”informationsexplosion” som kräver mer personal och resurser.⁴⁶

Lars Seldén⁴⁷ skriver 1989 en artikel i NORDINFO-nytt om bibliotekarietutbildningen i Sverige. Här läser vi att bibliotekarielinjen från 1972 är tvåårig. Den består dels av en

⁴⁰ SOU 1969:35 s. 40-43

⁴¹ Billinger 2006 s. 3

⁴² SOU 1969:37 s. 9

⁴³ SOU 1969:35 s. 82

⁴⁴ SOU 1969:35 s. 105 och s. 142

⁴⁵ SOU 1969:35 s. 148 och s. 168f

⁴⁶ Billinger 2006 s. 8

⁴⁷ Universitetslektor på BHS

gemensam del och dels endera av två inriktningar – antingen mot folk- och skolbibliotek eller mot forsknings- och företagsbibliotek. Längden på den gemensamma delen minskar successivt, 1972 är tre terminer gemensamma, 1981 två och 1989 endast en. Utbildningen innehåller även praktik.⁴⁸

2.2.2 Högskolereformen 1977

Två högskoleutredningar har påverkat BHS organisation och pedagogiska utformning i hög grad, högskolereformerna 1977 och 1993. ”Den stora högskolereformen” som sattes i verket 1 juli 1977 utgår från två riksdagsbeslut, från 1975 och 1977, vilkas underlag är från propositioner framlagda av två olika regeringar. Reformen innebär att bibliotekarietutbildningen i Borås förs över till högskolesektorn. Bibliotekshögskolan blir nu en institution inom Högskolan i Borås och förlorar sin självständighet. I och med reformen delas också högskoleutbildningen i Sverige in i fem sektorer beroende på yrke, all utbildning anses vara yrkesförberedande för arbetsmarknaden,⁴⁹ se 2§ i högskolelagen SFS (svensk författningssamling) 1977:218:

Uppgifter för högskolan

1 § Inom högskolan skall bedrivas utbildning, forskning och utvecklingsarbete.

2 § Utbildningen inom högskolan skall bygga på vetenskaplig grund.

Utbildningen skall anordnas så att de studerande förvärvar kunskaper och färdigheter samt utvecklar sin förmåga att kritiskt bedöma företeelser av skilda slag. *Utbildningen skall främja att de studerande förbereder sig för skilda yrken* (vår kursivering) eller vidareutvecklar sig inom yrken som de redan utövar. Inom utbildningen skall kunskaper och färdigheter som har vunnits inom arbets- och samhällslivet i övrigt tas tillvara.⁵⁰

Kursiveringen ovan i 2§ ser vi som ytterst viktig för den utbildning som fanns före 1993 när det var en yrkesutbildning. Jämför detta med högskolereformen 1993⁵¹ när utbildningen började akademiseras där inget nämns om ett framtida arbete, utan fokuserar helt på högskolans innehåll. Det är även intressant att det i Bologna-deklarationen finns en formulering som vi anser anknyter till att *förbereda sig för skilda yrken*, nämligen att *främja anställningsbarhet*⁵² en formulering som ser bortom själva utbildningen. Bibliotekarietutbildningen hamnar i sektorn kultur- och informationsyrken och är även en så kallad allmän utbildning. Dessa inrättas centralt och är tänkta att svara mot utbildningsbehov.⁵³

2.2.3 Forskningsanknytning av bibliotekarielinjen vid Högskolan i Borås

Rubriken är titeln på en skrift av Emin Tengström,⁵⁴ här skriver han att en diskussion om bibliotekarielinjens forskningsanknytning förts en längre tid. Sverige ligger vid den

⁴⁸ Seldén 1989, s. 41-46

⁴⁹ Richardson 2004, s. 251ff

⁵⁰ Högskolelagar 1977

⁵¹ Se kapitel 2.3.1

⁵² Se kapitel 2.6

⁵³ Richardson 2004, s. 252

⁵⁴ Professor i humanekologi och föreståndare för Institutionen för tvärvetenskapliga studier av människans villkor

här tiden långt efter inom området internationellt sett. Nu är extra viktigt att ta tag i diskussionen eftersom biblioteksverksamheten står för stora förändringar på grund av den vetenskapliga kunskapsmassans tillväxt och på grund av den nya tekniken på informationsbehandlingsområdet. Biblioteksforskningen är ett sätt att bemöta förändringarna inom biblioteksverksamhetens område och inom informationshantering. Tengström visar på bibliotekens ifrågasatta överlevnad.⁵⁵

Målet med forskningsanknytningen till bibliotekarieutbildningen är att göra den högskolemässig för att underlätta för studerande att börja forska. En forskning bidrar med stimulans och är en förnyelsekälla för en utbildning. 1986 sker forskarutbildningen utomlands eller inom olika ämnesinstitutioner vid svenska universitet. Ett flertal problem kan drabba människor i utbildningen – antagningsproblem, förkunskapsproblem, finansieringsproblem, handledarproblem, teoriproblem och marginaliseringsproblem (ämnet upplevs marginellt för den ämnesinstitutionen där forskningen utförs).⁵⁶

Tengström menar vidare att de som ansvarar för den praktiska biblioteksverksamheten troligen blir besvikna på biblioteksforskningen eftersom den ofta i kort perspektiv verkar långt ifrån verkligheten. I längden visar sig dock ofta forskningen ha hög grad av praxisrelevans.⁵⁷

2.2.4 Debattskrift från SAB

Bibliotekarieutbildningen från 1972 får mycket negativ kritik, SAB ger 1989 ut *Bättre utbildning för framtidens bibliotek*. Författarna här vill debattera för en utbildning som bör vara bättre anpassad till verklighetens behov. De menar att utbildningen ger fel bild av de arbetsuppgifter som väntar i kommunerna, att folkbiblioteksdelen inte är tillräckligt uppmärksam. Det önskas en uppdelning mellan inriktningarna på biblioteksområdet, praktik och mer kunskap om bland annat litteratur och kultur och ett förstärkt folkbildningsperspektiv. I skriften sägs att koncentrationen på informationssökning behöver minskas, även om insikten finns om behovet. Det anses intressant att de studerande menar att utbildningen behöver ge kunskap om alla slags arbeten på alla varianter av bibliotek, eftersom arbetsmarknaden gör att de hamnar i situationer som de inte är förberedda på.⁵⁸

Denna skrivelse gör att SAB vänder sig till regeringen, som senare ger UHÄ i uppgift att genomföra en översyn av bibliotekarieutbildningen. Översynen leder till slutrapporten nedan.

2.2.5 UHÄ-rapport 1991:17

En grupp tillsätts i januari 1990 av regeringen genom UHÄ för att finna förbättringar till bibliotekarieutbildningen, vilket utmynnar i UHÄ-rapporten 1991:17 *Bibliotekarieutbildningen i framtiden: slutrapport från Gruppen för översyn av bibliotekarieutbildningen*. Gruppen ordnar en idékonferens, skickar en idéskrift till remissinstanser, undersöker bibliotekarieutbildningen i nio länder, studerar remissmaterial och har överläggningar. Gruppen redovisar sina åsikter i september 1991. Här föreslås utbildning på fler

⁵⁵ Tengström 1986

⁵⁶ Tengström 1986

⁵⁷ Tengström 1986

⁵⁸ SAB 1989

orter än Borås för att kunna göra nationell jämförelse, kvalitetskonkurrens och profilering. Utredningen föreslår att utbildningen ska ges på fyra orter. Högskolor och Universitet kommer in med utbildningsförslag och gruppen föreslår därefter Borås, Lund, Umeå i samarbete med Sundsvall/Härnösand och Linköping (eventuellt Stockholm/Uppsala). Gruppen vill se en sammanhållande utbildning med endast en mindre del specialiserande kurser. Ett specialarbete om minst 10 poäng bör återinföras, forskningsanknytningen ska utvecklas med möjlighet för de studerande till en forskarutbildning inom BDI-området.⁵⁹

Remissinstanserna är både positiva och negativa. Bland annat finns åsikten att folkbibliotek och forskningsbibliotek har så skilda arbetsuppgifter att skilda utbildningar behövs, med sammanhållen utbildning finns risk att folkbibliotekens och skolbibliotekens behov inte tillgodoses. Den tillsatta gruppen tycker dock att den sammanhållande utbildningen är viktig för att skapa en vidare arbetsmarknad för de studerande och för kontakt och samarbete mellan de olika biblioteksformerna. Om forskningsanknytningen menas att den ställer krav på lärare med forskarutbildning, vilka ska ge de studerande träning i vetenskaplig teori och metod, skapa en problematiserande förhållande till undervisningsmaterialet och ge förutsättning till en forskarutbildning.⁶⁰

Praktik inom bibliotekarieutbildningen är ”väsentligt”, sägs det, för att visa verkligheten som teoretiskt har inhämtats kunskaper i och för att kunna utveckla kunskap om arbetet i olika biblioteksmiljöer. Dock vill gruppen inte se renodlad miljöpraktik. De är positiva till Lunds planer på pedagogiskt samspel mellan teori och praktik. Bibliotekarieutbildningen ska ligga på magisternivå och vara en bibliotekarieexamen med sin identitetskapande effekt. Däremot uppmuntrar gruppen till samarbete med fler yrken inom kulturområdet med likartade utbildningsbehov.⁶¹

Dessa två texter, SAB:s i 2.2.4 och UHÄ-rapporten här i 2.2.5, är enligt Lars Seldén och Mats Sjölin viktiga i debatten, även om ingen av dem ligger till grund för förändring.⁶² Den nya högskoleförordningen genomförs 1993 utan särskild hänsyn till bibliotekarieutbildningen.⁶³

2.2.6 Konferens i Borås

Mellan 11 och 13 november 1991 anordnas en konferens i Borås med tema biblioteken och framtiden. En av frågorna som diskuteras här är vilket innehåll som behövs i utbildningen. Denna konferens resulterar i en bok, *Biblioteken och framtiden 2*, där Romulo Enmark⁶⁴ formulerar två ytterligheter.

På ena sidan som ytterlighet står en ”kultur- och samhällsinriktad” framtidssyn som framför allt finns inom folkbiblioteksområdet. På andra sidan en ”informationslogistisk” framtidshållning som framförallt återfinns i forskningsbiblioteksvärlden. Den första har en idealistisk syn om att förbättra människans hotade livskvalitet, det vill säga en pessimistisk syn på världens tillstånd och utveckling. Svårare tider väntas med arbetslöshet

⁵⁹ UHÄ-rapport, 1991:17

⁶⁰ UHÄ-rapport, 1991:17

⁶¹ UHÄ-rapport, 1991:17

⁶² Se kapitel 3.1.7

⁶³ Seldén & Sjölin 2003, s. 23 f

⁶⁴ Blivande prefekt vid BHS 1992

och därmed sämre samhällsekonomi, vilket leder till att den offentliga sektorn skärs ned och anslag till bland annat skola, kultur och bibliotek minskas. I denna utvecklings spår antas följa social uppdelning och utslagning av vissa grupper. En del av lösningen är förbättrad och utökad utbildning, kompletterad med folkbildning. Det traditionella bidraget från folkbibliotekshåll är samverkan mellan skola, högskola och folkbildning, som ska förstärkas. Detta tillsammans med uppsökande verksamhet till utsatta grupper som äldre, barn, arbetare, invandrare, handikappade och utslagna. Införlivande av nya medier ses som beredskap inför det kommande "informationssamhället".⁶⁵

I den informationsinriktade framtidsbilden ses omständigheterna vara annorlunda. Här handlar det om att finna lösningar för att tillfredsställa informationsbehov och att uppfylla uppdragsgivares speciella krav på service. Verksamheten är inriktad mot väl avgränsade grupper, till exempel forskare och studenter, och framtidsdiskussionen handlar om hur verksamheten ska förbättras för dem. Medlen är tekniska förbättringar, utveckling av rutiner, organisatoriska förändringar, användande av nya medier, framtagande av metoder för att förstå informationsbehov. Särskilt framträdande är diskussionerna om bibliotekets marknadsanpassning. Framtiden handlar om att utnyttja nya tekniker för att erbjuda traditionella tjänster på effektivare sätt.⁶⁶

På en annan nivå handlar det om "förvetenskapligandet" av informationshanteringen. Det verkar inte räcka med att utveckla och förbättra verksamheten varken vid den ideologiska eller informationsinriktade framtidsvisionen. Ambitionen att förstå och förbättra informationshanteringen har så att säga upphöjts till fristående vetenskap genom att införa en akademisk institutionalisering av biblioteks- och informationsvetenskapen. Här finns ett accepterande av profetior om informations- och kunskapssamhällets framväxt som är nästan utan förbehåll (vilket också motiverar inrättandet av en särskild biblioteks- och informationsvetenskap). Samhällets ekonomiska tillväxt antas bli alltmer beroende av informationsindustrin samtidigt som den "klassiska klasskampen" förväntas ersättas av individuell "kunskapskonkurrens". Denna utveckling ses som en garanti för biblioteks- och informationshanterings framtida utveckling.⁶⁷

De informationsteknologiska framstegen beskrivs slutligen som användbara verktyg i kampen för att förebygga den pessimistiska samhällsutvecklingen som förespås i den kulturinriktade framtidsvisionen. Utvecklingen tros komma med tekniska lösningar som ger medborgaren tillgång till all världens information. Var och en kan med hjälp av denna teknik sedan skaffa sig kunskaper som motverkar alienation, verklighetsförvirring, passivitet, inskränkthet och social utstötning.⁶⁸

Maj Klasson⁶⁹ menar (även detta i *Biblioteken och framtiden 2*) att universitetsanknytning skulle öka möjligheterna att förändra utbildningens innehåll och utformning efter de skilda behov och önskemål som finns i samhället. En nära kontakt med den högre utbildningen och forskningen vid universiteten är därför mycket viktigt. Den är nästan en förutsättning för att utbildningen snabbt ska kunna anpassas i takt med de vetenskapliga framstegen. Kontakten med universitetsvärlden motverkar en snäv yrkesinriktning av utbildningen, och inbyggda stelheter i denna, och gör det lättare att införliva nya äm-

⁶⁵ Enmark 1992, s. 11-15

⁶⁶ Enmark 1992, s. 13 f

⁶⁷ Enmark 1992, s. 18 f

⁶⁸ Enmark 1992, s. 11-19

⁶⁹ Docent vid Linköpings universitet 1992

nen och moment i utbildningen. En praktisk yrkesutbildning gör bland annat att det inte finns kunskap om aktuell svensk biblioteksforskning. Klasson vill här att all biblioteksutbildning ska vara forskningsanknuten. Det vill säga att undervisning om klassifikation och katalogisering inte enbart sysslar med katalogiseringsregler, utan även tar med filosofiska, vetenskapsteoretiska, sociologiska och idéhistoriska inslag om hur kunskap organiserats i olika typer av samhällen.⁷⁰

Klassons önskan är en problemorienterad utbildning eftersom bibliotekarier måste vara goda problemlösare. För att vara en förgrundsfigur i informations- och kunskapssamhället måste bibliotekarien kunna ”se sammanhang, alternativa lösningar och vara uppfinningsrik och inte låsa fast sig i det näraliggande, rutinbetonade vardagsarbetet”.⁷¹ Att vardagsarbetet har förändrats så snabbt talar för att utbildningen inte fastnar i hur man arbetar på biblioteken i dag. Förutom att vara framtidsinriktad, diskutera alternativa lösningar, måste den också ge goda kunskaper om de användare-/grupper som kommer att betjänas. Slutligen önskar Maj Klasson en smidig övergång mellan bibliotekarieutbildningen och en forskarutbildning i biblioteks- och informationsvetenskap.⁷²

2.3 1993-2006

Nu följer den förändringens tid inom den högre utbildningen som vår undersökning behandlar. Högskolereformen 1993 gör att förutsättningarna för universitet och högskolor förändras i hög grad. Bland annat försvinner nu yrkesutbildningen till bibliotekarie och i stället studeras ämnet biblioteks- och informationsvetenskap, och detta på fler orter än i Borås.

2.3.1 Högskolereformen 1993

Regeringens proposition 1992/1993:1 *Om universitet och högskolor – frihet för kvalitet* ändrar alltså förutsättningarna väldigt mycket. Målet är att få likartade villkor för så stora delar av högskoleväsendet som möjligt, med ansvarsfördelning mellan regering, riksdag, myndigheter, universitet och högskolor. Här finns även förslag till ny högskolelag, vilken antas av riksdagen under hösten 1992. Denna lag (SFS 1992:1434) och en ny högskoleförordning (SFS 1993:100) börjar gälla den 1 juli 1993. I SFS 1992:1434 står det bland annat så här:

- 2 § Staten skall som huvudman anordna högskolor för
1. utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet, och
 2. forskning och konstnärligt utvecklingsarbete samt annat utvecklingsarbete.
- Högskolorna skall också samverka med det omgivande samhället och Informera om sin verksamhet. Lag (1996:1392).
- 3 § Verksamheten skall bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning.⁷³

⁷⁰ Klasson 1992, s. 42-45

⁷¹ Klasson 1992, s. 44

⁷² Klasson 1992, s. 42-45

⁷³ Högskolelagar (2006-10-17)

I jämförelse med 1977:218 så nämns det inte längre något om att studerande ska ”förbereda sig för skilda yrken”. Högskoleförordningen 1993:100 nämner inte heller något om yrkesförberedande.

Bland annat sägs den nya högskolelagen och nya högskoleförordningen innebära en ökad frihet för universitet och högskolor vad gäller den interna organisationen. I praktiken är dock friheten modifierad, statsmakterna beslutar fortfarande en hel del och ger därmed begränsning för universitetens och högskolornas beslut. De dokument som innehåller statsmakternas årliga direktiv för myndigheternas verksamhet och budget har i stort sett samma omfattning nu som före 1993.⁷⁴

Högskolereformen innebär ”en betydande decentralisering vad gäller t.ex. anslagssystem och lokal frihet att utnyttja tillgängliga resurser”, vilket påbörjas redan 1977.⁷⁵ Då ges högskolebegreppet ett vidare begrepp vilket medför att en del tidigare icke-akademiska utbildningar, exempelvis till sjuksköterska, förs över till högskolesektorn. Dessutom ändras behörighets- och urvalsreglerna så att nya kategorier av studerande kan komma in, exempelvis äldre med arbetslivserfarenhet. Nu tillkommer, eller permanentas, även fler högskoleorter, däribland Borås.⁷⁶

Trots att denna reform inte är fokuserad på bibliotekarieutbildningen så blir det stora konsekvenser, nu försvinner bibliotekarieexamen och i stället finns ämnet biblioteks- och informationsvetenskap. Samtidigt får även utbildningen starta på fler orter.⁷⁷

2.3.2 Biblioteks- och informationsvetenskap

I och med förändringen 1993 tas alltså bibliotekarieexamen bort och i stället införs kandidat- och magisterexamen i det akademiska ämnet biblioteks- och informationsvetenskap, vilket är ett relativt nytt ämne i Sverige. Namnet talar om att begreppen bibliotek och information har kopplats samman. Lars Höglund⁷⁸ menar att de båda ämnena söker bidra till att släcka vår törst efter kunskap. Ämnets fokus är frågeställningar som har att göra med förmedlingen av information och kultur som vanligen är lagrad i någon form av dokument. Av namnet framgår att det dels handlar om bibliotek, dels om frågor som har med informationsförsörjning och informationssystem att göra. Informationsutbudets ökande omfattning i samhället i kombination med databaser och nya former för datakommunikation har vidgat ämnesfältet och bidragit till dess expansion under de senaste decennierna.⁷⁹

Jan Hagerlid⁸⁰ berättar att rent historiskt finns biblioteksvetenskap som en egen disciplin från slutet av 1800-talet.⁸¹ I början av seklet är den biblioteksinriktade forskningen här främst historisk-humanistisk, det handlar om bok- och bibliotekshistoria och några få användarstudier. Så småningom studeras biblioteket som organisation med en social och pedagogisk roll mer och mer, inspirerat av den växande samhällsvetenskapliga forskningens tillväxt. Till detta infogas så småningom datavetenskap och kommunika-

⁷⁴ Seldén & Sjölin 2003, s. 44 och SOU 1996:21 s. 8-32

⁷⁵ SOU 1996:21 s. 7

⁷⁶ Richardson 2004, s. 177-179

⁷⁷ Seldén & Sjölin 2003, s. 44

⁷⁸ Sveriges förste professor i ämnet B&I 1994

⁷⁹ Höglund 2000, s. 2 och Andersson & Svensson 2001, s. 6

⁸⁰ Ansvarig för forskningsprogrammet för biblioteksforskning 1990

⁸¹ Hagerlid 1990, s. 10

tionsteori och nya modeller för att söka information. Informationsvetenskap beskrivs som ett forskningsområde där generella frågor kring information, informationssystem och informationsprocesser i samhället behandlas. Här finns en skillnad mot den biblioteksvetenskapliga forskningen som mer utgår från aktiviteter och processer inom biblioteken. I början av 1900-talet växer dokumentation fram som ett eget forskningsfält, framför allt som ett svar på den snabba tillväxten av publikationer bland annat inom naturvetenskap och medicin. Hela forskningsområdet betecknas ofta för Information retrieval (IR) beroende på att frågor kring informationssökning då är i fokus. På 1960-talet slår den nya termen Information science igenom samtidigt som forskningsfältet breddas. Internationellt blir denna tid början på en mer intensiv forskning och utveckling på biblioteks- och informationsområdet. Nu sker även en snabb utveckling av data- och IR-tekniken. Härigenom får också ämnet biblioteks- och informationsvetenskap nya verktyg och forskningsfrågor.⁸²

Ämnet biblioteks- och informationsvetenskap har alltså en historia som dels bygger på en lång bibliotekstradition, dels på dokumentation och datautveckling. Sammanfattningsvis kan sägas att ämnet har sin bakgrund i flera fenomen som folkbildning, biblioteksväsende, informationstillväxt och sist men inte minst informationsteknologins utveckling.⁸³

Forskningsrådsnämnden ger 1989 följande definition av ämnet:

Biblioteks- och informationsvetenskap tar sin utgångspunkt i problem kring förmedling av information eller kultur som är lagrad i någon form av dokument. Inom ämnet studeras den process, som beroende på syfte och innehåll, kan benämnas informationsförsörjning eller kulturförmedling, samt bibliotek eller institutioner med en likartad funktion medverkar i denna process. Ämnet har anknytningar till en rad andra discipliner inom såväl samhällsvetenskap, humaniora som teknik.⁸⁴

Höstterminen 1999 startar en ny grundutbildning vid BHS. Den nya utbildningen ger ökade möjligheter till fördjupning eller variation i studierna. De studerande ges numera tillfälle att läsa en magisterexamens alla 160 poäng vid BHS.⁸⁵

2.3.3 Fler utbildningsorter

Fram till 1993 är Borås, som redan nämnts, ensam om att utbilda bibliotekarier, nu startar även en påbyggnadsutbildning i B&I vid Umeå universitet. Vårterminen 1994 startas en utbildning i Lund, BIVIL (B&I i Lund). En utbildning vid Uppsala universitet börjar höstterminen 1995 och slutligen, på hösten 2003 även en vid Växjö universitet. Jesper Ducander⁸⁶ kommer i sin magisteruppsats fram till att utbildningarna har olika uppläggning och tillämpar olika undervisningsformer, även antagningsförfarandet och examinationsordningen skiljer, vilket han anser vara en fördel. Det leder till flexibilitet och mångfald, vilka han säger vara viktiga egenskaper i bibliotekarieyrket. Han menar även

⁸² Höglund 2000, s. 4-16

⁸³ Höglund 2000, s. 5

⁸⁴ Höglund 2000, s. 5 f

⁸⁵ Se Andersson & Svensson 2001, s. 54 f

⁸⁶ Författare till magisteruppsatsen Quo vadis bibliotekarie?, se kapitel 3.3.1

att ”flera utbildningar med samma upplägg skulle leda till enkelspårighet och likriktning”.⁸⁷

I en intervju av Lars Furuland⁸⁸ framkommer att han anser att Borås var fel utbildningsort från början, han anser att bara två platser var lämpliga, Lund/Malmö eller Stockholm/Uppsala. Furuland menar att professionen är så liten och anser att en nationell biblioteksskola skulle höja nivån, splittringen är för stor med utbildning och forskning på, som det nu är, fem ställen. Vidare tycker Furuland att de tidigare nämnda orterna har en närhet till de stora institutionerna, som bibliotek, arkiv och förlag, som inte Borås har.⁸⁹

En artikel av Tommy Johansson⁹⁰ menar 2003 att bibliotekarieutbildningarna är alltför lika, han anser även att behovet av bibliotekarier på skol- och folkbiblioteksområdet kommer att öka med behov av andra kompetenser och utbildningar. En ny bibliotekarieutbildning startas också på hösten vid Växjö universitet med speciell inriktning mot yrkets pedagogiska aspekter. En del av utbildningen är arbetsplatsförlagd med kombination av fältarbeten och uppgifter som knyter ihop teori och praktik.⁹¹

Vi vill kortfattat redovisa för huvuddragen i de olika orternas utbildningar inom B&I. Detta gör vi för att ge oss själva och läsaren en klarare bild av skillnader i utformandet av kursplaner och intagningsmodeller. Kursplanerna visar vilka ämnen som kan ingå i B&I. På så sätt får vi en djupare förståelse av den kritik som framförs i tidskrifterna, särskilt när en artikelförfattare pekar ut en viss utbildningsort. Vi är mycket väl medvetna om att alla utbildningar är i ständig förändring, vilket betyder att för en heltäckande bild skulle det behövas flera utbildningsplaner från varje ort. Detta skulle innebära ett för stort utrymme i vår uppsats och därför väljer vi enbart ett år. Under våra diskussioner har vi reflekterat över lämpligt årtal för en jämförelse. Vi väljer 2006, bland annat finns nu alla de aktuella utbildningarna i gång och Växjö har fått ett par år på sig för att någorlunda finna formen för sitt B&I-program. Samtidigt med kursplanerna beskriver vi även vilka förkunskaper som krävs och kortfattat hur högskolorna/universitetet själva uttrycker profileringen av sin utbildning. Eftersom kursplanerna med kommentarer tar stort utrymme finns dessa tillgängliga som bilaga 2.

Se mer om skillnader mellan utbildningarna även i kapitel 5.2.5.

2.3.4 En utbildning i stöpsleven

Romulo Enmark⁹² skriver 1994 en artikel, *Bibliotekarieutbildning i stöpsleven*, där han framhåller att bibliotekarieutbildning inte längre är en yrkesutbildning utan formellt sett en ämnesutbildning. Det är viktigt, menar Enmark, med fullföljd akademisering, annars finns risk att det uppstår utbildningar som hamnar i en obestämd position mellan den gamla typen av utbildning och den nya.⁹³

⁸⁷ Ducander 1999, s. 11

⁸⁸ Professor emeritus, litteraturvetenskapliga institutionen Uppsala

⁸⁹ Furuland 1999, s. 12

⁹⁰ Biträdande överbibliotekarie på Växjö universitetsbibliotek 2003.

⁹¹ Johansson 2003, s. 108-109

⁹² Då institutionschef vid BHS

⁹³ Enmark 1994, s. 37

Förhållandet mellan ett praktiskt yrkesinriktat förhållningssätt och en akademisk abstrakt (ofta kallad teoretisk) utbildningsvision måste preciseras. Detta aktualiseras då Bibliotekshögskolan går från yrkeslinje till ämneslinje och med yrkeskårens skilda åsikter om utbildningens inriktning. När det gäller praktik kontra abstraktion påpekar Enmark att en utbildningssituation alltid innebär någon form av teoretisk abstraktion. Bibliotekshögskolan har alltid stått för en akademisk abstrakt inriktning till skillnad från renodlad yrkesträning i form av lärlingssystem. Detta är inte oproblemiskt eftersom det finns rädsla för en utbildning och forskning som inte upplevs som relevant för arbetsmarknaden. ”Även i framtiden är det i förhållande till fältet som ämnet kan motivera sin existens”, men polerna är heller inte oförenliga.⁹⁴

Enmarks artikel innehåller även en reflektion över teoretisk och empirisk abstraktion. Den senare tar sin utgångspunkt i den empiriska verkligheten och det handlar om att studera de faktiska och/eller upplevda problem som fältet ger uttryck för. I det vetenskapliga samhället har bägge lika stort existensberättigande och de utesluter inte varandra. Vid Bibliotekshögskolan diskuteras 1994 i första hand den empiriska abstraktionen. Detta utesluter inte att enskilda forskare och lärare väljer den teoretiska, inte heller att denna kan komma att få större betydelse i framtiden. Ett konkret problem här är vilka empiriska problem som ska studeras, hur utbildningen ska problematiseras, samt vad utbildningen främst ska fokusera på.⁹⁵

Debatten om B&I och i hur hög grad den är en akademisk utbildning eller inte kan göras lång. Viktoria Lindstam⁹⁶ skriver 2001 en artikel som diskuterar detta med utgångspunkt i hur stort behovet är av katalogisering och klassifikation i dagens bibliotekarieutbildning. För det första påpekar hon att när bibliotekarier diskuterar behovet av dessa ämnen så är självklart diskussionen vinklad. Lindstam pekar på att inte alla som söker sig till B&I tänker sig att arbeta på bibliotek efter examen och att utbildningsinstitutionerna själva uttrycker en önskan att ge en bredare kompetens. Efter att författaren har tagit del av utbildningarnas syften och mål, och samtidigt tänker på sina egna utbildningserfarenheter, kommer hon fram till att den detaljerade kunskapen i SAB klassifikation och katalogisering enligt KRS inte bör ingå som obligatoriska moment i utbildningen. Lindstam menar att ”praktiska kunskaper inom ett begränsat yrkesområde hör inte hemma i en utbildning som marknadsförs som förberedande för arbete i en hel sektor”.⁹⁷

Vidare anser Lindstam att utbildningen till sitt innehåll fortfarande är en bibliotekarieutbildning i och med att många moment är specifikt biblioteksorienterade och att biblioteksvetenskap dominerar över informationsvetenskap inom B&I. Detta är tvärt emot vad SAB anser 1989. De menar att folkbiblioteksdelen inte är tillräckligt uppmärksam.⁹⁸ Även Joacim Hansson anser 2001-2002 att de biblioteksinriktade delarna inom utbildningen har svårt att hävda sig.⁹⁹ Under sin utbildning fem år tidigare lärde sig Lindstam att klassificera genom praktiska övningar. Detta anser hon inte hör hemma på en utbildning på akademisk nivå, däremot på en yrkesutbildning till bibliotekarie. Lind-

⁹⁴ Enmark 1994, s. 44f

⁹⁵ Enmark 1994, s. 46f.

⁹⁶ Bibliotekarie vid Arbetslivsbiblioteket 2001

⁹⁷ Lindstam 2001

⁹⁸ Se 2.2.4

⁹⁹ Se 5.6.2

stams förslag är att katalogisering och klassifikation erbjuds som valbara kurser vid utbildningsinstitutionerna.¹⁰⁰

2.5 Bibliotekarieutbildning i andra länder

Anledningen till en kort redovisning över hur utvecklingen av bibliotekarieutbildningen har sett ut i våra nordiska grannländer, och USA, är helt enkelt för en jämförelse. Valet av länder är, när det gäller våra grannländer, närheten, USA för den starka påverkan inom området. Till exempel gör Valfrid Palmgren en resa hit och påverkas, därefter anordnar hon kurser i biblioteksteknik.¹⁰¹

2.5.1 Danmark

Ole Harbo¹⁰² menar att traditionen vid startandet av bibliotek tidigare var att den nytilkomna personalen utbildas av mer erfarna kolleger, antingen det gäller universitets-, skol- eller annat bibliotek. Under slutet av 1800-talet utvecklas ett modernare sätt att se på folkbibliotek, vilket influeras av USA och även av Storbritannien, här utbildas de personer som nu betraktas som bibliotekets pionjärer. De första kurserna i Danmark anordnas från 1910 av en privatperson utbildad i USA. På Statens Bogsamlingskomités möte 1917 beslutas dock att en bibliotekarieutbildning ska startas, vilket också sker. Då är kursen tre månader lång, med efterföljande fyra månaders praktik. Det krävs förkunskaper för att komma in på bibliotekarieutbildningen, exempelvis lärarutbildning kombinerad med språkkurser som engelska, tyska, franska eller latin. Det är även önskvärt att redan ha praktik från bibliotek.¹⁰³

Den första bibliotekslagen tillkom 1920. Detta är även året då den första klassen vid biblioteksskolan startar. Från början är bibliotekarieutbildningen gemensam, från och med 1956 finns två utbildningar på skolan i Köpenhamn, med viss utbildning vid statsbiblioteket i Århus. En för folkbibliotek som är på fyra år, varav ett år är praktik och en för forskningsbibliotek som är på fem år, varav två år är praktik. Utbildningslängden ändras 1978 till att vara lika långa, på fyra år.¹⁰⁴

Idag finns en bibliotekslag från 1985, och från och med 1990 kan biblioteks- och informationsvetenskap studeras i Köpenhamn eller Aalborg i två år, det krävs förkunskaper, exempelvis examen från bibliotekarieutbildningen. Från och med 1995 kan ämnet även studeras vid universitet i Odense, detta trots att det även i Danmark finns de som är skeptiska till att akademisera biblioteksstudier. Även den fyraåriga bibliotekarieutbildningen finns kvar vid Danmarks biblioteksskole, vilken innehåller praktik (in-service-training). Dessutom finns en ettårig utbildning för forskningsbibliotek och utbildning till biblioteksassistent på sex veckor. Något värt att notera är att skolbibliotekarier utbildas tillsammans med grundskollärare (primary school teacher), kompletterad med en tremånaders kurs i grunderna för en skolbibliotekarie, även det på lärarhögskola. För övrigt

¹⁰⁰ Lindstam 2001

¹⁰¹ Se även kapitel 2.1.1

¹⁰² Rektor på Danmarks biblioteksskole sedan 1983

¹⁰³ Harbo & Pors 1998, s. 1 ff

¹⁰⁴ Harbo & Pors 1998, s. 3-10

har folk- och skolbibliotek ett nära samarbete. En barnbibliotekarie utbildas genom en åttaveckorskurs efter den fyraåriga grundutbildningen.¹⁰⁵

2.5.2 Finland

Riitta Kärki¹⁰⁶ berättar att så sent som i början av 1900-talet existerar knappt bibliotekarie som yrke i Finland. När det gäller folkbibliotek så anses då att någon med allmän utbildning kan passa som bibliotekarie, exempelvis kan lärare ha hand om denna befattning som en andra anställning. På universitetsbibliotek är bibliotekarien ofta professor eller annan lärd. Detta ändras 1920 när utbildning för heltidsbibliotekarier startas, mellan 1920-1942 organiseras då och då fyramånaderskurser, med efterföljande sex månaders praktik.¹⁰⁷

Bibliotekarieutbildningen permanentas 1946 då den startar vid Tampere universitet, de är för övrigt först i Norden med bibliotekarieutbildning vid högskola. Den var två- eller treårig och är i första hand avsedd för folkbibliotekarier. Trots att utbildningen är förlagd till ett universitet så ses den mer som praktisk än akademisk ända in på 1970-talet. Från och med 1967 finns även ettåriga kurser (1998 nio månader) i informationsarbete för studenter med universitetsexamen. På 60-talet börjar bibliotekarieutbildningen förändras till ett akademiskt ämne. 1971 etableras en professur i biblioteksvetenskap vid Tampere universitet. För närvarande finns tre universitet där studenter kan ta kandidat- eller magisterexamen eller doktorera med informationsvetenskap som huvudämne. Det finns även andra skolor där bibliotekspersonal utbildas. Så sent som 1980 finns möjlighet att studera antingen biblioteksvetenskap, som riktar sig mot folkbibliotek, eller informationsvetenskap som riktar sig mot forskningsbibliotek.¹⁰⁸

Finlands två officiella språk, och att det finns delar av Finland där merparten av invånarna är svensktalande, gör att det behövs svensktalande biblioteks- och informationsanställda. 1982 inrättas därför en LIS-avdelning vid Åbo akademi (universitetet i Turku). Svårigheten att rekrytera personal till norra Finland gör att det inrättas ytterligare en LIS-avdelning 1988 vid universitetet i Oulu, tanken är att de som utbildar sig här även ska stanna för att arbeta. 1994 ändras namnet på ämnet i Tampere, den nya avdelningen heter ”informationsstudier och sociologi”. 1995 ändras namnet på ämnet i Oulu till enbart ”informationsstudier”. Även i Åbo finns liknande planer (1998). Anledningen är den teoretiska utvecklingen och att det råder skilda uppfattningar om vad biblioteksutbildning egentligen ska betona.¹⁰⁹

2.5.3 Norge

Geir Vestheim¹¹⁰ skriver en avhandling om norsk folkbibliotekspolitik 1997. I kapitlet om biblioteksutbildning får vi veta att även här är det folkbiblioteken som utbildar sina tidiga bibliotekarier. Det är de största folkbiblioteken i städerna som har lärlingsutbildning. Universitetsbiblioteken har egna kurser för sina bibliotekarier, vars huvudutbildning är en ämbetsexamen i en traditionell vetenskapsdisciplin. Vid sekelskiftet är det

¹⁰⁵ Harbo & Pors 1998, s. 11-21

¹⁰⁶ Forskningsmedlem (research fellow) på avdelningen för informationsstudier på universitetet i Tampere

¹⁰⁷ Harbo & Pors 1998, s. 33 f

¹⁰⁸ Harbo & Pors 1998, s. 33-36

¹⁰⁹ Harbo & Pors 1998, s. 40-43

¹¹⁰ Ledare för Centrum för kulturpolitisk forskning och debatt vid BHS 1997

USA som ses som det ledande landet när det gäller biblioteksutveckling och biblioteksutbildning. Den tidigare europeiska traditionen är starkt påverkad av Tyskland.¹¹¹ Under 1890-talet, berättar Inger Cathrine Spangen,¹¹² vistas norrmän i USA och tar intryck av biblioteksutvecklingen där.¹¹³ Den största förändringen är utformningen där besökarna är satta i centrum. Tillgänglighet och öppenhet är nyckelorden i bibliotek där besökaren själv kan gå runt bland hyllorna och välja bland böckerna. Efter detta startas två kurser, en tremånaders för stadsbibliotekarier och bokförsäljare och en annan på två veckor för bibliotekarier på landet. Redan 1910 hävdas i ett tal behovet av en bibliotekarieskola, eftersom allt fler åker till USA för att få utbildning. Under flera årliga biblioteksmöten diskuteras sedan utbildningen, behovet av den och vilken form den ska ha.¹¹⁴

Den norska staten stärker sin position på biblioteksområdet, först genom en folkupplysningsnämnd 1934, en bibliotekslag 1935 och till sist biblioteksskolan 1940 (fast utbildningen fick ligga nere under krigsåren). Anledningar till att det tar lång tid att etablera en biblioteksskola är, enligt Vestheim, för det första ekonomi. För det andra åker de som tidigare önskade en formell bibliotekarieutbildning till USA. Trots att Norge har ett lågt befolkningstal så är det 17 % av alla utländska studenter i USA som är norrmän under perioden 1890-1940. Det är mest kvinnor, även här, som utbildar sig till bibliotekarier.¹¹⁵

Den norska bibliotekarieutbildningen inspireras av både Danmark och Sverige där det redan finns utbildning. Från början finns en klar satsning på barn, kanske beroende på att skolbarn får sin litteratur från folkbibliotek, inte skolbibliotek. 1965 är utbildningen på fyra terminer, förutom förkunskaper under ett års praktik. 1972 slopas praktiken, i stället innehåller utbildningen två kortare perioder av praktik, dessutom förlängs utbildningen till tre år. Biblioteksvetenskap kan studeras som ämne sedan 1984, 1991 introduceras informationsvetenskap som underordnat. 1994 försvinner den fristående norska bibliotekarieskolan som namn, nu ingår det i stället som avdelning inom Oslo universitet. Till 1998 finns bibliotekarieutbildning enbart i Oslo, men det finns stort behov av utbildade bibliotekarier, speciellt i områden som inte ingår i storstadsregioner av landet. Efter diskussion om en utbildning i B&I i nord- och/eller mellannorge, startar en ettårig kurs 1996 i Tromsø.¹¹⁶

2.5.4 USA

En bibliotekarieutbildning startas av Melvil Dewey¹¹⁷ 1886-1887 i New York, Columbia College. Utbildningstiden är från början totalt ca två år, inberäknat tid för praktik. Eftersom det inte accepteras att han tar emot kvinnliga studenter tvingas han flytta utbildningen till New York State Library, Albany, två år senare. Denna utbildning leder till att flera biblioteksskolor inrättas vid större bibliotek, biblioteksmyndigheter och akademiska läroanstalter under slutet av 1800- och början av 1900-talet. År 1908 finns tio erkän-

¹¹¹ Vestheim 1997, s. 154-163

¹¹² Professor på avdelningen för journalism, biblioteks- och informationsvetenskap på Oslos högskola (college)

¹¹³ Harbo & Pors 1998, s. 91

¹¹⁴ Harbo & Pors 1998, s. 91-94 och Vestheim 1997, s. 154-163

¹¹⁵ Vestheim 1997, s. 155-163

¹¹⁶ Harbo & Pors 1998, s. 95-116

¹¹⁷ Drivande när det gällde att professionalisera bibliotekarieyrket under sent 1800-tal

da utbildningar med ett- eller tvååriga kurser, den första kursen i barnbiblioteksarbete hålls 1898 i New York.¹¹⁸

Det görs först ingen åtskillnad i utbildning till bibliotekarie eller biblioteksassistent, därför tillsätts 1919 en undersökning av utbildningen. Det menas att den gemensamma utbildningen är en av orsakerna till låga löner även för kvalificerat biblioteksarbete. År 1923 framläggs i en utredning att det ska krävas fyra års collegestudier som inträdeskrav och att utbildningen ska knytas till universiteten för att inte formas av ett enskilt bibliotek. Inom tio år är samtliga utbildningar knutna till bibliotek och liknande försvunna.¹¹⁹ Utredningen leder till att en ny typ av biblioteksskola utvecklas, en ”Graduate Library school” vid Chicagouniversitetet 1926, vilken i första hand utbildar biblioteksforskare. I början av 1950-talet blir det standard med en mastersutbildning på fem år. På 1970-talet finns mer än 70 bibliotekarietutbildningar i USA och Canada med godkända mastersutbildningar. Dessa sjunker till 56 1999, minskningen har troligen ekonomiska och sociala skäl. 1980-talet innebär nedskärningar och besparingar, även för universiteten. LIS-utbildning innebär inte, och har aldrig gjort, hög prestige, jämfört med att studera lag eller medicin. Av de studerande är merparten även här kvinnor, ca 80 %. Jämfört med egen erfarenhet är det intressant att ta del av uppgiften att bibliotekarie i USA inte är en karriär som unga så ofta väljer. Mer än en av fem anställda inom bibliotek är 2002 45 år eller äldre. Eftersom många är kvinnor har de ofta en försenad karriär som exempelvis beror på barnafödande. Det är inte heller ett yrke som innebär hög lön jämfört med många andra yrken.¹²⁰

LIS-utbildningarna förändras mycket under 2000-talet, till stor del beroende på den nya informationsteknologin och förändringarna på hur information skapas, organiseras, tillgängliggörs och sprids. Detta kan ses inte minst på inriktningen bland utbildningarna. Förutom LIS uppstår till exempel informationsvetenskap och politik eller enbart informationsstudier. Att informationsstudier blir populärt beror dels på att information får mer fokus än böcker inom många program, dels att informationsteknologin influerar de basala funktionerna på bibliotek. Dessutom finns en marknad för informationsspecialister som inte enbart behöver associeras med bibliotek.¹²¹

2.5.5 Kort sammanfattning över bibliotekarietutbildningarna

Våra nordiska länder inspireras helt klart av USA när det gäller bibliotekarietutbildning under början av 1900-talet. Många av pionjärerna i Danmark och Norge (enligt texten ovan) är också utbildade i USA, här finns bibliotekarieskola redan från 1886-1887. Valfrid Palmgren, vår svenska pionjär, var på studieresa i USA och inspirerades innan hon startade upp kurser här hemma. Tidigare var Tyskland inspiratör inom i Europa. Innan det finns en etablerad utbildning är det vanligast att ny personal lärs upp av den mer erfarne. En bildad person anses som lämplig för arbete på bibliotek. Först ut av de nordiska länderna med utbildning är Danmark 1917, Finland 1920 och Sverige har kortare kurser fram till 1926. Norge är sist ut med regelbunden biblioteksutbildning från 1940, även om det redan tidigare anordnas enstaka kurser.

¹¹⁸ Torstensson 1996, s. 24 f och Rubin 2004, s. 444 f

¹¹⁹ Torstensson 1996, s. 24 f

¹²⁰ Se Torstensson 1996, s. 92 och Rubin 2004, s. 452 ff

¹²¹ Rubin 2004, s. 454 f

När det gäller den akademiska miljön, har USA utbildning vid Chicagouniversitetet 1926. Finland är först i norden med att ha utbildning förlagd vid högskola 1946, redan 1960 börjar ämnet akademiseras här. Danmark har biblioteksskola i Köpenhamn från 1920 och B&I kan studeras från 1990, vi tolkar det som att ämnet inte finns vid högskola eller universitet förrän då. Sveriges bibliotekshögskola kommer i gång 1972 och 1993 börjar utbildningen akademiseras. I Norge kan biblioteksvetenskap studeras från 1984 och informationsvetenskap från 1991, 1994 försvinner bibliotekarieskolan som namn och finns sedan i stället som avdelning på Oslo universitet.

2.6 Bolognadeklarationen

Ett trettiotal europeiska länder undertecknar 1999 en "bolognadeklaration" för att stärka det inomeuropeiska samarbetet på högskolenivån. Bolognaprocessen kallas arbetet med att genomföra deklarationen till svenska förhållanden. Deklarationens mål är att underlätta rörligheten inom utbildningar och på arbetsmarknaden genom mer jämförbara examina och betygssystem.¹²²

Anpassningen till Bolognadeklarationen innebär en utbildning på grundnivån tre år, det vill säga en kandidatutbildning på 120 poäng. Därefter kan den avancerade nivån påbörjas. Den utbildningen kan vara på ett år och ge en magisterexamen, eller på två år och ge en masterexamen. En forskarutbildning kan påbörjas efter en magisterexamen. Enligt Zorn ska forskarutbildningen vara på fyra år. Sammanlagt blir det en utbildning på åtta-
nio år.¹²³

Bolognadeklarationen innehåller tre övergripande mål:

1. Att främja rörlighet.
2. Att främja anställningsbarhet. (Vår kursivering, jämför med *Utbildningen skall främja att de studerande förbereder sig för skilda yrken* i SFS 1977:218, kapitel 2.2.2.)
3. Att främja Europas konkurrenskraft/ attraktionskraft som utbildningskontinent.¹²⁴

De olika utbildningsorterna bemöter de nya kraven på olika sätt, vilket tabellen nedan visar.

Tabell 2: Utbildningarna efter planerat genomförande av Bolognadeklarationen.

	Borås	Lund	Umeå	Uppsala	Växjö
grundutbildning	x		x		x
magisterexamen	x		x		x
masterexamen	x	x	x	x	(x)
forskarutbildning	x	x	x	x	

¹²² Umeå Universitet (2006-08-27)

¹²³ Zorn 2006, s. 15

¹²⁴ Regeringen (2006-12-04)

Borås ger utbildning både på grundnivå och på avancerad nivå. Det ska finnas både magister- och masterutbildning. Forskarutbildning ges som tidigare. Lund anordnar ett masterprogram för arkivvetenskap, museologi och B&I. Praktikmoment och forskarutbildningen ges som tidigare. Umeå förväntas ha utbildning både på grund och på avancerad nivå. Uppsala ger ingen utbildning på grundnivån. De satsar istället på en tvåårig masterutbildning i ABM, vilken kan påbörjas efter grundutbildning i något av dessa ämnen (arkiv, bibliotek, museum). Praktikmoment och forskarutbildningen ges som tidigare. Växjö planerar att ge utbildning på både grundnivå och avancerad nivå, men den avancerade nivån blir till en början enbart på magisternivån. Forskarutbildning finns inte och planeras inte heller.¹²⁵

3. Tidigare forskning

Maj Klasson skriver 1990 i *Biblioteksforskning i Sverige* att det inte finns mycket vetenskaplig forskning om bibliotekarieutbildningen. Bland annat anser hon att det inte finns tillräckligt djupgående analyser av läroplaner och måldokument i relation till förväntade, respektive uppnådda resultat. Inte heller har lärares och studenters egna tolkningar av sådana dokument resulterat i vetenskapliga arbeten.¹²⁶ Sedan dess har en del forskning dykt upp, däribland ett flertal magisteruppsatser. Vi redovisar här forskningen efter innehåll.

3.1 Forskning om bibliotekarieutbildning

Här är även medtaget viss forskning som inte behandlar själva utbildningen, utan ämnet B&I som sådant. Kapitel 3.2 och 3.3 redogör för forskning som behandlar bibliotekariens kunskap och yrkesroll, med utbildningen som utgångspunkt.

3.1.1 Bibliotekarieutbildning i förändring, BHS 1972-1999

Denna magisteruppsats, med titel enligt rubrik ovan, av Sara Andersson och Gunnel Svensson beskriver hur och när utbildningen förändras. Detta görs genom studier av utredningar, rapporter samt kurs- och läroplaner, även intervjuer ingår som metod. Författarna undersöker vilka initiativ och beslut från olika håll som huvudsakligen föranleder förändringarna, vilka behov som kommer till uttryck samt hur de utbildningsansvariga svarar på dessa initiativ. De försöker tolka utvecklingen med hjälp av teorier om professionalisering.¹²⁷ Slutsatsen som Andersson och Svensson drar är att utvecklingen inom utbildningen kan beskrivas som en professionaliseringsprocess, en utveckling som stöds av staten bland annat genom deras agerande med utbildningsreformer. De kommer fram till att folkbiblioteksrepresentanter är de som varit mest aktiva i professionaliseringsprocessen, fast inte egentligen gällande utbildningen. Utbildningen ska "ägnas åt det egna området och en fördjupning av det egna kunskapsområdet",¹²⁸ vilket ändå kan förvåna i och med att professionaliseringsprocessen innebär akademisering, teoretise-

¹²⁵ Zorn 2006, s. 14 f

¹²⁶ Klasson 1990, s. 44

¹²⁷ Andersson & Svensson 2001, s. 1f

¹²⁸ Andersson & Svensson 2001, s. 59

ring och borttagande av praktik. Hinder som identifieras i uppsatsen är konflikter i synen på utbildningen, bland annat förespråkande av praktisk kontra teoretisk utbildning, vilket vi känner igen i allra högsta grad från vår egen undersökning. En annan konflikt är folkbildning kontra informationsteknik, som vi däremot inte har stött på i våra artiklar. Ett uttalande som är värt att notera är att det var en "alliansstrategi" att införa det nya ämnet biblioteks- och informationsvetenskap.¹²⁹ Författarna nämner stängnings- och alliansstrategier när det gäller strävande efter professionalisering, med allians menas "att en yrkesgrupp under vissa perioder allierar sig och utvecklar samarbete med andra yrkesgrupper eller med redan etablerade forskningsinstitutioner".¹³⁰

3.1.2 Bibliotekscheferna och bibliotekarieutbildningen.

Rubriken på detta kapitel är titel på en magisteruppsats av Ulrika Blomkvist och Helene Eklund med underrubrik *En enkätundersökning av bibliotekschefer syn på utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap i Sverige*. En slutsats som dras här är att en övervägande del av cheferna är positiva till en mer akademiserad utbildning men majoriteten är även för att praktiken återinförs. Folkbiblioteken, främst de mindre, är dock mer tveksamma till akademisering än forskningsbiblioteken. Författarna gissar, beroende på kommentarer i enkäterna, att det kan bero på att folkbiblioteken värderar praktisk erfarenhet högre. Även näringslivet ser positivt på akademisering, eftersom den nya informationsteknologin kräver lämplig arbetskraft. Den privata sektorn är idag en viktig arbetsgivare för studenter med examen i B&I. Frågan om akademisering och praktik är intressant för oss eftersom det är ett av de stora ämnen som debatterats i de artiklar vi har undersökt. Uppsatsen behandlar professionsteori och menar att det är den långa teoretiska utbildningen som är typisk för professioner.¹³¹

3.1.3 Bibliotekarieutbildningen vid BHS 1977 t.o.m 1999

Detta är en magisteruppsats (titel enligt rubrik ovan) som använder sig av diskursteori. Författaren Sofia Olausson vill genom metoden avslöja "myter" om utbildningen genom att studera utbildnings-, studie-, kurs och ämnesplaner samt studenthandböcker från utbildningen. Diskursanalysens målsättning är att "bedriva kritisk forskning och kartlägga maktrelationer i samhället".¹³² Syftet med uppsatsen är att kartlägga diskurser inom BHS utbildning åren 1977-1999.¹³³ Författarna redogör för historiken över bibliotekarieutbildningen, liksom de identifierade diskurserna kunskaps-, organisations-, användar-, samhälls- och verksamhetsorganisationsdiskursen.¹³⁴ Så även för de tecken, de viktiga "ord" som olika diskurser kämpar om att identifiera. De som identifierats är "information", "bibliotek" och "bibliotekarie" och undersökningen visar hur dessa har fixerats inom de olika diskurserna.¹³⁵ En mycket kortfattad sammanfattning ger att tecknet information fixeras mer och mer under tidsperioden i alla diskurserna, på en del ställen visar sig tecknet information vara svårtydligt. Tecknet bibliotek däremot har olika plats i diskurserna. I kunskapsorganisations- och verksamhetsdiskursen har bibliotek en tydlig plats tidigt, men försvinner mer och mer. I användardiskursen är bibliotek tydligt under hela tidsperioden, i

¹²⁹ Andersson & Svensson 2001, s. 58 f

¹³⁰ Andersson & Svensson 2001, s. 11 f

¹³¹ Blomkvist & Eklund 2001, s. 40 f

¹³² Olausson 2004, s. 4 f

¹³³ Olausson 2004, s. 5

¹³⁴ Olausson 2004, s. 22 f

¹³⁵ Olausson 2004, s. 21

samhällsdiskursen nämns det under hela tiden men otydligt. Tecknet bibliotekarie visar sig ha likartad utveckling som bibliotek.¹³⁶

3.1.4 Systemtänkande och biblioteksutbildning

Gunnel Hessler¹³⁷ anser i sin forskning, *Systemtänkande och biblioteksutbildning*, att bibliotekarieutbildningen har ett behov av en helhetssyn. Med ökat flöde av informationsprodukter och –hantering finns också ett ökat behov av att identifiera den professionella yrkesrollen. Hessler menar att det ska ställas ökat krav på systemtänkande – också på biblioteken. Systemtänkandet ska garantera att ”betraktelsesätt och taktik förblir problemorienterat”.¹³⁸ Systemvetenskap kan ses inte bara som en vetenskap i sig, utan mer som ett sätt att gå på tvären inom och mellan de traditionella vetenskaperna. Hessler menar att biblioteken och dess utbildning borde se systemvetenskap som sin viktigaste kunskapsbas.¹³⁹ Ett praktiskt exempel där systemtänkande är på sin plats är ”den beteendevetenskapliga kommunikationsaspekten och den datavetenskapliga organisationsaspekten”, båda lika viktiga i ett biblioteksutbildningsprogram. ”Ett utmärkt tillfälle att förena de två kulturerna på systemtänkandets bas”.¹⁴⁰

3.1.5 Paradigm och trender inom biblioteks- och informationsvetenskap

Rubriken är titeln på ett kapitel ur *Biblioteken, kulturen och den sociala intelligensen*. Kapitlet är av Mariam Ginman,¹⁴¹ vilken menar att trender och paradigm påverkar B&I (paradigm: en överenskommelse om hur ett fenomen ska uppfattas). Tidigt ligger fokus på bibliotekens sociala och pedagogiska roll, vilket styr bibliotekariernas arbete. Verksamheten är knutet till en speciell lokal. Under 1950-talet kommer en förändring där biblioteken uppfattas som informationscentral. Det centrala är informationsförmedling och biblioteksanvändarens informationsbehov och tillfredsställelse. Dagens modetrend är holismen och att se biblioteken i ett helhetsperspektiv. Ginman menar att mycket forskning ännu behövs för att se den sammanhållande kedjan i informationsflödet från producent över förmedlare till konsument.¹⁴²

Dagens paradigm handlar om människors förmåga att göra sina liv meningsfulla, en livslång läroprocess. Häri ligger den sociala kompetensen som bland annat beskrivs som ”den process medelst vilken ett samhälle, en organisation eller en individ analyserar sin omgivning, tolkar det iakttagna och bygger upp sådana egna ”historier”, vilka kan ge konkurrensfördelar”.¹⁴³

Paradigmbytena ser Ginman som en utveckling under påverkan av forskning inom B&I. En högre formell utbildning uppskattas idag mer än någonsin. De flesta utbildningsenheter för bibliotekarie har akademiserats, vilket är en global utveckling. B&I:s grumliga definitioner gör att behovet av ytterligare forskning är stort. Viktigt för värderingen

¹³⁶ Olausson 2004, s. 58-68

¹³⁷ Då universitetslektor vid BHS

¹³⁸ Hessler 1993, s. 21

¹³⁹ Hessler 1993, s. 21

¹⁴⁰ Hessler 1993, s. 23

¹⁴¹ Då professor vid Åbo Akademi University

¹⁴² Ginman 1995, s. 9 ff

¹⁴³ Ginman 1995, s. 15

av en disciplin är hur högt utvecklad dess teoretiska kunskapsbas är. Det påverkar hur disciplinen bemöts med intresse, social status, position i samhällets utbildningshierarki och längd på utbildningen.¹⁴⁴

3.1.6 Institutionaliserings och utveckling av ett nytt ämne

Även denna rubrik är titeln på ett kapitel i *Biblioteken, kulturen och den sociala intelligensen*, vilket författats av Lars Höglund. Han menar att Sverige är sen med att etablera B&I i Sverige, även om det är en ung disciplin också internationellt sett. En viss forskning förekommer, den tillsammans med bibliotekarieutbildningen i Borås driver på utvecklingen av en forskningsanknytning. Varken lärare eller studenter kan tidigare studera vidare i ämnet, vilket är en stor begränsning som skapar brist på framtida expertis. Likaså är det svårt att driva nya ämnen vid högskolor utan forskningsanknytning. Höglund menar att det är positivt att utbildningen till bibliotekarie finns på flera orter och att utbildningen kan leda till en magisterexamen. Genom denna finns nu en naturlig koppling mellan grundutbildning och forskarutbildning.¹⁴⁵

3.1.7 Kunskap, kompetens och utbildning – ett bibliotekariedilemma under 100 år

Lars Seldén och Mats Sjölin¹⁴⁶ forskning, med titel enligt rubrik, innehåller en närläsning med diskursiv ansats av två, enligt författarna, särskilt relevanta dokument.¹⁴⁷ Syftet är att klarlägga antagonistiska ståndpunkter. De två dokument som är viktiga i debatten om bibliotekarieutbildningen, enligt Seldén och Sjölin, är en skrivelse från SAB och en slutrapport från UHÄ. Intressant att nämna är att författarna kommer fram till att SAB förespråkar en hög grad av specialisering. De menar att folk- och forskningsbibliotek har skilda funktioner och historia. UHÄ poängterar i stället det gemensamma i de kunskaper som bibliotekarier har eller bör ha. Synen på akademiska studier är också skilda, SAB är negativ och menar att folkbibliotekssektorn då inte får sina behov tillgodosedda. Däremot ses akademiseringen som positivt när det gäller forskningsbibliotek. När det gäller information och annat relaterat till information, exempelvis informationsökning, är SAB både negativ och positiv medan UHÄ är odelat positiv. Kunskap om kultur är viktigt för både SAB och UHÄ, men SAB ser *folkbibliotekarien* stå närmare kultur.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Ginman 1995, s. 16 f

¹⁴⁵ Höglund 1995, s. 38 ff

¹⁴⁶ Sjölin är även författare till magisteruppsatsen *Bibliotekariens kunskap: en diskursanalys*, se 3.2.1

¹⁴⁷ Seldén & Sjölin 2003. Se även kapitel 2.2.4 och 2.2.5

¹⁴⁸ Seldén & Sjölin 2003, s. 25-30

3.2 Bibliotekariens kunskap

Här tar vi upp endast en uppsats, bibliotekariens kunskap hör inte direkt till vårt ämne, men här utgår författaren ifrån bibliotekarieutbildningen. Denne menar att utbildningen visar på vilken kunskap som en bibliotekarie bör ha.

3.2.1 Bibliotekariens kunskap: en diskursanalys

Mats Sjölin's magisteruppsats *Bibliotekariens kunskap: en diskursanalys* fokuserar på bibliotekariernas yrkesroll utifrån aspekter som berör BHS utbildning. Författaren vill veta hur bibliotekariens kunskap ser ut, frågeställningen lyder "Hur konstitueras bibliotekariens kunskap i diskursen?"¹⁴⁹ Eftersom Sjölin menar att synen på vilka kunskaper en bibliotekarie bör ha borde synas i utbildningen, studerar han de två texter som framför synpunkter på bibliotekarieutbildningen: SAB:s debattskrift och slutrapporten 1991:17 från UHÄ.¹⁵⁰

Sjölin finner, i frågan om profession, att "en profession bör ha monopol på en viss kunskap och bygga på forskningsgrund".¹⁵¹ (På sidan 54 framhåller han att profession och kunskap står varandra nära). Det som framkommer när det gäller "monopol på kunskap" är att det "unika för referensbibliotekarien är en *kombination* av tekniskt kunnande och kommunikativ kompetens". När det gäller "forskningsgrund" så tillgodoses det av forskningen inom B&I.¹⁵²

Dessa två texter, SAB:s debattskrift och slutrapporten 1991:17 från UHÄ, visar tydligt på skillnaderna mellan två läger, å ena sidan en vilja att akademisera utbildningen och å andra sidan en önskan att bevara utbildningen, om inte helt så delvis, enligt den gamla modellen för att folkbibliotekssektorn ska få sina behov tillgodosedda. Det är särskilt intressant att SAB och UHÄ framställer bibliotekarie och bibliotek på olika sätt, enligt Sjölin. SAB gör hela tiden skillnad på olika typer av bibliotekarier, skolbibliotekarie, barnbibliotekarie och så vidare, medan UHÄ endast använder begreppet bibliotekarie. Detta poängterar åsikten om enhetlig utbildning från UHÄ:s sida och tvärtom när det gäller SAB.¹⁵³

Uppsatsens utgångspunkt är att "bibliotekariens kunskap är ett fenomen som inte kan betraktas objektivt." I de båda studerade texterna nämns begrepp som syftar på informationsökning och katalogisering, informationssökning och –anskaffning. Dessutom förekommer i SAB-texten annat som viktigt för en bibliotekarie, exempelvis ideologisk inställning och personliga egenskaper.¹⁵⁴

¹⁴⁹ Sjölin 2002, s. 4

¹⁵⁰ Sjölin 2002, s. 11. Se även kapitel 3.1.7.

¹⁵¹ Sjölin 2002, s. 18

¹⁵² Sjölin 2002, s. 18

¹⁵³ Sjölin 2002, s. 44

¹⁵⁴ Sjölin 2002, s. 51-54

3.3 Bibliotekariens yrkesroll

Det första exemplet under denna rubrik är en magisteruppsats som undersöker yrkesrollen utifrån en analys av de olika utbildningarna inom B&I, därav vårt intresse. Det andra är en forskning som behandlar ”ekonomisering av folkbibliotek”, denna innehåller viss konsekvens för bibliotekarieutbildningen.

3.3.1 Quo vadis bibliotekarie?

Rubriken är titel på en magisteruppsats av Jesper Ducander, med underrubrik *Bibliotekarierollen utifrån en analys av de fyra utbildningarna i biblioteks- och informationsvetenskap i Sverige*. (Senare tillkom en bibliotekarieutbildning i Växjö). En av frågeställningarna lyder: vilka generella drag är gemensamma för de olika utbildningarna och vilka specifika skillnader finns? Författaren betonar att han inte gör någon bedömning mellan dem. Samtliga utbildningar leder till magisterexamen i B&I och är på 80 poäng.¹⁵⁵

De utbildningsansvariga på respektive utbildning har intervjuats av Ducander. Från Borås menas att *formellt sett* är (1997) B&I ett akademiskt ämne. Möjligheten att ta högskole-, kandidat eller magisterexamen gör utbildningen mer ”öppen” än övriga högskole- och universitetsutbildningar. Ett uttalande vi ser som intressant av utbildningsansvarig är att

vi skulle se till att det här med folkbibliotek kontra forskningsbibliotek skulle försvinna. Men då har det alltid varit en diskussion om huruvida man ska se yrket som ett eller som två. Men vi valde en tredje lösning, nämligen att se yrket som en oändlig mängd olika yrken i stället, eller specialiseringar med viss inriktning.¹⁵⁶

Enligt utbildningsansvariga är de kurser som benämns kunskapsorganisation viktigast, vilka utgör bibliotekariens kunskapsbas. Utbildningen syftar till att varje student ska kunna definiera vad man ska göra inom yrket, eftersom det innehåller så många olika skiftande arbetsuppgifter.¹⁵⁷

I Umeå anses utbildningen både vara en yrkesutbildning och ett akademiskt ämne, men att det utvecklas mer och mer åt det akademiska hållet. Här uttrycks att i alla utbildningar fortfarande finns spår av yrkesutbildning kvar, men bland annat gör en ökande forskningsanknytning att vägen går mot ett akademiskt ämne. Utbildningens syfte, enligt utbildningsbeskrivning, är att ge studenter en generalistkompetens och att ge möjlighet att kunna arbeta självständigt, kunna lösa problem och utveckla egen kunskap. Det är det som kännetecknar morgondagens bibliotekarie enligt Umeå. Kärnan i professionen menas ligga i att förstå biblioteket som ett informationssystem.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Ducander 1999, s. 10

¹⁵⁶ Ducander 1999, s. 54

¹⁵⁷ Ducander 1999, s. 53 f

¹⁵⁸ Ducander 1999, s. 54

Från Lund uttalas klart att utbildningen här är ett akademiskt ämne, men ”ett program som samtidigt är en yrkesutbildning kan man väl säga”.¹⁵⁹ Detta är den enda utbildningsansvarige som anser att man utbildar bibliotekarier, men till skillnad från den gamla utbildningen i Borås ska det inte finnas kvar något av hantverks- eller lärlingsutbildning. IT-satsning är ett viktigt kriterium. Det viktigaste formella inslaget i utbildningen är det problembaserade lärande som används. Som utexaminerad ska man ha god överblick över vad ett bibliotek är och veta en hel del om inre och yttre tjänst.¹⁶⁰

Till sist Uppsala som är en ”yrkesutbildning men en akademisk sådan”.¹⁶¹ Det viktigaste inslaget i utbildningen anses vara den pedagogik som används, ett kritiskt förhållningssätt och en nyfikenhet vill förmedlas till studenterna i utbildningen. Även Kunskapsorganisationen ses som mycket viktigt eftersom det utgör kärnan.¹⁶²

Tilläggs kan att Uppsala är den enda som innehåller praktik, i fem veckor. Sammanfattningsvis är de utbildningsansvariga överens om, med undantag från Lund, att de egentligen inte utbildar bibliotekarier, utan magistrar i biblioteks- och informationsvetenskap. Lund menar att man utbildar bibliotekarier enbart för arbete på bibliotek. Inte heller utbildas folk- eller forskningsbibliotekarier utan utbildningarna är till större delen sammanhållna, de utexaminerade studenterna är generalister. De har en allmän bibliotekariekompetens, och kan jobba på olika bibliotekstyper och med olika arbetsuppgifter. Denna generalistiska kompetens gör bibliotekarien mer ”förändringsbenägen och har lättare för att ta emot nya influenser och nya företeelser”.¹⁶³

Vi påminner om att utbildningen vid Växjö universitet inte hade startats vid tiden för Ducanders undersökning.

3.3.2 Ekonomisering av folkbibliotek

Rubriken är titeln på ett kapitel ur *Biblioteken, kulturen och den sociala intelligensen*. Författaren till kapitlet, Stina Stensson,¹⁶⁴ tar upp ekonomisering av folkbibliotek. Ekonomiseringen definierar hon som ”en idémässig förändring i kombination med ökning av ekonomiskt ansvar”.¹⁶⁵ Oftast för en ekonomisering med sig en omstrukturering av organisationen. Ekonomisering påverkar arbetssituation, yrkesroll, professionen, karriärmöjligheter och verksamhetslogiken. För arbetssituationen betyder ekonomiseringen en breddning och ökning av arbetsuppgifter, vilket kan upplevas som positivt med mer omväxlande och stimulerande uppgifter. Yrkesrollens förändring är det centrala, men svåra. För en person i chefsroll kan det innebära sämre kunskap om verksamheten i detaljer, men ett större ansvar i en stödjande roll. För bibliotekarier kan ekonomiseringen innebära större ansvar. Eftersom ekonomiseringen breddar arbetsuppgifterna minskar professionaliseringen, vilket ger förbättrade karriärmöjligheter. Verksamhetsområden blir alltmer lika varandra och erfarenheter från ett område kan bli värdefullt inom ett annat. Utvecklingen kan även kännas negativ med en känsla av ifrågasättande av anställdas kompetens och effektivitet.¹⁶⁶

¹⁵⁹ Ducander 1999, s. 55

¹⁶⁰ Ducander 1999, s. 55

¹⁶¹ Ducander 1999, s. 55

¹⁶² Ducander 1999, s. 55 f

¹⁶³ Ducander 1999, s. 102 ff

¹⁶⁴ Ekonomie licentiat vid Malmö högskola

¹⁶⁵ Stensson 1995, s. 172

¹⁶⁶ Stensson 1995, s. 171 ff

För bibliotekarierna sker förändringar i utbildningen som innebär att den blir mer flexibel och får större inslag än tidigare av bl a organisationsteori och ekonomi, vilket kan tolkas som ytterligare exempel på deprofessionalisering.¹⁶⁷

Ekonomiseringen medför deprofessionalisering genom att inte bara bibliotekarier kan bli chef för folkbibliotek, språket blir mer allmänt, yrkesetiken påverkas av ekonomiskt synsätt och utbildningen får en mer allmän karaktär. Positivt för professionen kan vara att brukar- och marknadsorienteringen har stöd i omgivningen, att ekonomiskt kunnande tillsammans med yrkeskunskap ger ökad självständighet och om effektiviteten mäts och formuleras med ett språk speciellt för professionen. Vid ekonomisering är utbildning och information viktig. Folkbibliotekarier anses vara en yrkesgrupp med utbildning och kunskapsutveckling präglad av lärlingsmetod och förtrogenhetskunskap, vilket ger en stark bundenhet till traditioner och normer, vilket i sin tur medför svårigheter i förändringsarbetet.¹⁶⁸

4. Metod

Innan övergången till metoden delar vi kort med oss av några funderingar gällande teori. Vi tar i vår undersökning upp forskning ur olika teoretiska perspektiv som professionsteorin i *Bibliotekarieutbildning i förändring, BHS 1972-1999*¹⁶⁹ och *Bibliotekscheferna och bibliotekarieutbildningen*¹⁷⁰ dessutom om diskursteori i *Bibliotekarieutbildningen vid BHS 1977 t.o.m. 1999*.¹⁷¹ Dessa teorier skulle även passa vissa av våra frågor, men eftersom vi inte vill forcera in vår undersökning i någon speciell riktning, utan vill se förutsättningslöst på artiklarna och deras uttalanden, bestämmer vi att bara ha de olika teorierna i minnet. Dock kan vi se att ett fenomenologiskt förhållningssätt passar in i vårt sätt att se på vår undersökning. Steinar Kvale¹⁷² pekar på fenomenologin som ett sätt att förstå de uttryckta åsikterna utifrån aktörernas egna perspektiv, att se deras uppfattningar om världen och deras känsla av händelser och upplevelser runt deras personer.¹⁷³ Vårt intresse är att se de skilda intressenternas olika meningar.

4.1 Metod och arbetssätt

Vårt arbete inleds med att söka igenom valda tidskrifter under den valda perioden. Alla artiklar som innehåller något om bibliotekarieutbildningen är intressanta. Materialet delar vi på, en av oss granskar BBL (10 nr/år, ibland dubbelnummer) och TD (4 nr/år, ibland dubbelnummer). Den andre studerar Bis (4 nr/år) och DIK-forum (16-20 nr/år). Att hitta artiklar som innehåller något om bibliotekarieutbildningen är inte svårt. I bland talar rubriken om vad den handlar om. Exempel på rubriker som bläddras förbi direkt är ”Besök på

¹⁶⁷ Stensson 1995, s. 179

¹⁶⁸ Stensson 1995, s. 180 ff

¹⁶⁹ Se 3.1.1

¹⁷⁰ Se 3.1.2

¹⁷¹ Se 3.1.3

¹⁷² Professor vid Psykologiska institutionen, Århus universitet

¹⁷³ Kvale 1997, s. 54 ff

Indiska bibliotek” och ”Hur mäter man information?”. Dessa tycks tydliga om artikelns innehåll och vi förutsätter att de inte ska innehålla något om bibliotekarieutbildning. Artikel med rubrik som inte klart talar om innehållet läses igenom mer eller mindre noga. Ett exempel på en sådan rubrik är ”Bibliotekariens paradox”, men redan i ingressen förstås att just den här artikeln är relevant.

Göran Bergström och Kristina Boréus¹⁷⁴ skriver om kvalitativ innehållsanalys i *Textens mening och makt* och menar att analyser som kvantifieras men innehåller mer komplicerade tolkningar räknas som kvalitativa.¹⁷⁵ Johannessen och Tufte¹⁷⁶ bok *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod* benämner den kvalitativa innehållsanalysen även som en analys av meningsinnehåll. Johannessen och Tufte föreslår att en analys delas in i fyra faser; Helhetsintryck och sammanfattning av meningsinnehållet, Kodning, Kondensering och slutligen Sammanfattning.¹⁷⁷ Vår inledning enligt ovan stämmer överens med den första fasen, som innebär helhetsintryck och sammanfattning av meningsinnehållet. Genom att skapa en sammanfattning fås en första förståelse av materialet. Denna förståelse har stor inflytande på den slutgiltiga tolkningen, samtidigt krävs en öppen attityd och förmåga att revidera de första intrycken.¹⁷⁸

Vi letar efter manifesta inslag i texterna, efter sådant som uttrycktes explicit, det vill säga efter ord som rör bibliotekarieutbildning. En intention är att undersöka om det finns någon skillnad i värdering mellan olika källor.¹⁷⁹ Texterna kan analyseras manuellt, vilket vi gör. Fördelen med manuell analys är att betydligt mer komplicerade bedömningar och tolkningar kan göras. Vår textmängd är överkomlig att gå igenom manuellt och vi kan därför göra dessa komplicerade bedömningar. Fördelen med dator som hjälp vid textanalysen är att mycket stora mängder text kan behandlas och att det finns speciella program för detta.¹⁸⁰ Arbetsmässigt skulle detta underlätta analysen, men i och med att vårt tidigaste material är från 1990 är det mycket som inte finns tillgängligt på datorn. Om möjligheten finns att mata in alla artiklarna och söka på till exempel, som i vårt fall, ”bibliotekarieutbildning” så kommer naturligtvis *alla* artiklar med detta sökord med. Nu läser vi i stället relativt noga två gånger för att försöka finna alla relevanta artiklar. Bägge metoderna har nackdelar, med hjälp av datorn kan artiklar missas som inte innehåller just de sökord som används men som ändå kan vara relevanta. Vid manuell sökning kan artiklar missas beroende på exempelvis bristande koncentration, men vi bedömer detta som tillförlitligt nog, särskilt som vi går igenom tidskrifterna två gånger.

Under den andra fasen, benämnd koder, kategorier och begrepp, delar vi in vårt material i olika kategorier efter huvudintressent. De vi har identifierat är: Bibliotekarier, Utbildare, Studenter, Föreningar, Forskarvärld och Myndigheter. Här uppstår problem, det är inte alltid lätt att avgöra vem som är huvudintressent.¹⁸¹ Till sist försöker vi finna uttryckta åsikter hos varje huvudintressent. Fasen innebär att man studerar vilka meningsbärande element som finns i materialet. Kodningen bildar en grund för tolkningen och kodningsprocessen och tolkningsprocessen löper parallellt.¹⁸²

¹⁷⁴ Forskare och lärare vid statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet 2005

¹⁷⁵ Bergström & Boréus 2005, s. 45

¹⁷⁶ Akademiker från Oslo med sociologisk och ekonomisk bakgrund

¹⁷⁷ Johannessen & Tufte 2003

¹⁷⁸ Johannessen & Tufte 2003, s. 110

¹⁷⁹ Bergström & Boréus 2005, s. 45 ff

¹⁸⁰ Bergström & Boréus 2005, s. 44 f

¹⁸¹ Intressenter och indelningsproblem förklaras närmare i kapitel 4.4

¹⁸² Johannessen & Tufte 2003, s. 111 ff

Fasen Kondensering utgår ifrån koderna. För oss betyder det att artiklar som handlar om övrigt, alltså inte om själva åsikterna, kan lämnas åt sidan. Efter utgångspunkten i vår forskningsfråga så är det just kritiken, åsikterna, som vi önskar spegla i vår undersökning. Vi diskuterar och prövar oss fram till mest lämpligt sätt att redovisa vårt arbete. Kodorden granskas ytterligare för att få fram om dessa är passande i sammanhanget eller om några kan slås ihop eller säras ännu mera. Utifrån dessa beskrivande koder skapas mer tolkande eller teoretiska koder.¹⁸³

Den sista fasen Sammanfattning, eller rekontextualisering, sätter samman det kondenserade materialet till en helhet som kan visa på nya begrepp och beskrivningar. Här sker en kontroll om kodorden har valts ut riktigt och om den inledande sammanfattningen överensstämmer med det uppnådda resultatet.¹⁸⁴ När det gäller sammanfattning av vår undersökning så återkommer vi till denna fas i vår egen analys och slutsats.

Undersökning, med hjälp av de fyra faserna, är inte det enda sättet att genomföra en undersökning, men de hjälper till att skapa systematik i analysarbetet. Likaså bildar faserna en möjlighet till dokumentation som kan visa hur forskaren gått tillväga.

4.2 Reliabilitet

I all forskning talas om reliabilitet, om resultatet kan bli detsamma om undersökningen skulle göras på nytt. I vårt fall svarar vi kanske, kanske inte, vid val av artiklar kan det hända att valen blir olika med en annan forskare. För att få en hög reliabilitet kan undersökningen göras om vid två olika tidpunkter och få samma resultat; ett så kallat test-retest-reliabilitet. En annan möjlighet är inter-rater-reliabilitet; att en annan forskare gör om samma undersökning.¹⁸⁵

Vi väljer i vår undersökning att ”mindre noga” läsa igenom artiklarna för att se om utbildningar inom B&I finns omnämnda. Ett flertal artiklar hittas på detta vis. Om vi ska hitta relevanta artiklar på detta sätt krävs att vi strävar efter samma intensitet. Vid vissa tillfällen är vi mer koncentrerade än vid andra. För att försöka eliminera felbedömningar gör vi om proceduren vid två olika tidpunkter, en test-retest-reliabilitet. Trots det kan inte någon missad artikel helt uteslutas.

Tabell 3: Test-retest-reliabilitet per tidskrift.

	BBL	BIS	DIK	TD	summa
Första läsningen	37	4	60	5	106
Andra läsningen	45	11	77	2	135
slutresultat	48	11	79	7	145

Tabellen visar att vi i första läsningen missade en del artiklar. Att slutresultatet ger ett högre antal artiklar än vid den tidigare läsningen beror på att vissa artiklar enbart upptäcktes vid den ena läsningen. En av orsakerna till att fler artiklar påträffades är att reg-

¹⁸³ Johannessen & Tufte 2003, s. 113 f

¹⁸⁴ Johannessen & Tufte 2003, s. 115

¹⁸⁵ Johannessen & Tufte 2003, s. 28 f

lerna vi är överens om justeras när de provas på verkligt material. Vi har här även en större diskussion över undersökningsmaterialet efter den första genomgången, vilket ger klarare regler i sökandet. Orsaken till att så många fler artiklar hittas i bis, kan bero på att det var den första tidskriften som lästes av den ena av oss. Vi är inte heller samtidigt med vår genomgång.

4.3 Tillvägagångssätt vid analys

4.3.1 Kodning av artiklarna

I vår uppsats väljer vi att redovisa artiklarna i nummerform i fotnoter för att inte rycka sönder texten med för mycket hänvisningar till tidskrifter. Artiklarna är sorterade i kronologisk ordning. Vi kodar tidskrifterna för att inte få för höga siffror: A → BBL, B → bis, C → DIK-forum, D → TD. Kodningen blir alltså: A + sifferkombination artiklar är ur Biblioteksbladet, B + sifferkombination är ur bis, C + sifferkombination är ur DIK-forum och D + sifferkombination är ur TD. Det är i den ordningen tidskrifterna står i vår uppsats. Ytterligare en fördel med förtydligandet med bokstäver, är att läsaren genast kan se från vilken tidskrift materialet kommer.

4.3.2 Kritiken fördelad

Vid genomläsningen av den enskilda artikeln identifieras vilken åsikt som framförs. Dessa åsikter inordnas sedan i olika grupper, teman, för att kunna se om några uppfattningar har dominerat. Ganska snart framträder vilka teman som är mest förekommande, enstaka åsikter förs till gruppen övrigt för att inte få för små grupper. Alltför många grupper ger sämre överskådlighet för oss och för läsaren. Varje artikel kan stå för olika åsikter, både positiva och negativa, vilka alla har tagits med. Detta förklarar varför antalet åsikter är fler än artiklarna. De större grupperna döps efter det sammanfattade temat. Fråga 1 i frågeställningen vill veta vilka dessa teman är. De funna är:

Akademisk utbildning – innehåller åsikter om akademiseringen, utbildning på kandidat och magisternivå, en önskan om forskning inom området och svårigheter att finna kompetenta lärare eftersom forskningen varit eftersatt.

Anpassad till verkligheten/verksamheten – diskuterar om utbildningen överensstämmer med den verklighet och den verksamhet som väntar den färdigutbildade utanför skolans väggar.

Bredd, kompetens och studieämnena – innehåller kommentarer om en sammanhållen utbildning eller olika för skilda typer av arbetsplatser. Uppfattningar om specifika ämnen tas upp, och här ingår även synpunkter på att synliggöra kompetensen.

Distansutbildning – här diskuteras om hur distansutbildning kan värderas.

Olika utbildningsorter och utbildningstyper – visar på åsikter om utbildningen i olika städer i Sverige och om detta skapar olika utbildningstyper för B&I utbildningen.

Praktik – är något som många har åsikter om. Kanske finns en dominerande uppfattning och kanske kommer de mest från någon särskild intressent.

Utbildning och kön – vårt samhälle fokuserar mer på kvinnans roll än tidigare. Här diskuteras både män och kvinnor inom utbildningen.

Övriga – innehåller enstaka åsikter som inte kan härledas till någon av grupperingarna ovan.

4.4 Intressenterna

I vår undersökning har vi identifierat intressenterna i olika grupper vilka vi här vill förtydliga. Vi har försökt identifiera från vems synvinkel artikeln är skriven. Det vill säga, om en journalist eller annan skribent har intervjuat exempelvis någon från BHS och skrivit en artikel utifrån denna intervju så blir vår kategorisering ”utbildare”. Vi bifogar även bakgrund, historik till intressenterna, eftersom den kan förklara deras förhållningssätt till förändring av bibliotekariens utbildning och yrkesroll.

Vi har tidigare uppgivit att problem uppstod när vi skulle kategorisera. Det är inte alltid lätt att avgöra vem som är intressent. Handlar artikeln om flera intressenter, så redogörs deras åsikter under respektive rubrik. En person kan uppfylla kriterierna till fler än en intressegrupp, till exempel är flera utbildare även forskare. Vi väljer här, att undersöka om personen uttalar sig i rollen som forskare eller utbildare och hänföra artikeln till den gruppen. Likaså kan en intressent gå exempelvis från rollen som studerande till bibliotekarie, en bibliotekarie kan även representera en förenings åsikter. Det viktiga för oss är att försöka se ur vems perspektiv uttalandet görs, för att kunna föra åsikten till rätt intressegrupp.

Bibliotekarier - visar på den etablerade och professionella yrkesverksammas åsikter om en utbildning som denne inte alltid har genomfört själv. En del bibliotekarier har arbetat längre än vår undersökningstid. Vissa åsikter har hänförts till föreningar, eftersom bibliotekarierna uttrycker föreningens åsikter.

Forskarvärlden – innebär forskare inom Biblioteks- och Informationsvetenskap eller andra områden förs till kategorin forskarvärlden.

Föreningar - under föreningar förekommer åsikter framförda av olika typer av föreningar. Här sorteras artiklar som behandlar deras ordförande eller utredare, eller uttalanden utav dem. Ledarskrifter ur de olika tidskrifterna tolkar vi som föreningens åsikter.

Myndigheter - till myndigheter härrör vi regeringen och uttalanden av dess ministrar. Vi har även åsikter från till exempel UNESCO och utredningar från Universitets och Högskoleämbetet, som redogjorts för i artiklarna.

Studerande - för oss innefattar ”studerande” både de som går på utbildningen och de som nyligen har avslutat densamma. Artiklarna med dessa visar på kritik ur den studerandes synvinkel. Det kan vara hur utbildningen upplevs under studietiden eller hur man

ser på den erhållna kunskapen när de kommer ut på sina första arbetsplatser. De utbildade får komma till tals oberoende av yrkesval efter studietiden.

Utbildare - de som planerar och genomför utbildningar inom Biblioteks- och Informationsvetenskap namnger vi utbildare. Det kan vara vanliga lärare eller utbildningsansvariga.

5. Resultat och analys

5.1 Kritiken i artiklarna

Vår undersökning vill se på innehållet i artiklarna och försöka finna argument för olika ståndpunkter. Inom många artiklar finns både positiva och negativa toner, vissa är tydliga och andra mindre uppenbara. Vi har i varje artikel försökt identifiera vilka åsikter som framförs och synliggöra dessa. När artiklar om fakta och löneläget tagits bort finns följande kvar som visar på åsikter:

Tabell 4: Antal använda artiklar per tidskrift och våra valda år.

Tidskrifter / årtal	Biblioteksbladet	bis	Dik-forum	Tidsskrift för dokumentation	Summa reellt	Summa procentuellt
1990	6	1	2		9	6,2%
1991	6	1	10	1	18	12,4%
1992	3		6	1	10	6,8%
1993	2		6	2	10	6,8%
1994	1		15		16	11,2%
1995		1	3		4	2,7%
1996	4		5		9	6,2%
1997	1		2		3	2,2%
1998	5	2	5		12	8,3%
1999	3	1	1		5	3,4%
2000	1		4	1	6	4,2%
2001	6		2	1	9	6,2%
2002	3	2	4		9	6,2%
2003	1	2	5		8	5,5%
2004		1	3	1	5	3,4%
2005	6		6		12	8,3%
Summa	48	11	79	7	145	

Denna tabell visar översiktligt hur siffrorna fördelar sig över åren och per tidskrift. Det ger en tydlig bild över vilka tidskrifter som har flest artiklar införda om utbildningen och hur dessa fördelar sig procentuellt över tiden. Som tabellen visar hittas flest artiklar under åren 1991-1994, med sammanlagt 54 artiklar (18, 10, 10, 16) eller 37,2 % utav samtliga. 1998 och 2005 framförs vardera 12 artiklar eller 8,3 % med åsikter om utbildningen. Inget år är utan någon relevant artikel, men 1997 har minst antal och innehar endast tre stycken eller 2,2 %. Det kan jämföras med det mest aktiva året, 1991, som har 18 stycken eller 12,4 %.

5.2 Redogörelse över kritiken

Fråga 2 i frågeställningen vill veta vilka teman som har varit dominerande under den valda perioden. Tabellen nedan visar resultatet av undersökningen:

Tabell 5: Temanans frekvenser, 1990-2005.

	Reellt antal	Procentuellt
Akademisk utbildning	45	19,4 %
Anpassad till verkligheten/verksamheten	30	12,9 %
Bredd, kompetens och studieämnen	69	29,8 %
Distansutbildning	10	4,3 %
Olika utbildningsorter och utbildningstyper	28	12,1 %
Praktik	30	12,9 %
Utbildning och kön	7	3,0 %
Övriga	13	5,6 %
Summa	232	100,0 %

Det tema som är störst som diskussionsämne är Bredd, kompetens och studieämne, där-
efter kommer Akademisk utbildning. Det minsta temat är Utbildning och kön. Vår re-
dogörelse och sedan diskussion om detta resultat kommer nedan i kapitel 5.2.1 – 5.2.8
och 5.3.

Teman i tabellen står i bokstavsordning och inte i storleksordning. Redogörelsen över
innehållet i varje tema nedan fortsätter i bokstavsordning.

5.2.1 Akademisk utbildning

Detta tema kommer som nummer två i antal åsikter med 19,4 %.¹⁸⁶ En del uppfattar en akademisk utbildning som onödig, eftersom arbetet är praktiskt. Ett uttryck är att den akademiserade utbildningen begränsar utan tillgång till praktik, utan någon koppling till bibliotek.¹⁸⁷ Flertalet är dock för. Det anses att en djupare akademisering på sikt gynnar de svenska biblioteken.¹⁸⁸ En höjd undervisningsnivå som är mer högskolemässig välkomnas, men under förutsättning att det även erbjuds utbildning i själva hantverket som också kräver professionalitet.¹⁸⁹ I och med att yrket trots allt innehåller hantverksliknande grepp, anser en artikelförfattare att det är märkligt att alla utbildningsanordnare ändrar innehållet på utbildningen samtidigt. Han ser gärna större konkurrens och valfrihet mellan utbildningarna.¹⁹⁰ Däremot anses det 1992 besvärligt för arbetsgivare att bedöma olika examina, det vill säga att det i en övergång kommer att finnas både de med biblio-

¹⁸⁶ A1, A4, A7, A9, A12, A15, A17, A18, A19, A22, A24, A25, A26, A28, A30, A40, A43, A46, B1, B2, B4, C4, C6, C8, C11, C12, C17, C20, C21, C24, C27, C29, C36, C44, C46, C50, C52, C61, C62, C66, C67, C68, C71, D1, D4

¹⁸⁷ A24, A28, C6, C36

¹⁸⁸ A1, A15, A17, A25, A26, A30, C4, C8, C11, C12, C17, C20, C21, C24, C27, C29, C44, C46, C52, C61, C62, C66, C67

¹⁸⁹ D1

¹⁹⁰ D4

tekarieexamen och de med en senare akademisk utbildning. Detta underlättar inte heller harmonisering till EU eftersom flera jämförbara länder har bibliotekarieexamen.¹⁹¹ Detta är något som ska undvikas i och med att Bologna-deklarationen genomförs. Utbildning på magisternivå är viktig för att bland annat visa på yrkets kvalitet.¹⁹² En fara ses i att många studerande inte skriver färdigt sin magisteruppsats utan börjar arbeta dessförinnan.¹⁹³ Detta skapar en urholkning av kompetenskraven och försvårar när fackförbund försöker höja status och lön. En annan aspekt är de pengar som utbildaren missar som en genomförd magisteruppsats medför, pengar som kan användas till utveckling av utbildningen.¹⁹⁴

Forskningen ses som viktigt för att föra ämnet framåt.¹⁹⁵ Det är ett område som under åren anses eftersatt.¹⁹⁶ 1990 påpekas att bibliotekarielinjen fortfarande inte kan leda vidare till en forskarutbildning, vilket var regel inom all annan grundutbildning i det svenska universitets-/högskolesystemet. Utredningen UHÄ 1991:1 visar att lärare och elever är eniga om att forskning måste integreras i bibliotekarieutbildningen och det betraktas positivt att detta är på gång. Professionella forskare bedöms gynna hela bibliotekssektorn, BHS påpekar också 1991 att man har en allt bättre koppling till forskning, däremot saknar en student från Umeå 1996 anknytning till forskningen.¹⁹⁷ En artikel berättar om Forskningsrådsnämnden (FRN) vars uppgift är att stärka forskningsanknytningen till bibliotekarieutbildningen.¹⁹⁸ En notis berättar om att en pengagåva från SAB till biblioteksforskning ”kommer att få avgörande betydelse för bibliotekarieutbildningen och för hela landets biblioteksutveckling”. Däremot finns ingen vetskap om forskningen leder till större möjligheter att få kvalificerade tjänster på fältet.¹⁹⁹ I och med att B&I är ett akademiskt ämne ökar bristen på utbildade lärare vilket uppmärksammas i bibliotekspressen. Med en utbildad lärare menas en som själv har forskat inom området.²⁰⁰

BIVIL tycker inte att det är fel att ”utbildningen till ett så kvalificerat yrke som bibliotekariens ligger på akademisk nivå och är teoribaserad. Det krävs för att driva framtidens bibliotek.” Å andra sidan är det inte fel om biblioteken kan erbjuda studenterna avlönad praktik på somrarna.²⁰¹ Även SAB uttalar att ”bibliotekarieyrkets komplexitet kräver en utbildning som skall vara akademisk”.²⁰² 1993 påpekas att det är viktigt för yrkets status att utbildningen bedöms som ett normalt akademiskt ämne, med alla nivåer.²⁰³ Det menas att ju högre samhällselig profil som söks, desto nödvändigare med satsning på forskning och bibliotek.²⁰⁴ En artikelförfattare ställer en fråga 1996 till arbetsgivare om vad de tycker om ”de nya bibliotekarierna”. Svaren är positiva med formulering som ”utåtriktad attityd, god teoretisk bakgrund och analytisk förmåga, kunniga i ny teknik, mer aktiva än tidigare”. Av 6-7 svar är det bara en som är negativ och som utta-

¹⁹¹ A12

¹⁹² B1, C8, C17, C20, C24

¹⁹³ C61, C62

¹⁹⁴ C62

¹⁹⁵ B2, B4, C44, C46, C50

¹⁹⁶ C52, C71

¹⁹⁷ A4, A7, A19, A40

¹⁹⁸ A9

¹⁹⁹ A22, A43

²⁰⁰ C62, C67, C68

²⁰¹ A26

²⁰² A30

²⁰³ A15

²⁰⁴ A17

lar sig negativt om akademiseringen som sådan, men inte om de ”nya bibliotekarierna”.²⁰⁵

2005 diskuteras om Högskolan i Borås ska bli professionsuniversitet. Dessa började utvecklas för ungefär tio år sedan och finns till exempel i USA, England, Australien och Norge. Ambitionen med denna form av universitet är att ”anknyta mer till världen utanför den akademiska och ta till vara kunskap som man får och utvecklar i arbetslivet.” Utbildningen går därför utanför den traditionella indelningen av forskning, vilken är naturvetenskap/teknik, medicin, samhällsvetenskap och humaniora. Orsaken är att verklighetens problem inte ryms i dessa fack.²⁰⁶ B&I:s institution anser att detta känns som en naturlig utveckling, men frågan ställs om hur det blir med den traditionella forskarutbildningen, institutionen B&I menar att detta måste kunna erbjudas.²⁰⁷

5.2.2 Anpassad till verklighet/verksamhet

Av åtta teman kommer denna grupp som delad trea med 12,9 % (tillsammans med temat Praktik). Åsikter om utbildningens verklighets- och verksamhetsförankring tas upp på många ställen.²⁰⁸ Flera anser att verklighetsförankringen är dålig. Ofta efterlyses mer samverkan mellan biblioteken, utbildningarna och forskningen och koppling till verklighet genom praktik, studiebesök och gästföreläsningar.²⁰⁹ En artikel från 1993 konstaterar att utbildningen inte ses som anpassad till *morgondagens* bibliotek ännu, dels finns ingen vetenskap om hur biblioteken kommer att se ut, dels ingen vetenskap om hur utbildningen ser ut ännu heller.²¹⁰ Frågan ställs om det är den ”ideala bibliotekarien” som utbildas idag. Bibliotekarien som har vetenskapligt grundad kunskap och ämneskompetens samtidigt med ett djupt engagemang för folkbildning och för kunskapsspridning.²¹¹ Utbildningen bör anpassas till den kulturarbetarroll som kommunernas bibliotekarierna innehar.²¹² En studerande menar att det är en stor klyfta mellan biblioteksvärlden och den övriga världen. Användarperspektivet har ett stort avstånd mellan vi och de andra. En bidragande orsak kan vara studenternas liknande förutsättningar. I utbildningen finns inga invandrare utan mest kvinnor från landsbygd eller småstäder, menar hon.²¹³

Redan 1990-1991 påpekas av UHÄ att skolan (BHS) har tappat kontakten med fältet,²¹⁴ men viljan är ändå att undervisningen ska höjas och bli mer ”högskolemässig”. Samtidigt menar BHS själva 1991 att det finns en ”förbättrad anpassning till yrkeslivets krav på bibliotekarieutbildningens innehåll”.²¹⁵ Denna anpassning till arbetsmarknaden efterlyses även i annan artikel.²¹⁶ Samtidigt kritiserar anpassningen till marknaden för att gå för långt och slå ut folkbildningstanken.²¹⁷ 2000 menas från BHS att kontakterna mellan

²⁰⁵ A18

²⁰⁶ Eriksson 2005, s. 12.

²⁰⁷ A46

²⁰⁸ A3, A7, A11, A19, A23, A26, A28, A38, A39, B1, B2, B10, B11, C1, C6, C7, C31, C35, C39, C49, C63, C64, C65, C69, C72, C76, C77, C78, D4, D5

²⁰⁹ A11, A19, A23, A28, B11, C1, C7, C49, C64, C65

²¹⁰ D4

²¹¹ B1

²¹² C6

²¹³ C72

²¹⁴ A3

²¹⁵ A7

²¹⁶ B2

²¹⁷ B10

utbildning, forskning och praktiken på området håller på att stärkas,²¹⁸ 2001 påpekas att ”kontakterna mellan forskning, utbildning och praktik måste förbättras”, praktiskt yrkesverksamma behöver tillföra mer vetenskaplighet i arbetet. Detta för att kunna veta ”vad vi gör – och varför – och kunna tala om det för andra”.²¹⁹ Det påpekas även att det behövs viss mått av färdighetskunskaper, men tonvikten måste ligga på förståelse av verksamheten. I denna artikel menas att den ”nya” utbildningen har sin utgångspunkt i denna förståelse i stället för i färdigheterna.²²⁰ En annan pekar på nyttan av teori och beläsenhet inom ett ämnesområde för att kunna hantera uppgifter inom förvärv, klassificering, informationssökning samt vägledning av forskare.²²¹

Att utbildningen ges på fler orter, med olika inriktningar, ses som ett sätt att bemöta arbetsmarknadens krav.²²² Folkbiblioteken anses spela en mindre roll inom utbildningen än forsknings- och företagsbibliotek.²²³ Likaså saknas en diskussion om skolbibliotekens funktion.²²⁴ Två artiklar tar upp utbildningen av ”lärotekarien”, en kombination av lärare- och bibliotekarieutbildning. Denna anses som positivt för mindre kommuner med dålig ekonomi, samtidigt som åsikten finns att de båda yrkesrollerna inte ska blandas ihop.²²⁵ Här kan vi påminna oss Danmarks skolbibliotekarier som utbildas tillsammans med grundskolelärare.²²⁶

5.2.3 Bredd, kompetens och studieämnena

Flest åsikter, 29,8 %, innehåller den gruppen som handlar om utbildningens bredd.²²⁷ En bred sammanhållen utbildning, det vill säga en utbildning för alla typer av bibliotek, ger en god kompetens.²²⁸ 1990, inför förändringen, anses att bibliotekarier är för snävt inriktade, det behövs bredd i utbildningen. Behovet är generalister med koppling till folkbildningen.²²⁹ Det är flera artiklar som tar upp positiva aspekter som att blivande bibliotekarier är väl förberedda att möta förändringar, gör dem flexibla på arbetsmarknaden och möjliggör ett större utbud av arbetstillfällen.²³⁰ Däremot påpekas att det framtiden kan bli brist på bibliotekarier, på grund av många pensionsavgångar, och att det är bra med en diskussion om utbildnings- och bibliotekariekompetens.²³¹ Senare upplevs utbildningen som bred och kompetensskapande, men kritiserar även för att den har svårt att kunna föra ut kunskapen om dessa fördelar till omvärlden.²³² Även utbildare och fackförbund får 1998 kritik för att dessa vet för lite om vilken arbetsmarknad som

²¹⁸ D5

²¹⁹ A38

²²⁰ A26

²²¹ A39

²²² C31

²²³ C39, C63, C69

²²⁴ C35, C78

²²⁵ C76, C77

²²⁶ Se 2.5.1

²²⁷ A3, A6, A7, A8, A11, A12, A13, A14, A19, A21, A27, A29, A32, A33, A34, A35, A36, A37, A41, A42, A43, A44, B6, B10, C5, C8, C11, C13, C15, C19, C22, C23, C30, C32, C33, C34, C37, C39, C40, C41, C42, C43, C44, C45, C48, C49, C51, C52, C53, C54, C55, C56, C57, C58, C59, C60, C61, C62, C63, C65, C66, C73, C74, C76, C77, D1, D2, D3, D6

²²⁸ C11, C43

²²⁹ A3

²³⁰ A12, C23, C37, C45, C53, C55, C57, C62, C65, C66, C73, C74

²³¹ A37

²³² C19, C22, C32, C34, C41, C48, C49, C56, C57, C58

väntar de utbildade.²³³ Det är lätt att få arbete inom den privata sektorn,²³⁴ men den studerande måste vara beredd på att komplettera sin utbildning i efterhand i bland annat IT.²³⁵ Dessutom kan det vara lättare att utvecklas inom den privata sektorn.²³⁶ 2000 skrivs att 15-20 % går till privata arbetsgivare. När arbetsmarknaden får upp ögonen för den ökade kompetensen anses procentsatsen öka. I en artikel uttrycks att det alltid har varit så att studenter sökt sig till andra jobb än inom bibliotekssektorn, det var fel att kalla detta för en ny trend. Här menas (2003) att bibliotekssektorns roll snarare stärkts på senare år.²³⁷

En artikel från 1991 tar upp frågan om sammanhållen utbildning i stället för att välja inriktning för folk- och forskningsbibliotek. Ledaren för översynsgruppens arbete i UHÄ-rapport 1991:1 anser det självklart med sammanhållen utbildning för att ge blivande bibliotekarier möjlighet att arbeta inom ett så brett fält som möjligt. Dåvarande ordförande i BHS elevkår är kritisk, han menar att sammanhållen utbildning saknar möjlighet till fördjupning och att folkbibliotekarier inte har nytta av databaskonstruktion och forskningsbibliotekarier inte av bokprat. ”Ingen skulle komma på tanken att ha en gemensam utbildning för fransk- och spanskstuderande, även om det finns likheter mellan språken”.²³⁸ I en annan artikel har TLS som ståndpunkt att det krävs olika utbildningar för kultur- och informationsförmedlare.²³⁹

Från 1992 kommer en artikel som diskuterar begreppet information vilket är välanvänt inom B&I och ingår i ett flertal av ämnena. Ett sådant begrepp, med mångfacetterad betydelse och använt inom många områden, innebär många inblandade discipliner. Detta i sin tur innebär en mångfald som bäddar för motsägelser och missuppfattningar.²⁴⁰ 1993 menas att informationsverksamhet spritt sig över olika ämnesområden och att utbildningen behöver anpassa sina program för att ”åstadkomma en god informationspecialist”. Det anses vara den nya yrkesrollen.²⁴¹

Flera artiklar innehåller uppfattningar om vilka ämnen som är viktiga²⁴² och även om vad som saknas.²⁴³ 1992 förekommer en kortare debatt där den ena parten menar att ”BHS utbildar förvarare av böcker” i stället för en pådrivande yrkesgrupp.²⁴⁴ BHS svarar att en av kurserna är ”administration och kommunal verksamhet, vilken är en krävande kurs i ledarskap, budget och aktiv marknadsföring” och att studenterna är mycket nöjda med denna kurs.²⁴⁵

Två artiklar efterfrågar marknadsföring under studietiden²⁴⁶ och hänvisar till att kompetensen är så dåligt synliggjord.²⁴⁷ En studerande anser att det finns för få valbara kur-

²³³ C52

²³⁴ C39, C45, C48, C52, C55, C56, C57, C58, C60, C61, C74

²³⁵ C55

²³⁶ C58

²³⁷ A43, C57

²³⁸ A11

²³⁹ D1

²⁴⁰ D2

²⁴¹ D3

²⁴² A3, A8, A27, A44, B6, B10, C5, C8, C13, C15, C30, C33, C34, C40, C42, C48, C51, C52, C59, C60, C63

²⁴³ A7, B6, B10, C5, C8, C15, C33, C34, C51, C52, C60

²⁴⁴ A13

²⁴⁵ A14

²⁴⁶ C33, C34

ser.²⁴⁸ En artikel pekar på pedagogik som ett väsentligt ämne i och med att barn redan tidigt söker information. Lärare och bibliotekarier är viktiga i processen att lära ut att skriva egen text, inte bara att klippa och klistra text.²⁴⁹

Flera artiklar framhåller att insikter i IT är viktiga kunskaper, och att utbildningen innehåller mycket av detta.²⁵⁰ Baskunskaper om IT, hur man söker och presenterar information på Internet, hur man strukturerar information, kunskapsorganisation och klassifikation och tänkandet på användaren och dess behov anses som viktiga delar i studierna. En tidig artikel, från 1992, anser det vara för lite dataundervisning.²⁵¹ Det till och med menas att ju mer poäng i informationsteknik, desto attraktivare på arbetsmarknaden.²⁵² År 2000 får framförallt studerande från Lund och Uppsala jobb direkt efter utbildningen. Kanske har Lunds IT-profil betydelse, men elever vill poängtera att även BHS har blivit mer IT-inriktat efter 1993.²⁵³ När den nya utbildningen diskuteras 1991 framförs kritik mot att katalogisering, klassifikation, referensarbete och facklitteratur kan få för liten plats i utbildningen.²⁵⁴ Det är åsikter som även framförs senare.²⁵⁵

Vidare påpekas 1998 att utbildningen inte innehåller någon obligatorisk kurs i barn och ungdom, men å andra sidan ses det inte som meningsfullt att tvinga studenter att läsa det de inte tror kan leda till jobb.²⁵⁶ En ny utbildning till läroterkarie skapar diskussion. Studenterna är nöjda och utbildningen väntas gynna små kommuner som inte har råd att anställa en bibliotekarie.²⁵⁷ Artikeln blir bemött av en professor som menar att yrkesrollerna bör hållas isär.²⁵⁸ 1990 framförs åsikten om att litteraturvetenskap ska bli ett centralt ämne,²⁵⁹ 1998 och 2005 anses det att det finns (fortfarande) för lite litteraturvetenskap, det saknas även kunskap om skönlitteratur i stort,²⁶⁰ böcker och bokhistoria.²⁶¹ Även motsatsen framförs, att bokenkunskap, litteratur och kvalitetsdiskussioner behövs mindre idag än tidigare.²⁶² Folkbildningstanken, demokratisk litteratur och kulturpolitik efterfrågas. En åsikt är att det är verksamhetens art som behöver koncentration i utbildningen, inte verktygen som används det vill säga böcker och tidskrifter.²⁶³ 2001 framförs åsikten att kunskaper om bibliotek och dess verksamhet marginaliserats inom utbildningen, även att folkbiblioteks innehåll är litet inom utbildningen.²⁶⁴ En annan aspekt är en förutspådd brist på bibliotekarier på grund av pensionsavgångar, i artikeln menas att det är viktigt att öka utbildningsplatser. I samband med detta framförs att det kan vara dags att hitta nya yrkeskategorier.²⁶⁵ 2002 framhålls användarstudier som ett

²⁴⁷ C19, C22, C32, C34, C41, C48, C49, C56, C57, C58

²⁴⁸ C54

²⁴⁹ A44

²⁵⁰ A19, C30, C42, C51, C58, C59

²⁵¹ C13

²⁵² A29

²⁵³ A19, A21, A29, A32

²⁵⁴ A8

²⁵⁵ C40, C60

²⁵⁶ A27

²⁵⁷ C76

²⁵⁸ C77

²⁵⁹ A3

²⁶⁰ A44, C15, C52

²⁶¹ C5

²⁶² C48

²⁶³ A6, B10

²⁶⁴ A33, A35, A41, D6

²⁶⁵ A34, A36. Se även 5.6.2

”kreativt fält inom biblioteks- och informationsvetenskapen”, det påpekas att ämnet har mycket stor betydelse för det kommande yrkesutövandet.²⁶⁶

En forskare diskuterar vikten av en professionalisering av en yrkesgrupp. Professionaliseringen skapar delaktighet och ger inflytande över yrkets utveckling. En egen kunskapsproduktion skapar självförtroende och ger initiativkraft.²⁶⁷

5.2.4 Distansutbildning

Detta tema är inte stort som diskussionsämne, av åtta grupper kommer Distansutbildning som nummer sju med 4,3 %.²⁶⁸ 1990 diskuteras bekymret med för få studenter på BHS. Ett förslag är att ha studier på distans eller halvdistanst för att erbjuda utbildning för intresserade som av familjescäl har svårt att studera på annan ort. En del bibliotekari-er hävdar att just bibliotekarieutbildningen inte är lämplig att bedriva på distans, enligt författaren av artikeln. En motfråga ställs: varför tror bibliotekarier att de kan serva andra vid distansundervisning men inte kan klara det själva?²⁶⁹ Högskolan i Borås är den enda utbildningsort som erbjuder distansutbildning²⁷⁰ och det är intressant att ta del av diskussionen som huvudsakligen förekom 1992 till 1994. DIK:s ordförande var starkt negativ till en distansutbildning, vilken skulle urholka utbildningen.²⁷¹ Att inte ständigt vistas i studiemiljön skulle göra det svårt att överföra professionell kunskap och professionens värderingar, liksom förhållningssätt och kultur. Även om kunskapsmängden skulle bli den samma så saknas den professionella skolningen. Naturligtvis kom reaktioner från de studerande som anser att DIK:s ordförande försämrar deras chanser att få arbete. De anser till sin fördel att distansstuderande är mer motiverade, eftersom studierna är på halvfart så finns de längre i utbildningen och de arbetar med specialut-format material som just kräver mer engagemang. DIK:s ordförande svarar med att det professionella förhållningssättet hos de som går ut får bli avgörande för om hon ska ändra ståndpunkt. En distansutbildningsexpert, konstaterar att distansutbildningen på BHS i Borås håller god kvalitet,²⁷² likaså gör prefekten på BHS.²⁷³ Några artiklar tycker att vissa kurser kan ges på distans men att det är olämpligt för hela program.²⁷⁴ 1998 uttrycktes att distansutbildningen på magisternivå har visat sig hålla måttet.²⁷⁵

5.2.5 Olika utbildningsorter och utbildningstyper

Detta tema kommer som nummer fem av åtta teman med 12,1 %.²⁷⁶ Olika utbildnings-orter och skilda utbildningstyper hör ofta ihop. De positiva åsikterna betonar nyttan av möjligheten att studera på olika orter.²⁷⁷ Detta för bland annat med sig olika inriktningar på utbildningarna, olika längd och karaktär på dessa och olika intagningskrav.²⁷⁸ Men

²⁶⁶ A42

²⁶⁷ C44

²⁶⁸ A2, A4, A18, A25, C2, C16, C17, C18, C25, C27

²⁶⁹ A2, A4

²⁷⁰ A18

²⁷¹ C2, C16, C25

²⁷² C25

²⁷³ C17, C27

²⁷⁴ C18

²⁷⁵ A25

²⁷⁶ A10, A12, A18, A19, A34, A35, A36, A37, A41, A43, A46, A48, B3, C1, C3, C11, C12, C14, C17, C18, C21, C28, C63, C69, C76, C79, D4, D7

²⁷⁷ C11, C14, C21

²⁷⁸ C3, C14, C28

några artiklar förvånas över bristen på profilering, det antogs att konkurrens och valfrihet skulle leda till olikheter mellan utbildningarna.²⁷⁹ Lunds universitet påpekar att de är landets största universitet som kan erbjuda mångsidig kulturmiljö och även ett samarbete med Köpenhamns bibliotekarieutbildning.²⁸⁰ BHS rektor ser inte heller som något negativt att utbildningen finns på flera platser, ”det skapar nya möjligheter till profilering, men också till samordning”.²⁸¹ En rädsla finns att antalet studieorter prioriteras framför möjligheten att studera på magisternivå.²⁸²

Artiklar i bibliotekspressen visar på skillnaderna genom intervjuer av olika anställda på utbildningsorterna. Borås och Umeå betonar sin akademiska höga nivå på utbildningen, Lund sin klara IT-profil och Uppsala menar att de är en yrkesutbildning, de har fortfarande kvar en praktikperiod. 2002 och 2003 påpekas att Borås och Umeå mindre betonar kopplingen till bibliotekssektorn och även här att dessa arbetar mot en akademisk ämnessyn. Dessa är dessutom och kanske just därför mer synliga på den internationella forskningsarenan för B&I. Lund och Uppsala däremot talar om sig själva som bibliotekarieutbildningar, men har svårare att få fram forskning synlig utåt. Uppsala kan inte 1996 erbjuda en magisterutbildning, vilket de vill i framtiden. Här upplevs krav från två håll, dels krav på akademisering från exempelvis DIK-förbundet, dels från biblioteken som ser positivt på praktiken. År 2000 antas den första doktoranden i Uppsala. Numera finns även en bibliotekarieutbildning i Växjö med pedagogisk profil, här finns en övertygelse om att yrkesområdet kommer att kräva mer av kommunikation, lärande och kunskapsöverföring. På Gotland finns en kombination av lärar- och bibliotekarieutbildning, för att bli läroterkarie. Det är en 20-poängskurs i ”Leka, leta, läsa, lära – skolbibliotek för alla åldrar”. En artikel (1996) menar att vilken studieort studenten väljer tycks mest bero på närhet. Att kunna bo kvar i sin hemort eller åtminstone studera i dess närhet avgör många val.²⁸³

Vidare framkommer rädsla för att ekonomin styr antalet utbildningsplatser och inte det faktiska behovet.²⁸⁴ Ytterligare artiklar debatterar behovet av fler utbildningsplatser i och med stora kommande pensionsavgångar och tar upp om det är dags med även andra yrkeskategorier (ospecificerat vad). Svensk biblioteksförening påpekar att de avsätter pengar för utbildningen men betonar samtidigt att det inte är en förenings ansvar, utan statens.²⁸⁵ En artikel är positiv till möjligheten att läsa olika långa utbildningar, eftersom mindre bibliotek kanske inte har råd med bibliotekarier med lång utbildning.²⁸⁶ Någon annan kritiserar att de studerande kan välja att ta en kandidat eller en magisterexamen, vilket skulle kunna utmynna i ett A och ett B lag.²⁸⁷ I samma anda är den kritiske som diskuterar Bolognadeklarationen. Eftersom denne vill ha en gemensam längd och nivå på utbildningen, upplevs de ställda kraven på olika studietider som ett hot. Kraven skulle medföra att anställda bibliotekarier skulle kunna ha en mängd olika utbildningar.²⁸⁸ En prefekt på B&I i Borås nämner en nackdel med Bologna, hon menar att betygssystemet ”känns som att gå bakåt i tiden”. Betygsskalan kommer att bli sjugradig och följa

²⁷⁹ C14, D4

²⁸⁰ A10

²⁸¹ A12

²⁸² C12

²⁸³ A18, A19, A41, A43, C76, D7

²⁸⁴ C21

²⁸⁵ A34, A35, A36, A37

²⁸⁶ B3

²⁸⁷ C17, C18

²⁸⁸ C79

en statistisk normalkurva. Men hon konstaterar att ”harmonisering innebär väl att man får rätta sig i ledet”.²⁸⁹ En artikel frågar några företrädare för universitet vad Bologna-deklarationen kan innebära för universitetsbibliotekens praktiska arbete. Svaret var att inköp och undervisningslitteratur förändras och att fler utländska studenter kan ha andra krav och förväntningar.²⁹⁰ 2005 nämns att Högskolan i Borås ansöker om att få bli professionsuniversitet, vilket är ett relativt nytt fenomen. Det som önskas med denna form är att anknyta mer till världen utanför och en ambition är att involvera yrkesverksamma människor i forskarvärlden. Utbildningen blir inte enligt traditionell modell, exempelvis medicine doktor, utan den studerande blir doktor i ett område som fördjupats i, exempelvis miljöanpassade transporter. Professionsuniversitet som företeelse startade för cirka tio år sedan och finns i olika varianter i England, Australien, Norge och USA. En del av kritiken som finns mot detta handlar om studenter som oroar sig för att de inte får välja forskningsområde fritt utan styrs av näringslivets krav, vilket inte stämmer enligt ett uttalande av en professor i fysik på BHS.²⁹¹

De äldsta artiklarna är negativa till att det inte finns olika utbildningar, till exempelvis kultur- och informationsförmedlare.²⁹² De senare skriver inget sådant utan framhåller bara att dagens utbildning stämmer mer med forskar- och företagsbibliotek än folkbibliotek.²⁹³

5.2.6 Praktik

Detta tema är tillsammans med gruppen Anpassad eller inte till verklighet/verksamhet delad trea av åtta teman med 12,9 %.²⁹⁴ TLS redogör i en artikel för ett remissvar, angående UHÄ 1991:17, här tycks det vara självklart med praktikperiod, det bara konstateras att den ”bör förläggas till slutet av första terminen”.²⁹⁵ 1994 menar de ansvariga för utbildningen i Uppsala att praktiken hade ”omistligt värde” genom att ge återkoppling mellan teori och yrkesliv. Dessutom skapas värdefulla kontakter på arbetsmarknaden.²⁹⁶ För mindre bibliotek kan praktiken vara ett sätt att fånga upp utbildad personal.²⁹⁷ Praktik och praktiskt kunnande är en tillgång för framtida bibliotekarier menar också en annan utbildare.²⁹⁸ Verkligheten är för komplicerad och kan underlättas genom växelverkan mellan teori och praktik.²⁹⁹ Enligt en artikel är det heller ingen som är emot praktik, problemet är att få plats med det inom ramen för den examensordning som infördes 1993. En magistorexamen kräver minst 80 poäng i huvudämnet. Det är även en kostnadsfråga, om studenter ska behöva använda studielån till praktiktid, dessutom är praktikplacering resurskrävande.³⁰⁰ Nästa artikel skulle se det som positivt om bibliotek kunde erbjuda studenter avlönad praktik på somrarna.³⁰¹ Ett par artiklar ger förslag om

²⁸⁹ A46

²⁹⁰ A48

²⁹¹ A46

²⁹² C1

²⁹³ C63, C69

²⁹⁴ A3, A6, A8, A15, A16, A18, A19, A20, A24, A25, A26, A28, A29, A32, A43, B5, B7, B8, B9, C1, C4, C13, C31, C32, C39, C63, C64, C70, C73, D1

²⁹⁵ D1

²⁹⁶ C31

²⁹⁷ C70

²⁹⁸ B8

²⁹⁹ B7

³⁰⁰ A25

³⁰¹ A26

att utforma en traineeutbildning eftersom utbildningen nu inte är yrkesanknuten.³⁰² Andra menar att teori och praktik bör följas åt,³⁰³ åter andra att hantverksträningen drags ner och därför behövs introduktionsutbildning och liknande, vilket inte alla ser som något problem.³⁰⁴ En studerande menar att de inlärdas tankesätten och teorierna gjorde att hantverket snabbt lärdes på plats i yrkeslivet.³⁰⁵ Det är olyckligt att kravet på bibliotekspraktik redan före BHS har övergetts.³⁰⁶ Många saknar praktikperioden, särskilt bland studenter³⁰⁷ även om andra inte ser behov av den.³⁰⁸ Även lärare menar att praktiken har viktig betydelse. Dels får elever viktig bakgrundskunskap till sina studier och dels kan utbildare se om den studerande är lämplig för arbetet.³⁰⁹ I Uppsala, som fortfarande innehåller en praktikperiod, ser studerande nyttan med den och längtar efter den. Även bibliotekarier som ska nyanställa ser som en nackdel att sökande inte har praktisk kunskap, de vill att studenterna ”ska kunna något”.³¹⁰ En tidskrift tar upp Ducanders magisteruppsats ”Quo vadis bibliotekarie?” och att många önskar praktik.³¹¹

Å andra sidan menas att den tidigare yrkesutbildningen visserligen gav god kunskap om praktiskt biblioteksarbete, men att studerande då fick vag uppfattning om exempelvis hur en kommun fungerar.³¹² Dessutom påpekas att det finns gott om tid för praktiktid efter examen.³¹³ En artikel uttrycker att det var fel att blanda praktik och teori eftersom det försämrar forskningsanknytningen.³¹⁴ En åsikt är att när studenter får lära sig att göra som gårdagens, genom praktik, blir ”yrket statiskt i stället för dynamiskt”.³¹⁵ Artiklar påpekar att magisteruppsatsen kan ses som en termins specialstudier av praktiskt biblioteksarbete.³¹⁶

5.2.7 Utbildning och kön

Den allra minsta gruppen, med 3,0 %, är Utbildning och kön.³¹⁷ I flera åsikter berörs vilka som studerar på B&I utbildningar. I diskussionen om distansutbildning ovan diskuterades att denna är ett ”könspolitiskt ansvar”. Distansutbildning innebär att framförallt kvinnliga studerande som annars inte anser sig ha möjlighet, erbjuds utbildning inom bibliotekssektorn.³¹⁸ En diskussion om yrkets framtid i ”Bibliotekariens dag” beskrivs 2003.³¹⁹ En utredare på DIK säger att det är ett ”jätteproblem” att så få män väljer utbildningen i B&I. År 2000 var det 85 % kvinnor och 15 % män, åtta av tio DIK-anslutna är kvinnor. En utbildare i Borås menar att det är ett problem för lönesättningen, men annars är det positivt att det finns en kvalificerad arbetsmarknad för kvinnor. Ut-

³⁰² A24, A28

³⁰³ A3, A19, C13, C31

³⁰⁴ A15, C4

³⁰⁵ C63

³⁰⁶ A8

³⁰⁷ A29, A32, A43, C39, C64

³⁰⁸ C32

³⁰⁹ B9

³¹⁰ A18, A19, A20

³¹¹ B5

³¹² A6

³¹³ A3

³¹⁴ C1

³¹⁵ A16

³¹⁶ A43, C73

³¹⁷ A25, A32, A45, C27, C66, C72, C75

³¹⁸ A25, C27

³¹⁹ C66

bildningsansvarig i Lund menar att ansökningarna från män och kvinnor är jämnare fördelade. Många män kommer sedan inte in på utbildningen eftersom de saknar behörighet eller inte godkänns i intervjun som hålls innan antagningen. Även senare diskuteras problemet med så mycket kvinnor inom utbildningen.³²⁰ Trots att det förekommer så mycket kvinnor inom utbildningen, menar en forskare att de kvinnliga forskarna är diskriminerade. Både kvinnor och män är mest benägna att citera män. Troligen beror det på att män har högre status än kvinnor i den sociala strukturen, inte på ett medvetet bortsållande.³²¹

Bibliotekarieyrket har av tradition länge varit ett kvinnoyrke beroende på att då det behövdes anställas på bibliotek så var kvinnor en billig arbetskraft. Dessutom ansågs kvinnor ha egenskaper som passar ett serviceyrke, bland annat flit och tålmod. Medelklasskvinnor passade perfekt, de behövde ingen hög lön för sin försörjning. Det var de få män, som sökte sig till yrket, som blev chefer. I och med bibliotekarieutbildningens utveckling, akademiseringen, kräver detta en ny syn på ledarskapet menar dåvarande ordföranden i svensk Biblioteksförnings specialgrupp för ledarskapsfrågor (2005). Hon menar att det är för stort gap mellan ”förändringsbenägenhet och en traditionell kår”. Det är inte lätt och det tar tid att bli av med gamla stereotyper som bilden av hur en bibliotekarie ser ut.³²²

5.2.8 Övrigt

I denna grupp återfinns enstaka skilda åsikter, dessa övriga är tillsammans fler än i temana Utbildning och kön och Distansutbildning med sina 5,6 %.³²³ Några artiklar beskriver det positiva med studenternas skilda bakgrundskunskaper.³²⁴ En menar att även om den studerande har läst många helt skilda ämnen så knyts dessa samman till en helhet under B&I utbildningen.³²⁵ Det diskuteras om ordet bibliotekarie i namnet på utbildningen ska finnas kvar, vissa menar att det har dålig klang. En annan menar att namnet måste finnas kvar, men att det måste få en bättre image.³²⁶

Två tidiga artiklar diskuterar det internationella samarbetet på BHS.³²⁷ Den första kritiserar och pekar på dåligt med internationella kontakter.³²⁸ Det är en artikel som BHS följer upp och tydliggör vilka kontakter som faktiskt finns.³²⁹ Ytterligare två artiklar från BHS betonar den starka anknytningen till, och regelbundna samarbete med bibliotekarieutbildning i andra länder, som Tyskland, England och Frankrike. Borås är en av de första högskolorna i Sverige med färdigt ERASMUS-kontrakt, vilket innebär studentutbyte med europeiska biblioteksskolor och utländska gästlärare.³³⁰ I en artikel från år 2000 redogörs för BHS internationalisering, bland annat att de nordiska ländernas biblioteksutbildningar har inbördes goda kontakter. Här berättas om IFLA, BOBCATSS och den då nya konferenstypen ”Mötesplats inför framtiden”. När det gäller studentut-

³²⁰ A32, C72

³²¹ C75

³²² A45

³²³ A7, A11, A31, C9, C10, C34, C38, C47, C51, C54, C64, D3, D5

³²⁴ C51

³²⁵ C64

³²⁶ A31, C54

³²⁷ C9, C10

³²⁸ C9

³²⁹ C10

³³⁰ A7, A11

byte finns Erasmus/Socrates, Nordplus-utbyte och så kallat MFS – minor field studies – till utvecklingsländer, vilket få åker på. Troligtvis beroende på att många studenter inte är ungdomar, utan ofta har familj eller andra bindningar. Med fler ungdomsstudenter skulle troligen fler ta del av denna verksamhet.³³¹

Några artiklar tar upp problemet med en otydlig yrkesroll och att en ny yrkesroll kräver nytänkande.³³² Trots flitiga diskussioner om yrkesetik, tyst kunskap och syn på yrkesrollen, så är den svår att få grepp om.³³³ En prefekt på BHS menar att B&I är ett ämne att studera, sedan är det bibliotekariernas sak att se sig som en profession.³³⁴

5.2.9 Diskussion och slutsats över kritiken

Akademiseringen mottages med övervägande gillande. En längre utbildning visar på arbetets vikt och kan höja statusen för yrket, menar många helt i enlighet med Tengström³³⁵ och Högskolereformen 1993.³³⁶ Klasson³³⁷ menar att universitetsanknytningen motverkar en snäv och stelbent yrkesinriktning. Ginman³³⁸ betonar att graden av teoretisk kunskapsbas är viktig för värderingen av yrket. I början är diskussionen större om en längre studietid är nödvändig i förhållande till arbetets svårighet, men den debatten tystnar. Forskningen anses som viktig för att stödja nuvarande verksamhet och samtidigt driva arbetet framåt. Den nya utbildningen inom B&I skapar ett närmare och naturligare förhållande till forskningen. Trots att forskningen har ökat sedan akademiseringens påbörjande, anses det behövas mer. Det visar vår undersökning, liksom forskning av bland annat Ginman och Höglund.³³⁹ Det är intressant att så många är positiva till en akademisk utbildning, men att det ändå är så många som saknar praktik och som gärna skulle se att det ingick i utbildningen. I jämförelse med lärarutbildning som innehåller praktik så ser vi ändå att det går att kombinera teori och praktik, praktisk kunskap är alltid bra. Bibliotekarieutbildning har tidigare innehållit praktik, vilket ger att den är lätt att sakna och en möjlig orsak till så stark negativ kritik till avsaknaden därav.

Negativ kritik får utbildningen för att inte visa de studerande hur verkligheten är och att utbildningen inte ger kunskaper för det praktiska arbetet. De nyutbildade som sökt sig till forskningsbibliotek verkar anse att kunskaperna kommer mer till pass än de som gått till folkbiblioteken eller skolbibliotek. Kritiken gäller bristen på samverkan mellan biblioteken, utbildningarna och forskningen. Koppling till verkligheten efterlyses genom mer praktik, studiebesök och gästföreläsningar. Stensson³⁴⁰ menar att bibliotekarier genom lärlingsmetod och förtrogenhetskunskap ger trygghet i yrkesrollen, samtidigt som den skapar mindre flexibilitet för förändringar. Detta strider mot önskan om praktik som vi finner hos många ute i verkligheten.

³³¹ D5

³³² C34, C38, D3

³³³ C38

³³⁴ C47

³³⁵ Se 2.2.3

³³⁶ Se 2.3.1

³³⁷ Se 2.2.6

³³⁸ Se 3.1.5

³³⁹ Se 3.1.6

³⁴⁰ Se 3.3.6

Ginman, liksom Hessler³⁴¹ talar om den viktiga, som vi ser det, helhetssynen. Ginman nämner B&I:s otydliga yrkesroll, vilken kräver ytterligare forskning. Det är en vaghet som vi märker av i artikelanalysen. Att paradigmyten påverkar utbildningar inom B&I och bibliotekariers yrkesroll är tydligt, allt från att organisera böcker till att tillgodose behovet av information ur en variation av medier. Vi menar att en helhetssyn är viktigt för att kunna få grepp om en så mångfacetterad verksamhet som B&I är. Vi märker att studerande har svårighet med att skapa en tydlig bild av sin kommande yrkesroll.

Praktiken är en del av det som efterlyses som en länk till verkligheten. Även om många önskar praktik, så anser en del också att det finns gott om tid för praktik efter utbildningen. Åsikterna pendlar från "omistligt värde" till något som gör "yrket statistiskt istället för dynamiskt". Vi ser de studerandes längtan efter trygghet i yrkesrollen i vår undersökning. Någon gång måste vi som studerar introduceras i ett yrke. Frågan är om vi blir mer flexibla när vi kommer ut i arbetslivet och ska lära det praktiska av de yrkesverksamma på första arbetsplatsen, än om vi får möjlighet att praktisera på fler än en arbetsplats.

Att utbildningen är bred idag verkar alla vara överens om. Den gör enligt undersökningarna de utbildade till eftersökta på arbetsmarknaden och flexibla och kompetenta till flera arbetsområden. I stället för att vara låsta till att välja bibliotek som blivande arbetsplats ökar nu möjligheter på den privata arbetsmarknaden. Samtidigt som utbildningen är bredare har kunskapen om den varit svår att få ut till arbetsgivare, fackföreningar och arbetsförmedlare.

Inom utbildningar finns alltid önskemål om andra eller fler ämnen, vilket även är fallet med B&I utbildningarna. Tidigt önskades mer kunskaper inom IT, men dessa har tystnat. Bristen på krav på litteraturvetenskap kritiserar då och då, likaså att katalogisering, klassifikation, referenslitteratur och facklitteratur får för liten plats. Vi antar att detta kan vara fallet eftersom utbildningen inte ska specifikt vara inriktad på bibliotek. Utbildning på olika orter anses positivt, även om viss förvåning har framkommit över att skillnaderna är små i den faktiska utbildningen. Själva menar utbildarna att utbildningarna är profilerade. Borås och Umeå pekar på sin höga akademiska nivå, vilket även deras kursutbud visar på. Lund har en stark IT-profil. Uppsala, som har praktiken kvar, menar att de fortfarande är en yrkesutbildning. Växjö framhåller sin koppling till pedagogisk verksamhet. Dessa uttalanden ur artiklarna visar sig även vara samstämmigt med Ducanders slutsatser i sin magisteruppsats.³⁴² Stensson talar om ökat behov av organisationsteori och ekonomi i utbildningen, men speciellt om ekonomi ser vi inget av i kursplanerna från de olika utbildningsorterna.

Diskussioner om distansutbildningens vara eller inte vara, är intressant i ljuset av dagens stora utbud av distansutbildningar. Under första halvan av 1990 ventileras problem med överföring av professionell kunskap och professionens värderingar, om studenterna inte umgås dagligen. Mot detta anförs distansstuderandes starka vilja och intresse för ämnet och speciellt utformat material. Likaledes påpekas den längre tid som studenterna befinner sig i utbildningen eftersom denna bedrivs på halvfart. Praktik kan här tyckas vara en väg att skolas in i yrket – en väg som försvinner för flertalet i och med den nya utbildningen.

³⁴¹ Se 3.1.4

³⁴² Se 3.3.1

I utbildningen har vi märkt hur många kvinnliga studenter vi är. Männerna är här i minoritet och har alltid varit. Det kan anses som problematiskt med denna snedfördelning. En intressant kommentar från Lund, att de sökande visar en jämnare könsfördelning än de som sedan kommer in på utbildningen,³⁴³ tycker vi skapar följdfrågor. Lunds uttalande visar på mäns bristande behörighet och sämre beteende vid antagningsintervjuer. De verkar märkligt att två sådana egenskaper ska följa ett särskilt kön. Utbildare har pekat på försämrat löneläge på grund av kvinnodominansen, samtidigt som de framhåller arbetsmöjligheter inom kvalificerat yrke för kvinnor.

Diskussionen förekommer om bibliotariens yrkesroll och att utbildningen har svårt att precisera arbetsuppgifter och yrket i stort. Vi tror att det beror på en önskan från utbildarnas sida att göra utbildningen bred, att inte sätta några begränsningar för möjligheterna efter genomgången utbildning. Likaså infogar vi här tankarna om praktik. Praktik är ett sätt att få grepp om vad som väntar i arbetslivet, att bli trygg i sin yrkesroll, samtidigt kan praktik ses som något som visar ramar för vad en B&I-student kan göra. Med det senare synsättet snävar praktiken in den bredd som utbildningen kan stå för.

Diskussionerna i pressen visar även på intressanta förändringar som kan bli aktuella i framtiden. Vi tänker då på BHS funderingar på att bli professionsuniversitet och Uppsalas och Gotlands planer på att korsa lärare och bibliotekarier till läroterkarie eller biblärare. Som en jämförelse är det intressant att i Danmark utbildas skolbibliotekarier tillsammans med grundskolelärarna och att folk- och skolbibliotek har ett nära samarbete. Dessutom finns en särskild kurs till barnbibliotekarie efter fullgjord grundutbildning.³⁴⁴

³⁴³ Se 5.2.7

³⁴⁴ Se 2.5.1

5.3 Förändring över tid

Tabell 6: Teman uttryckta över valda år i absoluta frekvenser.

	Akademisk	Anpassad	Bredd, kompetens	Distans	Olika utbildningsorter och utbildningstyper	Praktik	Utbildning och kön	Övrigt	Summa
1990	4	2	1	3	1	2			13
1991	7	6	9		4	5		4	35
1992	1		6	3	4	1			15
1993	5	1	4		2	2		1	15
1994	5	3	5	2	2	4	1	2	24
1995			3						3
1996	4	1	4	1	2	3		1	16
1997	1	1	3						5
1998	6	3	5	1		5	1	2	23
1999	1		3			1		1	6
2000		1	5			1	1	1	9
2001	1	2	6		4				13
2002	4	3	6		2	2		1	18
2003	5	2	3		2	3	1		16
2004	1	2	1		1	1	1		7
2005		3	5		4		2		14
Summa	45	30	69	10	28	30	7	13	232

Denna tabell visar vilket tema som är störst över alla valda åren. Eftersom flera åsikter kan framkomma inom samma artikel, visar tabellen fler åsikter än antalet artiklar.

Fråga nummer tre som innebär frågan om temans relativa vikt besvaras av tabell 7, tillsammans med efterföljande text. Vi diskuterar tabellerna 6 och 7 i nästa kapitel; 5.3.1.

Tabell 7: Teman uttryckta över valda år i relativa frekvenser.

	Aka- demisk	Anpassad	Bredd, kompe- tens	Distans	Olika utbild- ningsorter och utbild- ningstyper	Praktik	Utbildning och kön	Övrigt
1990	30,8 %	15,4 %	7,7 %	23,1 %	7,7 %	15,4 %		
1991	20,0 %	17,1 %	25,7 %		11,4 %	14,3 %		11,4 %
1992	6,7 %		40,0 %	20,0 %	26,7 %	6,7 %		
1993	33,3 %	6,7 %	26,7 %		13,3 %	13,3 %		6,7 %
1994	20,8 %	12,5 %	20,8 %	8,3 %	8,3 %	16,7 %	4,2 %	8,3 %
1995			100,0 %					
1996	25,0 %	6,3 %	25,0 %	6,3 %	12,5 %	18,7 %		6,3 %
1997	20,0 %	20,0 %	60,0 %					
1998	26,1 %	13,0 %	21,7 %	4,3 %		21,7 %	4,3 %	8,7 %
1999	16,7 %		50,0 %			16,7 %		16,7 %
2000		11,1 %	55,6 %			11,1 %	11,1 %	11,1 %
2001	7,7 %	15,4 %	46,1 %		30,8 %			
2002	22,2 %	16,7 %	33,3 %		11,1 %	11,1 %		5,6 %
2003	31,3 %	12,5 %	18,7 %		12,5 %	18,7 %	6,2 %	
2004	14,3 %	28,6 %	14,3 %		14,3 %	14,3 %	14,3 %	
2005		21,4 %	35,7 %		28,6 %		14,3 %	

Denna tabell visar vilket tema som är störst *årsvis* och när över perioden som temat är störst jämfört med andra teman. Det är unikt att endast ett tema har diskuterats under ett år som temat Bredd, kompetens under 1995 då inga andra teman uttrycks detta år. Vi kan även se att detta tema inte debatterades i någon större omfattning under året 1990, då endast 7,7 % av åsikterna hamnade inom denna grupp. Däremot har temat dominerat diskussionerna 1995, 1997, 1999 och 2000 med mellan 50,0 % – 100,0 %. Inget annat tema har fått så höga relativa siffror under våra undersökta år. Det tema som därefter fått högst siffror under ett specifikt år är Akademisk med 33,3 % under 1993. Sämst fördelning över åren har temana Distans och Utbildning och kön, som bara har diskuterats under fem respektive sex år av de undersökta 16 åren. Temat Bredd och kompetens förekommer under alla åren.

5.3.1 Diskussion och slutsats om förändring över tid

Siffrorna vi får fram kan bara ge en fingervisning över hur diskussionerna har gått. Vi kan se att Bredd, kompetens diskuteras över alla åren, med flest antal artiklar 1991 enligt tabell 6. Däremot visar tabell 7 att relativt sett, räknat för varje år, är temat som störst 1995 då det inte uttrycks några andra teman det året. Detta är även den största gruppen räknat över hela perioden, under 14 år har temat 20,0 % eller mer av det årets artiklar. Som vi tidigare har redogjort för, är den här diskussionen överens om att utvecklingen mot en bred, akademisk utbildning är bra. Resterande grupper diskuteras i storleksordning.

Nästan hälften av antalet artiklar som berör frågan om en Akademisk utbildning kom mellan 1990-1994. Samtidigt får temat 20,0 % eller mer under 9 av åren, vilket visar på

ett stort intresse genom åren. Det kan vara rätt naturligt att det förekommer en intensiv diskussion innan och i början av en omändring av utbildningen, från en yrkes- till en ämnesutbildning. Att frågan fortfarande diskuteras kan tolkas som tecken på en utbildning alltför långt från verksamheten.

Sedan följer frågorna om Anpassad utbildning och Praktik som är lika stora, dessa diskuteras under de flesta av våra undersökta år. Temat Anpassad utbildning är utan artiklar under tre år och de övriga åren ligger mellan 6,3 – 28,5 %. Åsikter om Praktik saknas under fyra år, de övriga visar satserna 6,7 – 21,7 %. Vi upplever att dessa två och frågan om Bredd och kompetens är de teman som är mest aktuella för den enskilde personen. Att utbildningen är akademisk och finns på flera orter ser vi som naturligt och som en utveckling som inte kan påverkas efter genomförandet.

Frågeställningen om Olika studieorter och utbildningstyper diskuteras mer under början av vår period, för att, som vi ser det, sedan ses det mer naturligt. De flesta utbildningar finns numera på olika orter och med lite olika utformning. Flest uttryckta åsikter finns 1992, året innan förändringen, med 26,6 %, år 2001 med 30,8 % och 2005 med 28,6 %. Att diskussionen ökar mot slutet kan bero på den ytterligare utbyggnaden av högskoleverksamheten, som Växjös tillkomst, och nya program, som lärarbibliotekarien. Likaså är det symptomatiskt att distansutbildningen, som för övrigt är en liten grupp, diskuteras mest i början av 1990-talet. 1990 och 1992 står temat för hela 23,1 % respektive 20,0 %, vilket är mycket för ett tema som ändå berör ett mindre antal personer. I dag kan studenter läsa många program och kurser på distans utan att det behöver motiveras.

Det minsta temat är frågan Utbildning och kön, dess fokus har tilltagit på senare år – 2004 och 2005 uppgår temat till 14,3 %, vilket vi tror speglar samhället i stort. Diskussionsområden om kön och genus har tilltagit och kurser med genusperspektiv har tillkommit inom högskolans ram. Även distansutbildning uppfattas som något nästan självklart i dagens samhälle. De mer nära frågorna som praktik, studieämnen och lätthet att smälta in i en verksamhet efter avslutade studier kommer alltid att diskuteras. Dessa uppfattas mer möjliga att påverka i en framtida utbildning.

5.4 Artiklarna utifrån intressenterna

Frågeställningens fråga fyra fokuserar på vilka intressenter som dominerar temans kritik under perioden. Det funna förtydligas i tabellen nedan:

Tabell 8: Den absoluta och den relativa frekvensen hos respektive intressent.

	Summa åsikter	Procentuellt
Bibliotekarier	27	17,5 %
Forskarvärld	18	11,7 %
Föreningar	40	26,0 %
Myndigheter	6	3,9 %
Studerande	27	17,5 %
Utbildare	36	23,4 %
	154	100,0 %

Här visas att det är Föreningar som framför flest åsikter i våra utvalda tidskrifter, strax efter kommer Utbildare. Därefter kommer Studerande och Bibliotekarier. I kapitel 5.4.7 återfinns diskussionen om artiklarna utifrån intressenterna. Vi vill poängtera att det här handlar om antal åsikter, inte antal artiklar.

Även här följer vår redogörelse i bokstavsordning och inte i storleksordning.

5.4.1 Bibliotekarier

Denna grupp kommer som nummer tre, tillsammans med gruppen Studerande, i storleksordning av sex intressegrupper med 17,5 %. De har naturligtvis åsikter om den nya bibliotekarieutbildningen.³⁴⁵ Bibliotekarierna delar de kluvna uppfattningarna som undersökningen funnit. Ofta redogörs det för skillnaderna då och nu eller över de olika, numera fem, utbildningsorterna.³⁴⁶ En annan påpekar att från biblioteken finns en vilja att studenterna ska ”kunna något”, det vill säga, de önskar ha en praktikperiod.³⁴⁷ En artikel innehåller jobbsökartips från arbetsgivare, även här påpekas som en nackdel att utbildningen inte innehåller praktik.³⁴⁸

Bibliotekarier anser, tidigt i vår undersökning, att utbildningen bör vara praktisk, inte akademisk³⁴⁹ utan visa på verkligheten.³⁵⁰ Åsikten är att kontakten mellan utbildning och fält har minskats alldeles för mycket.³⁵¹ Samtidigt finns det naturligtvis andra yrkesverksamma som ser nyttan av den nya utbildningen. En akademisk utbildning höjer kompetens och status,³⁵² ger kunskap i vissa ämnen³⁵³ och är undervärderad.³⁵⁴ Trots den goda kompetensen, är den dåligt synliggjord³⁵⁵ och dåligt utnyttjad.³⁵⁶ Vissa Bibliotekarier har önskemål om vissa ämnen.³⁵⁷ Med olika längd på utbildningen ökar risken för a och b lag.³⁵⁸ Från annat håll hålls med om att kontakterna mellan forskning, utbildning och praktik behöver förbättras, men då även att yrkesverksamma bibliotekarier behöver tillföra mer vetenskaplighet i sitt arbete.³⁵⁹ En artikel handlar om vad Bologna-deklarationen kan innebära för förändring för universitetsbiblioteken.³⁶⁰

Ett par artiklar uttrycker en oro över att det är för få som utbildas till bibliotekarier, det behövs många nyanställda när förväntade pensionsavgångar verkställs. Dessutom menas

³⁴⁵ A11, A12, A15, A16, A18, A20, A24, A28, A34, A35, A36, A38, A48, C6, C7, C8, C17, C19, C22, C30, C31, C33, C36, C40, C41, C70, D4

³⁴⁶ A11, A12, A15, A16, A18, D4

³⁴⁷ A18. Se även 5.2.6

³⁴⁸ A20

³⁴⁹ C6, C31, C36, C70

³⁵⁰ C7

³⁵¹ A24, A28

³⁵² C8

³⁵³ C8, C30, C40

³⁵⁴ C19

³⁵⁵ C22, C41

³⁵⁶ C40

³⁵⁷ C33

³⁵⁸ C17

³⁵⁹ A38. Se även 5.2.2

³⁶⁰ A48

här att det är fler och fler nyutbildade som går till den privata sektorn. Därmed är det viktigt att öka utbildningsplatserna.³⁶¹

En intressant ståndpunkt har bibliotekarien, sedan ett år, som 1991 menar att romaner, bokprat och författarbesök sammankopplas med människors fritid. Det kan ses som en lyx, vilken politiker lättare kan skära ner på. Informationssökning och datautrustning på biblioteken visar på en mer nödvändig verksamhet.³⁶²

5.4.2 Forskarvärlden

Forskarvärlden står för 11,7 % av våra funna artiklar och kommer med det som nummer fem.³⁶³ En artikel i denna grupp berättar om Centrum för biblioteksforskning. Dess främsta uppgift är 1990 att initiera en forskarutbildning i biblioteksforskning. De är även utgivare av tidskriften Svensk biblioteksforskning.³⁶⁴ Nästa artikel handlar om FRN, Forskningsrådsnämnden som arbetar med forskningsinformation.³⁶⁵

En lång artikel redogör för paradig och trender inom B&I. En av definitionerna av paradigm som ges lyder ”ett antal idéer om vad man anser vara centrala fenomen inom ett vetenskapligt område”.³⁶⁶ Dagens trend är, enligt artikeln, holism, vilket medför en önskan att placera in informationsförsörjningen i ett helhetsperspektiv för att kunna definiera och analysera områdets ansvar. Detta paradigm är nära förknippad med en livslång läroprocess, där egna stilar, miljöer, responser och verkligheter skapas och formar vår livskvalitet som medborgare och vår framgång som professionell individ.³⁶⁷ En kortare artikel berättar att det numera finns ett antal forskare inom B&I. Vilket är bra, ämnet stärks på lärosätena.³⁶⁸ En annan preciserar vad forskning kan handla om, exempelvis användarstudier, som menas vara betydelsefullt för den praktiska biblioteksverksamheten.³⁶⁹ Forskningen är viktig,³⁷⁰ men kvinnor har svårt att synas. Ett tecken på detta är att kvinnliga forskare citeras mindre ofta än män.³⁷¹

Två artiklar menar att de biblioteksriktade delarna inom utbildningen har svårt att hävda sig. Författaren menar att bibliotek bara får intresse som ”informationssystem”, en rädsla uttalas att de kulturella och sociala orienterade delarna marginaliseras till förman för en mer instrumentell informationsförmedling. En annan ser på samma fråga utifrån hur ämnet B&I formuleras från de fyra utbildningsorterna. Författaren menar att Borås och Umeå mindre betonar koppling till bibliotekssektorn och mer arbetar mot en akademisk ämnessyn. Uppsala och Lund däremot talar om sig själva som bibliotekarieutbildningar, i betydelsen av den traditionellt yrkesinriktade.³⁷²

³⁶¹ A34, A35, A36

³⁶² C8

³⁶³ A4, A9, A17, A33, A39, A40, A41, A42, B5, C24, C25, C31, C44, C75, C77, D3, D5, D6

³⁶⁴ A4

³⁶⁵ A9

³⁶⁶ Francis L Miksa, se A17

³⁶⁷ A17

³⁶⁸ A40

³⁶⁹ A42

³⁷⁰ C44

³⁷¹ C75

³⁷² A33, A41, B5, D6

En artikel diskuterar behovet av teori och beläsenhet inom ett ämnesområde för att kunna hantera uppgifter inom bland annat förvärv, klassificering, informationssökning samt vägledning av forskare.³⁷³

Från bibliotekshögskolan i Borås kommer en artikel som berättar om dess förändring och utveckling. Bland annat berättas att kontakterna mellan utbildning, forskning och praktiken på området håller på att stärkas.³⁷⁴

Forskarvärldens artiklar visar även på en utbildning av god kvalitet.³⁷⁵ Utbildningens längd visar på yrkets vikt, menar en artikel.³⁷⁶ En ny utbildning som kombinerar lärar- och bibliotekarierollen kritiserar, eftersom det inte är bra att blanda yrkesroller.³⁷⁷ En artikel menar att yrkesrollen står inför en enorm utmaning och menar att den nya yrkesrollen är att vara informationsspecialist.³⁷⁸ En forskare tycker att praktik är viktig.³⁷⁹

5.4.3 Föreningar

Föreningarnas antal är störst och innehar 26,0 % av artiklarna.³⁸⁰ Artiklar som behandlar SAB:s ståndpunkt fördelar vi hit beroende på att det är en förening som ser till bibliotekens intressen och dess utveckling. En notis berättar om deras gåva av pengar till biblioteksforskning, en annan behandlar ett SAB-möte. Det efterlyses mer samverkan mellan biblioteken och utbildningarna. SAB menar att utbildningen kräver en akademisk utbildning.³⁸¹ En artikel, som svar på en debatt om fler utbildningsplatser, berättar att SAB avsatt pengar till utbildning. Men menar samtidigt att det ändå är statens ansvar, inte en förenings.³⁸² I en längre artikel intervjuas ordförande i SAB:s specialgrupp för ledarskapsfrågor som menar att det är dags att ”forma en ny ledarskapskultur”, det är dags att kvinnor skakar av sig sitt kvinnoarv. Det är inte bara män som ska ha chefsposition inom biblioteksvärlden.³⁸³

En artikel från 1991 berättar om ett remissvar från TLS angående UHÄ-rapport 1991:1 om förnyad bibliotekarieutbildning. Remissvaret är positivt till denna utredning som är ”förutsättningslös”, men vill ändå framhäva att det i grunden krävs helt olika utbildningar för kulturförmedlare å ena sidan och informationsförmedlare å den andra.³⁸⁴

De flesta artiklarna ur bis för vi hit till Föreningar, såvida de inte klart tillhör annan intressent, eftersom de genomsyras av ett socialistiskt budskap. Vi ser socialdemokratin som en förening med tydliga åsikter, dessa åsikter är unika för dem och de tar upp olika områden. Ämneskompetens efterlyses³⁸⁵ och flera saknar den borttagna praktiken.³⁸⁶

³⁷³ A39

³⁷⁴ D5

³⁷⁵ C25

³⁷⁶ C24

³⁷⁷ C77

³⁷⁸ D3

³⁷⁹ C31

³⁸⁰ A18, A22, A23, A30, A32, A37, A45, B1, B2, B3, B4, B6, B7, B8, B9, B10, B11, C2, C4, C5, C11, C12, C16, C18, C21, C25, C29, C37, C43, C46, C49, C55, C56, C57, C61, C62, C66, C71, C79, D1

³⁸¹ A22, A23, A30

³⁸² A37

³⁸³ A45

³⁸⁴ D1

³⁸⁵ B1

Vid ett besök i Norge anser en artikelförfattare få bevis för att praktik går bra att förena med akademiska ämnen.³⁸⁷ Artikelförfattarna visar en oro för att praktisk kunskap går förlorad. En saknar folkbildningsperspektivet och kunskaper om skönlitteratur.³⁸⁸ Det finns en rädsla för att nyutbildade inte har kunskapen för att påverka litteratur- och kulturpolitiken i en demokratisk riktning. Bibliotekarieutbildade bör ha kunskap i förmedling av läsoplevelser så att andra blir inspirerade till läsning,³⁸⁹ ha ett stort engagemang för folkbildning och för kunskapsspridning.³⁹⁰ Den senast skrivna artikeln anklagar BHS för falsk marknadsföring och en utbildning som inte är verklighetsförankrad.³⁹¹ Vem lär dem att handskas med den verklighet som skapas av växande klass- och kulturklyftor, undrar bis. Klarar nya bibliotekarier att bli kallade hora och rasist, att få böcker kastade efter sig, att tvingas mota ut bostadslösa vid stängningstid och att hantera berusade, påverkade, förvirrade och aggressiva människor? Dessutom tvingas många utbildade att ta timvikariat i flera år, för att det inte finns arbeten nog.

En artikelförfattare anser att personalen på bibliotek kan ha olika längd på sina utbildningar.³⁹² Förslagsvis ska 20 p i B&I vara minimum för biblioteksassistenter, filialer kan anställa billigare arbetskraft på 40-60 p och troligen är det bara huvudbibliotek och större filialer som har råd med personal med magisterexamen. En företrädare för DIK menar att olika längder på utbildningen istället kan skapa problem.³⁹³ Mer forskning om bibliotek behövs,³⁹⁴ och även fler lärare med forskningsbakgrund.³⁹⁵ En rapport från konferensen "Biblioteket och framtiden" visar på en positiv attityd för en ny utbildning. Det kanske är dags att anpassa utbildningen till marknaden, skapa mer forskningsanknytning och ha ett problembaserat inlärningssätt, skriver författaren.³⁹⁶

Fackföreningarnas åsikter framträder i ledarskrifterna, i intervjuer av ordförande i föreningarna och uttalande av utredare för DIK-forums räkning. Artiklarna visar på en vilja att påverka. De varnar för deltidsstudier³⁹⁷ och distansutbildningar³⁹⁸ för att dessa inte kan skapa en riktig yrkesidentitet, och varnar för elever som inte skriver färdigt magisteruppsatsen³⁹⁹ och för att det kan bli för många elever när utbildningsplatsernas antal ökar.⁴⁰⁰ De uppmanar till den nya utbildningen på magisternivå⁴⁰¹ och att denna måste bli bättre synliggjord.⁴⁰² Samarbetet behöver utvecklas mellan forskning, utbildning och praktikerfält.⁴⁰³ BHS beröms som inför den nya utbildningen, men Uppsalas utbildning fördöms som innehåller praktik och som är på kandidatnivå.⁴⁰⁴ DIK-förbundet kräver

³⁸⁶ B7, B8, B9

³⁸⁷ B8

³⁸⁸ B10, C5

³⁸⁹ B6

³⁹⁰ B1

³⁹¹ B11

³⁹² B3

³⁹³ C79

³⁹⁴ B4

³⁹⁵ C71

³⁹⁶ B2

³⁹⁷ C2

³⁹⁸ C16, C18, C25

³⁹⁹ C61, C62

⁴⁰⁰ C21

⁴⁰¹ C4, C11, C12, C46

⁴⁰² C37, C56, C57

⁴⁰³ C49

⁴⁰⁴ C29

enligt en artikel från 1996 mer akademisk inriktning, då i Uppsala.⁴⁰⁵ Nyexaminerade bibliotekarier anses få bra jobb⁴⁰⁶, allt fler går till näringslivet.⁴⁰⁷ Det diskuteras även om utbildningens föränderlighet. Från en enhetlig grundutbildning mot en gemensam.⁴⁰⁸

5.4.4 Myndigheter

Myndigheter är ingen aktiv intressentgrupp i bibliotekspressen, detta är den minsta gruppen med endast ett fåtal artiklar och 3,9 %.⁴⁰⁹ Inom denna grupp finns redogörelser för vilka förändringar som UHÄ föreslår i utbildningen.⁴¹⁰

Myndigheterna visar sitt stöd för olika utbildningsorter⁴¹¹ och en längre utbildning,⁴¹² även om de ursprungligen förslög valfrihet i kandidat- eller magisterexamen.⁴¹³ En artikel diskuterar om det internationella samarbetet är för dåligt.⁴¹⁴

5.4.5 Studerande

De Studerande är tillsammans med Bibliotekarier den näst största intressentgruppen med 17,5 %.⁴¹⁵ I en artikel från 1991 uttrycker studenter att de inte är nöjda med den nuvarande utbildningen, bland annat saknar de diskussion om framtidens bibliotek.⁴¹⁶ I en artikel är två studenter uppretade på grund av tidigare artikel som de inte anser visar en rättvis bild av deras utbildning i Borås. De vill påpeka att även Borås har blivit mer IT-inriktat.⁴¹⁷ Studenter intervjuas i flera artiklar för att få reda på deras åsikter. Till exempel för att få veta varför valet föll på den bibliotekarieutbildning de går på, om utbildningen motsvarar förväntningarna och vad som är positivt på vald utbildning. Studenterna uttalar att de saknar praktik och att det är positivt med mycket undervisning i IT.⁴¹⁸ En artikel från 1999 visar på vidgade möjligheter på arbetsmarknaden, fler har börjat arbeta inom den privata sektorn. Fortfarande saknar studenterna praktiken.⁴¹⁹

Många artiklar i DIK-forum visar på de Studerandes åsikter.⁴²⁰ Flera redogör bland annat för dålig verklighetsanknytning,⁴²¹ avsaknad av vissa ämneskunskaper,⁴²² brist i kunskap om olika typer av bibliotek,⁴²³ svårighet att få grepp om yrkesrollen⁴²⁴ och dis-

⁴⁰⁵ A18

⁴⁰⁶ C66

⁴⁰⁷ A32, C55

⁴⁰⁸ C43

⁴⁰⁹ A3, A6, C3, C9, C14, C17

⁴¹⁰ A3, A6

⁴¹¹ C14

⁴¹² C17

⁴¹³ C3, C14

⁴¹⁴ C9

⁴¹⁵ A6, A7, A19, A21, A29, C1, C13, C15, C25, C32, C34, C35, C38, C39, C45, C51, C53, C54, C58, C59, C60, C63, C64, C65, C69, C72, C74

⁴¹⁶ A6

⁴¹⁷ A21

⁴¹⁸ A19

⁴¹⁹ A29

⁴²⁰ C1, C13, C15, C25, C32, C34, C35, C38, C39, C45, C51, C53, C54, C58, C59, C60, C63, C64, C65, C69, C72, C74

⁴²¹ C1, C64, C65, C72

⁴²² C13, C15, C34, C51

⁴²³ C35, C39, C63, C69

kussionen om praktik.⁴²⁵ Andra åsikter visar på en bred utbildning,⁴²⁶ som det kan vara svårt att synliggöra,⁴²⁷ det positiva med studerande med olika erfarenheter,⁴²⁸ kunskap i vissa ämnesområden,⁴²⁹ att utbildningen ger en grund så att arbetet lätt lärdes på plats⁴³⁰ och att utbildningen tillgodogör sig tidigare kunskap.⁴³¹ Dessutom diskuteras distansutbildningen.⁴³² En studerande tycker att det finns för få valbara kurser och att ordet bibliotekarie har dålig klang.⁴³³

En nyexaminerad anser att utbildningen visar på en klyfta mellan biblioteksvärlden och den övriga världen. Användarperspektivet har ett stort avstånd mellan vi och dom. Hon menar att studenternas snedfördelning, med få invandrare och mest kvinnor från småstäder och landsbygd, är en nackdel.⁴³⁴

Studerande som yttrar åsikter om sin utbildningsort är oftast nöjda med den, de tycker det är bra med fler orter, att det är bra med konkurrens.⁴³⁵ Borås, som har hållit på längst tid, får mest åsikter. Utbildningen är bra med sin bredd,⁴³⁶ men kopplingen till verkligheten är bristfällig.⁴³⁷ Utbildningen är bra med sin kunskap om klassificering och katalogisering, men det området kunde vara ändå mer ingående eftersom det är specifik kunskap just för bibliotekarier.⁴³⁸ En studerande tycker att det finns för få valbara kurser.⁴³⁹ Utbildningen passar bättre för forskningsbibliotek än för skolbiblioteket, men utbildningen ger en bra grund så att arbetet lätt lärs ute i verkligheten.⁴⁴⁰

I Lund är de Studerande nöjda för att utbildningen är bred⁴⁴¹ och för att den har mycket informationsteknik.⁴⁴² En tycker det är bra med en gemensam utbildning för folk- och forskningsbibliotek och saknar inte praktiken, eftersom de studerande har fältstudier och alla arbetsplatser ser olika ut.⁴⁴³ Uppsalas Studerande uppskattar också informationstekniken, men saknar litteraturvetenskap.⁴⁴⁴ Trots praktik önskar en fler studiebesök och tycker att yrkesrollen präglas av osäkerhet.⁴⁴⁵ Studerande i Umeå saknar praktik, trots fem veckors fältarbete. Liksom i Borås tycker personen att utbildningen riktar sig mer mot forskningsbibliotek och företag än mot folkbibliotek.⁴⁴⁶

⁴²⁴ C34, C38

⁴²⁵ C32, C39, C64

⁴²⁶ C32, C45, C53, C65, C74

⁴²⁷ C58

⁴²⁸ C51, C65

⁴²⁹ C51, C59, C60

⁴³⁰ C63

⁴³¹ C64

⁴³² C25

⁴³³ C54

⁴³⁴ C72

⁴³⁵ A7

⁴³⁶ C53

⁴³⁷ C64

⁴³⁸ C60

⁴³⁹ C54

⁴⁴⁰ C63

⁴⁴¹ C74

⁴⁴² C59

⁴⁴³ C32

⁴⁴⁴ C51

⁴⁴⁵ C65

⁴⁴⁶ C39

5.4.6 Utbildare

Utbildarna kommer till tals i ett flertal artiklar med sina 23,8 % och är med det nummer två bland intressentgrupperna.⁴⁴⁷ I vissa är de intervjuade och i vissa skriver de själva, som bemötande av tidigare framförda åsikter. En Utbildare uttrycker själv en önskan om större samarbete mellan DIK-forum och ansvarig för B&I-utbildning, för att kunna framföra fakta och undvika spekulationer.⁴⁴⁸ Utbildarna är vid en första analys genomgående positiva, men vid en närmare läsning framträder även flera nackdelar. I en artikel menas att BHS utbildar ”förvarare av böcker” i stället för en pådrivande yrkesgrupp. En annan svarar att en kurs i administration och kommunal verksamhet är krävande och att studenter är nöjda med den.⁴⁴⁹ I en artikel ifrågasätts om en akademisk utbildning behövs för de arbetsuppgifter som väntar. Det menas här att det är yrkesrollen som behöver förändras och att utbildningen borde specialiseras mer mot informationspecialistens.⁴⁵⁰

Det är negativt med för lite forskning,⁴⁵¹ eftersom all akademisk utbildning kräver det.⁴⁵² Utbildningen har sned könsfördelning⁴⁵³ och svårigheten att finna kompetenta lärare.⁴⁵⁴ En artikel påpekar att det inte finns någon obligatorisk kurs som handlar om barn och ungdom, men menar själv att det inte heller är meningsfullt att tvinga studenter att läsa något de inte tror leder till arbete.⁴⁵⁵ Olika Utbildare har här olika åsikter om sin utbildningsort. Högskolan i Borås anser att barn och skolbibliotek ingår i utbildningen. Vill den studerande fördjupa sitt intresse kan denne välja att skriva sin magisteruppsats i ämnet. Umeå universitet medger att där förekommer inga specifika kunskaper riktade mot skolbibliotek. Här föreslås vidareutbildning. Växjö universitet med sin pedagogiska inriktning menar att utbildningen fostrar skolbibliotekarier.⁴⁵⁶ Det anses även positivt med utbildningen till läroterkarier, särskilt för små kommuner.⁴⁵⁷ I en annan artikel menas att ämnen som katalogisering och klassifikation behövs i utbildningen, att det är fel att minska på ämnen som är ”en av grundpelarna i referensarbetet”.⁴⁵⁸ Till de positiva omdömena hör; bred utbildning⁴⁵⁹ med bland annat mycket kunskap i informationsteknik,⁴⁶⁰ könspolitiskt ansvar med en utbildning som passar kvinnor⁴⁶¹ och fördelen med olika intagningssystem.⁴⁶²

Ansvariga för utbildning är i regel positiva till den nya bibliotekarieutbildningen och till att utlokalisera utbildningen till fler orter, exempelvis Lund.⁴⁶³ I en artikel uttalar sig

⁴⁴⁷ A1, A2, A5, A7, A8, A10, A13, A14, A25, A26, A27, A31, A43, A44, A46, A47, C10, C17, C20, C23, C27, C28, C31, C42, C47, C48, C50, C52, C66, C67, C68, C73, C76, C78, D2, D7

⁴⁴⁸ C20

⁴⁴⁹ A13, A14

⁴⁵⁰ A1

⁴⁵¹ C52

⁴⁵² C20, C50

⁴⁵³ C66

⁴⁵⁴ C67, C68

⁴⁵⁵ A27

⁴⁵⁶ C78

⁴⁵⁷ C76

⁴⁵⁸ A8

⁴⁵⁹ C23, C48, C73

⁴⁶⁰ C42

⁴⁶¹ C27, C66

⁴⁶² C27, C28

⁴⁶³ A10, C31

utbildningsansvariga om respektive studieort.⁴⁶⁴ En annan berättar att Borås har blivit utsedd till att ha den bästa utbildningen i B&I enligt Högskoleverket.⁴⁶⁵ Ytterligare en berättar att den nyaste utbildningen, Växjö, har pedagogisk profil på sin B&I-utbildning.⁴⁶⁶ Två artiklar påpekar att det börjar bli brist på bibliotekarierna och att det är få sökande till utbildningen. Här föreslås en distansutbildning, eller halvdistanst, för att öka antalet studenter.⁴⁶⁷ Senare (1999) berättar en notis att ABIS (representanter från bibliotekarieutbildningarna) haft möte med SAB, här debatterades om ordet bibliotek ska behållas i rubriceringen på utbildningen eller ej.⁴⁶⁸

En artikel från BHS 1991 menar att UHÄ-rapporten (1991:1) var onödigt kritiska mot biblioteksutbildningen, de försvarar sig och menar att de redan har förnyat sig. Men det har inte utredningen brytt sig om enligt BHS.⁴⁶⁹ BHS bemöter även kritik från myndighetshåll och räknar upp många exempel på internationellt samarbete.⁴⁷⁰ Dik-Forum har skrivit kritiskt om den nya utbildningen och dåvarande prefekten bemöter kritiken. Det betonas att utbildningen är bred, ger bättre förutsättningar att bemöta förändringar och kan ge arbeten inom olika områden. BHS ser inga argument mot distansutbildning eller att de studerande kan börja studierna på BHS direkt efter gymnasieutbildningen.⁴⁷¹ En annan diskuterar vilken kompetens som behövs för framtidens informationsförsörjning och att information innebär många inblandade discipliner.⁴⁷²

Två artiklar försvarar den nya utbildningen och svarar en negativ artikel som menar att bibliotekarieutbildningen ”i praktiken är avskaffad”. Svaret lyder ”vi strävar efter att utveckla utbildningen i riktning mot en djupare akademisering, dvs större forskningsanknytning och teoretisk fördjupning av ett komplicerat och dåligt utforskat område, därför att det på sikt gynnar de svenska biblioteken” och att ”tonvikten måste ligga på förståelse av verksamheten”.⁴⁷³ Utbildningen är inom ett ämne och det är bibliotekariernas sak att se sig som en profession, menar prefekten i Borås. Detta med hänvisning till att bibliotekarieexamen är borta.⁴⁷⁴

Högskolan i Borås har 2005 ambitionen att bli professionsuniversitet, institutionen B&I är en aning klivna till detta. Själva idén om professionsuniversitet kan ses som en naturlig utveckling, däremot är frågan hur en forskarutbildning ska kunna erbjudas.⁴⁷⁵ En artikel handlar om de förändringar som förväntas genom Bolognadeklarationen.⁴⁷⁶

5.4.7 Diskussion och slutsats över intressenter

Den största gruppen intressenter som har kommit till tals i vår undersökning är Föreningar. Vi ser dem som en stor grupp beroende på att tidskrifterna är utgivna av dem.

⁴⁶⁴ A43

⁴⁶⁵ A44

⁴⁶⁶ D7

⁴⁶⁷ A2, A5

⁴⁶⁸ A31

⁴⁶⁹ A7

⁴⁷⁰ C10

⁴⁷¹ C17

⁴⁷² D2

⁴⁷³ A25, A26

⁴⁷⁴ C47

⁴⁷⁵ A46

⁴⁷⁶ A47

Exempelvis är vår utgångspunkt att ledarna i tidskrifterna ger uttryck för de utgivande föreningarnas åsikter, de är överlag nöjda med den nya bibliotekarieutbildningen. Akademiseringen ses som bra, men här finns ändå åsikter om hur det skulle kunna vara bättre. Till exempel framför SAB att det behövs mer samverkan mellan bibliotek och utbildning. TLS tycker (1991) att det behövs delad utbildning för kultur- och informationsspecialister. Bis saknar praktiken och är rädda att ”praktisk kunskap går förlorad”. Här uttrycks också tydligt att det saknas litteratur- och kulturstudier i utbildningen, det föreslås även att det skulle kunna finnas en utbildning för biblioteksassistenter. Det kan vara för dyrt för små kommuner att anställa bibliotekarier med magisterexamen. Fackföreningen värnar om yrkesidentiteten och ser gärna att all utbildning är på magisternivå. Den värnar också för att det kan bli för många elever när utbildningsplatsernas antal ökar. Oro finns att ekonomin styr verksamheten, inte behovet av utbildade. Westling⁴⁷⁷ drar slutsatsen att kvaliteten har sjunkit på utbildningen just beroende på det snabbt ökande antalet studerande.

Strax efter i storleksordning kommer gruppen Utbildare som kan tänkas söka uppmärksamhet för att göra reklam för sin utbildning. Samtidigt har utbildarnas uppgifter ett stort intresse för flera av de andra intressenterna, vilket gör tidskrifterna villiga att föra fram dessa åsikter. De flesta här ser mest fördelar med akademiseringen, men ser ändå hur utbildningen skulle kunna förbättras, exempelvis genom ökad forskning och jämnare könsfördelning. De är genomgående positiva till fler utbildningsorter.

Härnäst kommer Bibliotekarier och Studerande. Bibliotekarier har många åsikter om vilka ämnen som ska ingå i utbildningen, exempelvis ses katalogisering och klassifikation som grundpelare och får inte glömmas bort i utbildningen. De som uttalar sig om praktiken tycker att den saknas inom utbildningen. När det gäller akademiseringen så finns det åsikter både för och emot, en fördel är att statusen för yrket höjs. Blomkvist och Eklund⁴⁷⁸ kommer fram till att bibliotekscheferna är positiva till akademisering, men att en majoritet vill införa praktiken igen. Vi märker detta bland annat i bibliotekschefen på den lilla orten, som ser praktiken som ett sätt att hitta ny bibliotekspersonal. En tidig åsikt i vår undersökning från bibliotekariehåll är att sådant som har med skönlitteratur att göra kopplas ihop med människors fritid och vilket då politiker lättare kan skära ner på. Jämfört med exempelvis möjlighet till informationssökning på bibliotek som mer ses som en nödvändighet. Detta känns för oss fortfarande aktuellt.

Andersson och Svensson⁴⁷⁹ menar att representanter från folkbiblioteken vill ha en utbildning som ger mer kunskap om det egna området. Vi är tveksamma om det verkligen blev så. I vår undersökning nämner flera inom Studerande att utbildningen passar mer inom forskningsbibliotek än för de som arbetar inom folkbibliotek. Likaså verkar fler och fler välja att arbeta inom den privata sektorn. De studerande önskar bland artiklarna större verklighetsanknytning och föreslår praktik, föreläsningar och studiebesök. Här kan vi känna igen åsikter som framkom i Högskoleverkets undersökning av lärarutbildningen, där de studerande anser att praktiken är viktig som en yrkesförberedande del i utbildningen.⁴⁸⁰ Många artiklar betonar informationens betydelse, vilket Olausson⁴⁸¹ finner i sin uppsats. Ordet information används allt flitigare under hennes undersökta

⁴⁷⁷ Se 1.1

⁴⁷⁸ Se 3.1.2

⁴⁷⁹ Se 3.1.1

⁴⁸⁰ Se 1.1

⁴⁸¹ Se 3.1.3

period, medan bibliotek inom vissa diskurser inte anses så viktigt. Även vi får vissa indikationer om detta i den artikel där en studerande tycker att ordet bibliotekarie har dålig klang och att allt fler söker arbetsplatser utanför biblioteken.

Forskarvärlden menar att en lång utbildning visar på yrkets vikt. Tengström⁴⁸² och Klasson⁴⁸³ skriver om önskad forskningsanknytning vid bibliotekarieutbildning och en smidig övergång från grundutbildningen till forskning. Med den nya utbildningen har övergången blivit smidigare. Flera artiklar betonar forskningens vikt och trots ett ökat antal efterlyses ännu mer forskning.

Myndigheternas åsikter om utbildningen framförs många gånger indirekt i våra artiklar, artiklarna är oftast referat av dokument som behandlat frågan om den nya utbildningen och vilka förändringar som föreslås. Det är Myndigheter som har initierat förslag som fler utbildningsorter och den längre utbildningen som även blir verklighet.

5.5 Artiklarna utifrån tidskrifterna

Tabell 9: Antal åsikter per intressent och tidskrift.

	BBL	BIS	DIK-forum	TD	Summa åsikter
Bibliotekarier	13 = 25,5 %		13 = 15,3 %	1 = 14,3 %	27 = 17,5 %
Forskarvärld	8 = 15,7 %	1 = 9,1 %	6 = 7,0 %	3 = 42,8 %	18 = 11,7 %
Föreningar	7 = 13,7 %	10 = 90,9 %	22 = 25,9 %	1 = 14,3 %	40 = 26,0 %
Myndigheter	2 = 3,9 %		4 = 4,7 %		6 = 3,9 %
Studerande	5 = 9,8 %		22 = 25,9 %		27 = 17,5 %
Utbildare	16 = 31,4 %		18 = 21,2 %	2 = 28,6 %	36 = 23,4 %
Summa	51=100,0 %	11=100,0 %	85= 100,0%	7=100,0 %	154 =100,0 %

När vi tittar på fördelningen per tidskrift ser vi att Utbildare kommer mest till tals i BBL och i TD är det Forskarvärlden. I BIS och DIK-forum är det Föreningar, vilket vi anser beror på dessa tidskrifters starka färgning av sin utgivande Förening. I DIK är de Studerande en lika stor grupp som Föreningar. Kanske ser Studerande detta som sitt forum i och med att de planerar att ansluta sig till DIK som fackförbund vid studiernas avslutande, eller redan har gjort det under studietiden.

Tidskrifterna och artikelförfattarna har en stor roll i vilka åsikter som får komma fram i deras debatt. Kristina Lundgren, Birgitta Ney och Torsten Thurén⁴⁸⁴ uppmanar till miss-tänksamhet vid läsning av artiklar, eftersom alla från chefredaktören till den senast anställda vikarien har sina intressen och åsikter.⁴⁸⁵ Påverkan sker av artikelförfattarna och av intressenterna som får uttrycka sina åsikter. Intressenternas åsikter är det vi är nyfikna på, inte författarna. Artikelförfattarna är påverkade av sin sociala bakgrund, kön, sin redaktion, typ av tidskrift och social miljön, vilket påverkar texten. Lundgren, Ray och Thurén uppmärksammar på reporterns roll och dennes dolda eller öppna närvaro och

⁴⁸² Se 2.2.3

⁴⁸³ Se 2.2.6

⁴⁸⁴ Lärare och forskare vid institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Stockholms universitet

⁴⁸⁵ Lundgren, Ney & Thuren 1999, s 8

röst i texten.⁴⁸⁶ Vi har inte möjlighet att undersöka varje enskild artikelförfattare, men vi tycker att det är intressant att se om någon enskild skribent dominerar i mängd av skrivna artiklar. Någon författare kanske dominerar debatten i en viss fråga. Kanske finner vi att någon har skrivit flera liknande artiklar och på så sätt påverkar vår undersökning av åsikter. Kanske verkar en skribents åsikter bara vara dominerande därför att han/hon har skrivit fler artiklar i ämnet, fastän denne är ensam om att framföra åsikten.

5.5.1 Biblioteksbladet

Av tidskriftens av oss utvalda 48 artiklar är alla våra intressenter representerade. Den största gruppen är här Utbildare med 16 uttryckta åsikter⁴⁸⁷ (varav en är chef för en utbildnings- och kulturförvaltning). I den totala summan av åsikter är Föreningar störst grupp, men alltså inte i BBL. Vidare är 13 Bibliotekariers åsikter,⁴⁸⁸ åtta innehåller Forskarvärldens syn,⁴⁸⁹ sju från föreningshall,⁴⁹⁰ endast fem⁴⁹¹ ur studenters synvinkel och endast två från Myndigheter.⁴⁹² Tre artiklar framför mer än en intressents åsikt (A6 både Myndigheter och student, A7 både Utbildare och Studerande och A18 både Bibliotekarie och Förening).

Till Biblioteksbladets 48 artiklar finns 31 skribenter, den som har skrivit flest är Jakob Harnesk med fem stycken mellan 1990-1996.⁴⁹³ Alla redogör för den förändrade bibliotekarieutbildningen, först det som kommer att ske, den senaste berättar hur det blev. Artiklarna är tämligen neutrala till förändringen, varken övervägande negativa eller positiva men innehåller även uttalanden från olika personer med skiftande ståndpunkt.

Ylva Mannerheim är författare till fyra artiklar. Den första skildrar bland annat de förslag som kom från UHÄ-rapporten 1991:1 som även innebär en kritik mot BHS,⁴⁹⁴ den andra är ett försvar från BHS.⁴⁹⁵ De två sista är dels en kort notis om att SAB har skänkt pengar till biblioteksforskning, dels en som berättar om SAB:s vårmöte i Örnsköldsvik 1998.⁴⁹⁶

Annika Eriksson har skrivit tre artiklar som behandlar Bolognadeklarationen och BHS ambitioner att bli ett professionsuniversitet.⁴⁹⁷

Ingrid Domeij, Tommy Olsson och Gunilla Herdenberg har skrivit två artiklar var med skiftande innehåll.⁴⁹⁸ Även Joacim Hansson har författat två artiklar, i en tredje är han intervjuad av annan skribent. Två av artiklarna menar att de biblioteksinriktade delarna

⁴⁸⁶ Lundgren, Ney & Thuren 1999, s 47 ff

⁴⁸⁷ A1, A2, A5, A7, A8, A10, A13, A14, A25, A26, A27, A31, A43, A44, A46, A47

⁴⁸⁸ A11, A12, A15, A16, A18, A20, A24, A28, A34, A35, A36, A38, A48

⁴⁸⁹ A4, A9, A17, A33, A39, A40, A41, A42

⁴⁹⁰ A18, A22, A23, A30, A32, A37, A45

⁴⁹¹ A6, A7, A19, A21, A29

⁴⁹² A3, A6

⁴⁹³ A11, A12, A15, A16, A18

⁴⁹⁴ A6

⁴⁹⁵ A7

⁴⁹⁶ A22, A23

⁴⁹⁷ A46, A47, A48

⁴⁹⁸ A2, A3, A24, A28, A34, A36

inom B&I är marginaliserade,⁴⁹⁹ den tredje påpekar hur positivt det är med en expansiv bibliotekssektor.⁵⁰⁰

Övriga 24 artiklar har alla varsin författare.

5.5.2 Bis

I de elva utvalda artiklarna ur bis ger tio uttryck för i vårt tycke sin Förenings åsikt⁵⁰¹ och endast en från Forskarvärlden.⁵⁰² Bis är det socialistiska alternativet och vill vara en radikal röst i biblioteksdebatten och när vi läser deras artiklar ser vi det som att de har lyckats med sin ambition.

De elva artiklarna i Bis är skrivna av fem olika författare. En skribent författar fem artiklar och en annan skapar tre stycken. De övriga tre skriver var sin artikel. Sex av artiklarna är skrivna av någon ur redaktionsgruppen.

5.5.3 DIK-forum

DIK-forum har ett stort antal relevanta artiklar ur vår synpunkt. Här kommer alla våra olika intressenter till tals. Både fördelar och nackdelar tas upp. Av de 79 artiklarna i DIK-forum är de största grupperna av intressenter Studerande⁵⁰³ och Föreningar,⁵⁰⁴ 22 av varje. Vidare är 18 stycken Utbildares uppfattningar,⁵⁰⁵ 13 stycken Bibliotekariers åsikter,⁵⁰⁶ sex artiklar i Forskarvärldens⁵⁰⁷ och fyra i Myndigheters intresse.⁵⁰⁸ I fyra konstateras fler än en intressents åsikter (C17 - Utbildare, Bibliotekarie, Myndigheter och Föreningar, C25 - Föreningar, Studerande och Forskarvärld, C31 - Utbildare, Forskarvärld och Bibliotekarie, C66 - Föreningar och Utbildare).

Skribenternas antal är 32 stycken på dessa 79 artiklar. Från redaktionen skriver Britt Marie Häggström en artikel, Peter Almerud 20 artiklar, Karin Almegård Nørby åtta stycken, Bo Westas tre artiklar och Ida Beckman ingen. Elva stycken har en ledarskribent. Elisabet Blomberg på DIK-forum förtydligar:

Det är en rad olika skribenter från organisationen DIK som skriver ledaren. Orsaken till att vi har en anonym ledare är att denna text återspeglar de politiska uppfattningar som finns i organisationen, inte en enskild persons uppfattningar i en fråga.⁵⁰⁹

Antalet artiklar från personer inom ledning och redaktion, inklusive ledarskrifterna, är 43 stycken. De resterande 36 är skrivna utav 28 andra. Dessa växlar från Studerande

⁴⁹⁹ A33, A41

⁵⁰⁰ A40

⁵⁰¹ B1, B2, B3, B4, B6, B7, B8, B9, B10, B11

⁵⁰² B5

⁵⁰³ C1, C13, C15, C25, C32, C34, C35, C38, C39, C45, C51, C53, C54, C58, C59, C60, C63, C64, C65, C69, C72, C74

⁵⁰⁴ C2, C4, C5, C11, C12, C16, C18, C21, C25, C29, C37, C43, C46, C49, C55, C56, C57, C61, C62, C66, C71, C79

⁵⁰⁵ C10, C17, C20, C23, C27, C28, C31, C42, C47, C48, C50, C52, C66, C67, C68, C73, C76, C78

⁵⁰⁶ C6, C7, C8, C17, C19, C22, C30, C31, C33, C36, C40, C41, C70

⁵⁰⁷ C24, C25, C31, C44, C75, C77

⁵⁰⁸ C3, C9, C14, C17

⁵⁰⁹ Blomberg (2006-05-16)

som skriver artiklar, Bibliotekarier som skriver insändare och utbildningsansvariga som bemöter kritik. Artiklarna inom DIK-forum speglar flera intressenters åsikter och låter även dessa själva komma till tals i tidskriften.

Peter Almerud, som skriver cirka 20 % av artiklarna, kan stort påverka åsikterna som vi erhåller.⁵¹⁰ Vi väljer därför att titta lite extra på dem. Han skriver om, för det första, Studerandes åsikter,⁵¹¹ vilka visar både på positiva och negativa aspekter; det är en bra, bred utbildning som ger bra och nyttig kunskap. Samtidigt är utbildningen luddig, leder till arbetslöshet och har en klyfta till omvärlden. Utbildningen stämmer inte med verkligheten på skolbibliotek och i Stockholm finns ett nätverk för nyutbildade inom folkbibliotek för att lättare komma in i verksamheten. Bibliotekarierna i Almeruds artiklar tror att nya utbildningen kan bli bra, men att den är nedvärderad och dåligt utnyttjad, svårigheter finns med att nyrekrytera personal.⁵¹² DIK-förbundet är negativ till distansutbildning, eftersom de distansstuderande inte formas in i professionen på samma sätt som de studerande som finns på plats. Förbundet anser även att utbildningen ställer för låga krav, har för många studieplatser, att pengarna styr och att det är för få män i utbildningen.⁵¹³ Almerud kommer fram till att Utbildarna önskar en mer komprimerad utbildning, tycker att det är bra att bibliotekarieexamen är borta och bra med en utbildning i Lund.⁵¹⁴ Forskarvärlden, menar han, anser att en lång utbildning visar på yrkets vikt.⁵¹⁵ Slutligen, Myndigheter uppskattar att utbildningen finns på olika orter och önskar en längre utbildning hellre än två med olika längd.⁵¹⁶ Artiklarna berör olika områden och vi märker inte någon tydlig påverkan från hans sida. Almeruds närvaro uppfattas av oss som varken dold eller öppen. Vi kan inte tyda hans röst igenom det skrivna, även om vi förstår att hans åsikter måste påverka det skrivna.

5.5.4 Tidskrift för dokumentation

Här återfinns enbart sju artiklar, intressenterna till artiklarna är tre från Forskarvärlden,⁵¹⁷ två Utbildare,⁵¹⁸ en Bibliotekarie⁵¹⁹ och en Förening.⁵²⁰ Den största gruppen av intressenter är alltså här Forskarvärlden, jämfört med de andra tidskrifterna som har Utbildare och Föreningar som största grupp. Anledningen är troligen att TD är utgiven av Svensk förening för informationsspecialister och att innehållet i tidskriften fokuseras på den senaste utvecklingen inom det informationstekniska området där forskning ligger nära till hands. Detta innebär också att det inte är endast bibliotekariens yrke, utbildning och så vidare, som berörs. Ingen är från kategorin Student eller Myndigheter.

Författarna är olika till alla sju artiklarna.

⁵¹⁰ C13, C14, C15, C17, C19, C20, C21, C23, C24, C32, C38, C40, C59, C60, C63, C65, C66, C69, C70
C72

⁵¹¹ C13, C15, C32, C38, C59, C60, C63, C65, C69, C72

⁵¹² C17, C19, C40, C70

⁵¹³ C17, C21, C66

⁵¹⁴ C17, C20, C23, C66

⁵¹⁵ C24

⁵¹⁶ C14, C17

⁵¹⁷ D3, D5, D6

⁵¹⁸ D2, D7

⁵¹⁹ D4

⁵²⁰ D1

5.5.5 Diskussion och slutsats om tidskrifter och dominerande författare

Tabell 9 visar att DIK-forum är den av tidskrifterna som har flest för uppsatsen relevanta artiklar i antal räknat, medan TD har flest procentuellt sett. BBL och DIK-forum redogör för alla intressenters åsikter. I BBL kommer Myndigheter och Föreningar till tals lite mer sällan, men de finns ändå med. I DIK-forum är det Forskare och Myndigheter som syns minst. DIK-forums och bis höga antal av åsikter från föreningshåll, beror på, som vi ser det, att de är utgivna av föreningar som starkt färgar artiklarna. Även Studerande vänder sig mycket till DIK-forum, mer än till de övriga. Bis redovisar tydligt det som händer i biblioteksvärlden ur sitt socialistiska perspektiv. Den enda övriga artikeln är en kort notis om en magisteruppsats. TD säger att de fokuserar på senaste utvecklingen inom informationsteknik, vi ser detta som att tidskriften är benägen att redogöra för forskning. Bland de få artiklar som vi anser är intressanta i denna tidskrift finns också flest från Forskare och Utbildare. Åsikter från Myndigheter och Studerande berörs inte alls.

I 4.1 nämnde vi vår intension att söka eventuella skillnader mellan tidskrifternas värderingar. BBL och DIK-forum har ett lättillgängligt sätt i sina artiklar. Bis har en klar samhälls och socialistisk syn, helt enligt deras egen ambition. TD har som tidigare nämnts ett mer forskningsinriktat perspektiv.

BBL:s 48 artiklar är skrivna av 31 olika författare. 24 stycken skriver en var, fyra författare skriver två, två skriver tre och den flitigaste skriver fem. Bis har fem författare till sina elva artiklar. En skribent skriver fem stycken, en gör tre och tre olika författare skapar de övriga tre. Sex av artiklarna författas av någon i redaktionsgruppen. I DIK-forum skrivs de 79 artiklarna av 32 författare. Elva görs av anonyma ledarskribenter. Ytterligare 32 skrivs av någon inom ledningen eller redaktionen. De resterande 36 artiklarna har 28 författare. Den mest aktive skriver 20 stycken och nästa åtta artiklar. TD: s sju artiklar har alla olika författare.

DIK-forums författare av 20 artiklar finner vi inte vara en större påverkande faktor. BBL:s mest aktive författare skriver fem artiklar, men dessa skrivs på ett tämligen neutralt sätt. Däremot kan han framföra åsikter framförda utav andra, åsikter som visar på olika synsätt. I bis skriver den flitigaste författaren också fem artiklar. De här artiklarna är präglade av tidskriftens budskap, men inte på ett annorlunda sätt än av de andra författarna i tidskriften. I TD är det olika författare till alla artiklarna.

Andelen manliga respektive kvinnliga skribenter växlar i de olika tidskrifterna. I DIK-forum är fördelningen jämn; 31 stycken är skrivna av kvinnor, männen författar 36 och de resterande 12 är skrivna av ledarskribenter. I bis dominerar de kvinnliga – av elva stycken är tio skrivna av kvinnor. I BBL är de flesta kvinnliga författare, 27 stycken och 17 är män. Fyra artiklar har ingen angiven skribent, tre är endast notiser och en står Lunds universitet för. I TD dominerar skribenterna av män, endast två är av kvinnor och fyra artiklar är skrivna av män. En artikel är sammanställd av TLS nämnd för utbildning.

Det märks tydligt att de enskilda tidskrifterna har en annan tyngdpunkt än det sammanlagda resultatet när det gäller intressentgrupperna. I BBL är Utbildare störst och Föreningar är en liten grupp, spekulationer över varför det är så lämnar vi därhän. Bis har i stort sett enbart artiklar från Föreningar, vilket enligt oss beror på deras starka socialistiska färgning. I DIK-forum är Studerande en lika stor grupp som Föreningar, kanske

beroende på att studerande, förr eller senare, ansluter sig till detta fackförbund och därmed identifierar tidskriften som sitt forum. TD har Forskarvärlden som störst, deras inriktning tycks också vara forskning. Utbildare och Förening är här små grupper.

6. Avslutande diskussion

Vi har funnit flera åsikter som behandlar bibliotekarieutbildningen. När det gäller utbildning som sådan är vår egen åsikt att en utbildning ska peka på vilka kunskaper som behövs inom det kommande yrket, vilket vi nämnde i inledningen. Historiskt har skolan haft möjlighet att förändra samhället eller skapa förutsättningar för förändringar, ett *instrument* för samhället. Målet på 1960-talet var att skapa en arbetskraft som tillfredsställer samhällets behov, utbildning ses som en produktionsfaktor liksom naturtillgångar och kapital är det. Framförallt gäller det den högre och yrkesinriktade utbildningen. Högskoleutredningen 1968 (U 68-utredningen) kan ses som en kamp mellan två universitetsideal. Det autonoma universitetet, där lärare och studenter är de dominerande, och det integrerade, där samhället är integrerat i utbildningssystemet. I det senare kan politiker och andra använda universitetet som ”ett instrument för lokal och regional utveckling”. I alla fall när det gäller Bibliotekshögskolan i Borås så fanns enligt Billinger en önskan till en integrering.⁵²¹

Utbildning är viktigt för individen, hela samhället, ja hela världen om man ser till en önskan om internationell samverkan för att arbeta med globala problem. Förhoppningsvis ökar utbildning förståelsen för andra människor som har annat kön eller annan ras och kan bidra till att orättvisor försvinner mer och mer. Vi tycker därför att det är synd om kvaliteten på utbildning kanske inte är så god som den borde vara, vilket *Börjar grundbulten rosta* anser. Högskoleverket granskar utbildningar, nu senast (november 2006) fick lärarutbildningen utstå stark kritik för att den inte håller måttet. Det som är bra med granskning och kritik är att det kan generera en förändring.

Det framkommer i vår forskning att SAB:s debattskrift innehåller åsikter som de inte får gehör för. Skriften kritiserar den existerande bibliotekarieutbildningen, redan då anses att folkbiblioteksdelen inte är tillräckligt uppmärksam. Det önskas i skriften en delning av utbildningen i folk- och forskningsbibliotek för att stärka kulturen och folkbildningssynen. UHÄ-rapporten 1991:17 framhåller däremot att det behövs en sammanhållen utbildning, bland annat för att skapa en vidare arbetsmarknad för de studerande. Vi finner att SAB:s och UHÄ:s texter visar på skillnader mellan två läger, å ena sidan en vilja att akademisera utbildningen med en gemensam utbildning, och å andra sidan en önskan att ha delad utbildning. En med inriktning mot folkbibliotek och en mot forskningsbibliotek, därför att folkbibliotekssektorn då ska få tillgodose sina behov. Ett tydligt exempel på motsättningen är när SAB och UHÄ framställer bibliotekarie och bibliotek på olika sätt som Sjölin kommer fram till i sin magisteruppsats.⁵²² SAB gör skillnad på olika typer av bibliotekarier, skolbibliotekarie, barnbibliotekarie och så vidare, medan UHÄ endast använder begreppet bibliotekarie. Detta poängterar åsikten om enhetlig utbildning från UHÄ:s sida och tvärtom när det gäller SAB.

⁵²¹ Se 2.1

⁵²² Se 3.2.1

Vi hittar många intressanta åsikter i våra utvalda artiklar, men stöter även på problem med vår uppsats. Eftersom samhället och utbildningar ständigt förändras kan vår undersökning, som omfattar 16 år, upplevas som lite för omfångsrik. Dessutom debatteras förändring även nu, med tanke på Bolognadeklarationen och diskussioner om eventuellt införande av professionsuniversitet i Borås. Vår intention är trots detta att se hur utvecklingen har varit tidigare och bedömer då att tiden strax före den stora förändringen i utbildningen fram till nu är relevant. En sammanställning visar dock att åsikter framförda under tidiga år kan kännas tveksamma i dagens ljus, och det är heller inte särskilt egendomligt att enskilda åsikter kan förändras under 16 år. Vi tror dock att när undersökningen ses i ett historiskt perspektiv så smälter dessa år ihop till en enhetlig period, vilket tydliggör åsikterna redogjorda för här.

I artiklarna finner vi att det är många som är intresserade av utbildningar inom B&I. Materialet blir mer omfattande under vissa år än vi räknat med och visar på mer frånvaro av uttryckta åsikter andra år. Det är intressant när vi hittar artiklar som bemöts av andra uppfattningar. Som exempel finns konkreta diskussioner om distansutbildning och praktik. Debatten har till stor del gällt de största förändringar som blev 1993, praktikens borttagande och att utbildningen blev ett akademiskt ämne i stället för en yrkesutbildning. Att utbildningen akademiserats ses mest positivt. En utbildning som teoretiseras ger naturligt att praktik tas bort, eller åtminstone minskar, och vi ser därför dessa två frågor som i stort sett vara en. Å andra sidan menar Enmark att en utbildningssituation alltid innebär, alltså redan som yrkesutbildning, någon form av teoretisk abstraktion.⁵²³ Svårigheten är att ha utbildning och forskning som upplevs som relevant för arbetsmarknaden, ett exempel kan vara empirisk abstraktion (Enmark) som tar sin utgångspunkt i den empiriska verkligheten. Det handlar om att studera de problem som finns på fältet.

I högskolelagen 2§ från 1977 finns formulerat att ”*utbildningen skall främja att de studerande förbereder sig för skilda yrken*”, vilket naturligtvis är viktigt för en yrkesutbildning. I *Börjar grundbulten rosta* diskuteras om kvalitet på utbildningen. Ur studenters synvinkel kan kvalitet innebära att en utbildning ger kunskaper och färdigheter som är av vikt för kommande yrkesverksamhet. I högskolelagen från 1993 nämns inget om kommande yrkesverksamhet, här fokuseras helt på själva högskolans innehåll. Kanske ses det inte som relevant att inom högskolelagen tänka bortom utbildningen. Däremot dyker det i Bolognadeklarationen, undertecknad 1999, upp en formulering likartad med 2§ i högskolelagen 1977. Nämligen ”*att främja anställningsbarhet*” som åter ser bortom utbildningen. Trots allt är det viktigt med koppling mellan studier och fält, och kanske är det något som nu inses. Utvecklingen mot en akademisering av bibliotekarieutbildningen ser vi trots allt som en naturlig del av den informationsinriktade framtidsbildningen.⁵²⁴ Många gånger har vi läst att yrkets nya image handlar om att vara informations-specialist.⁵²⁵

Vi kommer fram till att trots all diskussion är de flesta positiva till en akademisk utbildning med förhoppning om förhöjd status av yrket. Men det är ändå fler som uttrycker saknad efter praktik än som är positiva till att den tagits bort i utbildningen. Det ultimata torde vara en akademisk utbildning som erbjuder något slag av arbetsplatserfarenhet. Vi ser praktik som en länk till verkligheten. Uppsalas utbildning innehåller praktik. Växjös

⁵²³ Se 2.3.4

⁵²⁴ Se Enmarks diskussion i 2.2.6

⁵²⁵ Se exempelvis när det handlar om utbildningens bredd i 5.2.3

formulering är att en del av utbildningen är arbetsplatsförlagd. Många önskar praktik, men en del framför också att det finns gott om tid för praktik efter utbildningen och att praktiken enbart gör att det som lärs är gamla arbetsätt. Detta är visserligen sant, men å andra sidan så får även den nyutexaminerade lära gamla arbetsätt av sina nya arbetskamrater.

Förutom av SAB och UHÄ så debatteras att utbildningen blev gemensam i stället för uppdelad även i artiklarna. Alla är överens om att utbildningen blir bredare och att arbetsmarknaden för utbildade inom B&I breddas, vilket ses som positivt. De utexaminerade studenterna är numera generalister. Utbildningen ger en allmän bibliotekariekompetens, de utbildade kan jobba på olika bibliotekstyper och med olika arbetsuppgifter. Denna generalistiska kompetens gör bibliotekarien mer ”förändringsbenägen och har lättare för att ta emot nya influenser och nya företeelser”. Biblioteksdelen inom B&I diskuteras. Det framförs att eftersom den blivande arbetsplatsen inte nödvändigtvis är på bibliotek, så behöver inte heller biblioteksdelen vara så stor. Lindstam⁵²⁶ menar att katalogisering och klassifikation ska erbjudas som valbara kurser vid utbildningsinstitutionerna, vilket också är vår egen erfarenhet som studenter. Att andra menar att biblioteksdelen är eftersatt beror antagligen på var deras eget intresse ligger. En annan aspekt och fördel med en sammanhållen utbildning, som UHÄ-rapporten 1991 framför, är att det medför kontakt och samarbete mellan de olika biblioteksformerna. Det förvånar oss trots allt att det i många källor fortfarande ofta talas om bibliotekarieutbildning, vi gör det själva, men faktum är att det inte finns någon sådan längre. Det finns bara B&I numera, och då kan frågan även återgå till diskussionen om praktik. Det finns faktiskt ingen anledning till att praktisera på bibliotek eftersom det inte finns någon bibliotekarieutbildning. Däremot tycker vi att behovet av bibliotekarieutbildning kan diskuteras. Kanske är det också så att det kommer inom en snar framtid, med tanke på diskussionerna om professionsuniversitetet.

Numera finns fem utbildningar inom B&I, även detta möjliggörs efter förändringen som genomförs 1993. De flesta är positiva till möjligheten att studera på olika orter, men någon förvånas över att utbildningarnas likformighet trots vad konkurrens skulle kunna leda till. Fast Ducanders uppsats⁵²⁷ kommer fram till det motsatta, att bland annat uppläggning av undervisningsformer skiljer, vilket han anser vara en fördel. Utbildningen vid Växjö universitet som startade efter dessa diskussioner, skiljer sig från de andra med sin pedagogiska inriktning. En fördel är att nu erbjuds en ”mångsidig högskole- och kulturmiljö”, eftersom de andra utbildningarna startat i anknytning till universitet, denna anknytning erbjuder inte Borås. En åsikt är att en nationell biblioteksskola skulle höja nivån på utbildningen, att det inte är bra med spridd utbildning och forskning. Forskning vi redogör för säger att de flesta utbildningsansvariga är överens om att de inte utbildar bibliotekarier, utan magistrar i biblioteks- och informationsvetenskap. Lund menar att man utbildar bibliotekarier enbart för arbete på bibliotek. De visar sig vara samstämmiga med andra uttalanden ur våra artiklar.

Förvånande för oss är, att distansutbildning kan anses som något suspekt. Vi som studerande på distans ser det som något positivt både för oss och för samhället. Det var en oväntad diskussion. Däremot trodde vi att protesterna skulle vara starkare beträffande borttagandet av praktik och att praktiken skulle tillhöra den största diskussionsgruppen. I artiklarna framkommer även flera positiva åsikter som att det praktiska lärs lätt på

⁵²⁶ Se 2.3.4

⁵²⁷ Se 2.3.3

plats, hinns efter utbildningen, ska inte göras oavlönat och att borttagandet visar på utbildningens vikt. Vi trodde inte heller att Föreningar skulle vara störst som intressentgrupp. Men slutresultatet beror på att DIK-forum och bis så starkt färgar sina artiklar, BBL:s största intressentgrupp är i stället Utbildare och TD har Forskarvärlden. Resultatet visar på hur stor påverkan en tidskrift tillåts ge sina artiklar, och i våra exempel uttrycks inte heller att de ska vara neutrala.

Tengström⁵²⁸ påpekar att forskning ofta anses stå långt ifrån de yrkesverksammars arbetsliv när forskningen ses ur ett kort perspektiv. Enmark menar att akademiseringen kan innebära problem, eftersom en teoretisk utbildning och forskning inte alltid upplevs som relevant för arbetsmarknaden. Detta tycker vi är intressanta åsikter, men ingen kritik har framförts mot forskningen eller dess ämnesval. Däremot har vi tidigare redogjort för åsikter och argument mot den nya utbildningen

Sammanfattningsvis när det gäller våra undersökta artiklar tycker vi oss kunna se att de som anser att det var bättre förr i regel saknar praktiken. De som är för en förändring ser akademiseringen som ett led mot att bibliotekaryrket ska betraktas som en profession. Här var kritiken mer övervägande positiv än vi trodde. Detta skulle i sin tur förhoppningsvis innebära en höjd status för yrket. Akademiseringen skapar dessutom en grund för forskningen inom ämnet. Denna vetenskap är i andra delar av världen, exempelvis USA, mer utvecklad än här.

7. Sammanfattning

Idag är utbildningen inom biblioteksområdet inte en praktisk yrkesutbildning. Vi anser att det är en stor förändring som sker i Sverige under 1990-talet och fram till idag. Under dessa år utvecklas en akademisk utbildning i ämnet biblioteks- och informationsvetenskap. Det skapas bland annat möjligheter att studera på andra orter än Borås och att läsa på distans.

Vårt syfte är att undersöka diskussionen över bibliotekarieutbildningen i ett urval av tidskrifter från svensk bibliotekspress under 1990-2005. En del av vårt intresse ligger i möjligheten att finna ett mönster från vilka intressenter som en viss kritik framförs. Innehållet i kritiken som framkommer undersöks för att ta reda på vilken kritik som överväger.

För att se hur diskussionerna har gått har vi valt att studera artiklar ur fyra olika tidskrifter tillhörande bibliotekspressen - Biblioteksbladet (BBL), bis (utgiven av Bibliotek i samhälle), DIK-forum (Facklig tidskrift för anställda inom Dokumentation, Information och Kultur) och Tidskrift för dokumentation (TD). Vi har studerat dessa under åren 1990 – 2005. Det sker ständiga förändringar i alla utbildningar vilket vi är medvetna om, men försöker ändå få en bild av situationen under våra valda år.

⁵²⁸ Se 2.2.3

Frågeställningarna ser ut som följer:

1. Inom vilka teman har kritik, för eller emot den nya bibliotekarieutbildningen, framförts i svensk bibliotekspress under perioden 1990-2005?
2. Vilka teman har varit dominerande under perioden som helhet?
3. Vilka skillnader gällande temanans relativa vikt finns över de 16 åren?
4. Vilka intressenter dominerar temanans kritik under perioden som helhet?

För att hitta svar på våra frågor har vi delat in artiklarna utifrån intressenterna; bibliotekarier, forskarvärlden, föreningar, myndigheter, studerande och utbildare. Här har vi haft en fenomenologisk syn på vårt arbete där vi försöker förstå åsikterna utifrån intressenternas egna perspektiv, där vi vill särskilja deras olika åsikter från varandra. Vi har även delat in den funna kritiken i ett antal teman. De vi har identifierat är; akademisk utbildning, anpassad eller inte till verklighet/verksamhet, bredd, kompetens och studieämnen, distansutbildning, olika utbildningsorter och -typer, praktik, utbildning och kön och en övrig grupp.

Flest artiklar hittade vi under åren 1991-1994, med sammanlagt 54 artiklar (18, 10, 10, 16). De frågor som diskuteras flitigast verkar vara de som är mest möjliga att påverka; som praktik, studieämnen och hur den studerande fungerar ute i verksamheten efter avslutade studier.

Temat utbildningsbredd är det enda som diskuteras genom alla åren. Under 13 år av våra undersökta år har temat 20,0 % eller mer av det årets artiklar. Tabell 6 och 7 visar att temat Bredd och kompetens till antalet artiklar diskuteras mest under 1991. Däremot är det som störst relativt sett under 1995 då det är det enda tema under detta år. Även under åren 1997, 1999 och 2000 har temat höga siffror relativt sett. Diskussionen om bredd är överens om att utvecklingen är bra. Hälften av antalet artiklar som berör frågan om en akademisk utbildning kom under de första fem åren under 1990-talet. Dessutom diskuteras temat alla år utom tre. Temat får 20,0 % eller mer under 9 av åren, vilket visar på ett stort intresse genom åren. Temana anpassad utbildning och praktik diskuteras även dessa under de flesta av våra undersökta år. Temat distansutbildning diskuteras i början av 1990-talet. 1990 och 1992 står temat för hela 23,1 % respektive 20,0 %, vilket är mycket för ett tema som ändå berör ett mindre antal personer. Det minsta temat är frågan utbildning och kön vars intresse ändå har tilltagit på senare år; 2004 och 2005 uppgår temat till 14,3 %.

Sammanlagt är temat utbildningens bredd störst. En bred sammanhållen utbildning för alla typer av bibliotek, ger en god kompetens. En svårighet kan vara att kunna visa hur bred utbildningen är. Många är positiva till att utbildningen är akademisk, samtidigt som kritiska röster hörs mot borttagandet av praktiken. Flera åsikter diskuterar temat om utbildningen är anpassad eller inte till den verklighet och verksamhet som väntar efter studietiden. Särskilt studerande framför att utbildningen passar mer för arbete inom forskningsbibliotek än för de anställda inom folkbiblioteken.

Föreningar är den största sammanlagda intressentgruppen i vår undersökning, en orsak kan vara att tidskrifterna är utgivna av föreningar och ger uttryck för dessas åsikter. Tätt efter följer gruppen utbildare som kan tänkas söka göra reklam för sin utbildning. De lämnar uppgifter intressanta för flera av de andra intressenterna, vilket gör tidskrifterna villiga att föra fram dessa åsikter.

Vår förhoppning var att få fram vilka åsikter som har framförts om bibliotekarieutbildningen under 1990-2005, det visade sig även att undersökningen ökade vår egen förståelse för den utbildning vi nu i stort sett har genomfört. Förhoppningsvis kan vi bidra till att öka förståelsen även hos andra om de förändringar som utbildningen har genomgått. Det ska bli intressant att se hur det går med bibliotekarieutbildning i framtiden, både med förändringar som redan diskuteras och de som ännu så länge är oplanerade.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Alfredsson, Henrik (Dik). Mailsvar 2006-10-02

Blomberg, Elisabet. (Dik). Mailsvar 2006-05-16

Silverplats, Eva (kansliassistent Svensk biblioteks förening). Mailsvar (2006-05-29).

Tryckta källor och litteratur

Våra tryckta källor är de artiklar vi använt för vår undersökning, vi väljer att redovisa dessa efter litteraturen som en artikelförteckning i bilaga 1.

Andersson, Sara och Svensson Gunnel (2001). *Bibliotekarieutbildning i förändring: BHS 1972-1999*. Borås: Högskolan i Borås. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid bibliotekshögskolan/biblioteks- och informationsvetenskap, 2001:65.

Bergström, Göran och Boréus, Kristina (red) (2005). *Textens mening och makt. Metod-bok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Bergqvist, Christer (1983) Utbildning av lärarbibliotekarier. Ingår i *Bibliotekens roll*. Stockholm : LiberUtbildningsförl.

Billinger, Ann (2006). *Bibliotekariens kunskap. En textanalys av SOU 1969:37*. Borås: Högskolan i Borås. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid bibliotekshögskolan/biblioteks- och informationsvetenskap, 2006:18.

Blomkvist, Ulrika och Eklund, Helene (2001). *Bibliotekscheferna och biblioteksutbildningen. En enkätundersökning av bibliotekschefers syn på utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap i Sverige*. . Borås: Högskolan i Borås. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid bibliotekshögskolan/biblioteks- och informationsvetenskap, 2001:5.

Broady, Donald (1986). Pedagogik som praktisk teori s. 105-115. Ingår i: Selander, Staffan (red). *Kunskapens villkor. En antologi om vetenskapsteori och samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Ducander, Jesper (1999). *Quo vadis bibliotekarie? Bibliotekarierollen utifrån en analys av de fyra utbildningarna i biblioteks- och informationsvetenskap i Sverige*. Borås: Högskolan i Borås. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid bibliotekshögskolan/biblioteks- och informationsvetenskap, 1997:90.

Enmark, Romulo (1992). Framtid i backspegeln. Ingår i *Biblioteken och framtiden 2* red. Lars Seldén s. 11-22. Göteborg: Centrum för biblioteks- och informationsvetenskap.

Enmark, Romulo (1994). Bibliotekarieutbildning i stöpsleven. *Kulturpolitisk tidskrift* 1994/3-4 s. 33-48.

Eriksson, Annika (2005). Högskolan i Borås bryter ny mark. *Biblioteksbladet* 2005:03 s. 12.

Franke, Sigbrit (2006). Var fjärde examinerad lärare borde ha blivit underkänd. *Dagens nyheter* 2006-11-28. Tillgänglig på <http://www.btj.se.lib.costello.pub.hb.se> - fulltext (2006-12-05).

Furuland, Lars (1999). Lars Furuland, professor emeritus: monolog med Malmquist *Ikoner* 1999:2 s. 6-13.

Ginman, Mariam (1995). Paradigm och trender inom biblioteks- och informationsvetenskap. Ingår i *Biblioteken, kulturen och den sociala intelligensen: aktuell forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap*. Redaktör: Lars Höglund. Göteborg, Skrifter från Valfrid.

Harbo, Ole och Pors, Niels Ole (ed) (1998). *Education for librarianship in the nordic countries*. London: Mansell Publishing Limited.

Hagerlid, Jan (1990). Folkbiblioteken i flervetenskaplig belysning: en inledning, s. 9-14. Ingår i: Enmark, Romulo (red). *Biblioteksstudier. Folkbibliotek i flervetenskaplig belysning*. Göteborg: Centrum för biblioteksforskning.

Hessler, Gunnel (1993) Systemtänkande och biblioteksutbildning. *Svensk Biblioteksforskning* 1993:1, s 21-26.

Höglund Lars (1995) Institutionaliserings och utveckling av ett nytt ämne. Ingår i *Biblioteken, kulturen och den sociala intelligensen: aktuell forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap*. Redaktör: Lars Höglund. Göteborg, Skrifter från Valfrid

Höglund, Lars (2000). *Biblioteks- och informationsvetenskap som studie- och forskningsområde*. Undervisningsmaterial BHS. <http://www.hb.se/bhs/personal/hoglund.htm> (wordfil) (2006-02-27).

Högskolan i Borås. <http://www.hb.se> (2006-08-27)

Högskolelagar 1977:218, 1992:1434 och Högskoleförordning 1993:100 <http://rixlex.riksdagen.se/htbin/> (2006-10-17).

Johannessen, Asbjørn & Tufte, Per Arne (2003) *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö : Liber.

Johansson, Tommy (2003). Bibliotekarieutbildningen vid Växjö universitet – en utbildning för tradition och förnyelse. *Barn & kultur* 2003:6 s. 108-109.

Josefsson, Sven-Olof (1996). Kapitel III: Det svenska universitetet i förändring och kris s. 64-88. Ingår i *Året var 1968. Universitetskris och studentrevolt i Stockholm och Lund*. Göteborg: Universitet i Göteborg. Avhandling från Historiska institutionen i Göteborg 14.

Klasson, Maj (1990). *Biblioteksforskning i Sverige: en innehållsanalys av svensk biblioteksforskning/ biblioteks- och informationsvetenskap 1900-1988*. Göteborg: Centrum för biblioteksforskning.

Klasson, Maj (1992). Biblioteken, det livslånga lärandet och framtiden. Ingår i *Biblioteken och framtiden 2* red. Lars Seldén s. 31-55. Göteborg: Centrum för biblioteks- och informationsvetenskap.

Kulturnät Sverige. <http://www.kultur.nu> (2006-08-27).

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lindstam, Viktoria (2001). Biblioteks- och informationsvetenskap – en akademisk utbildning? *Ikoner* 2001:4 s. 41-42. Tillgänglig på <http://www.btj.se.lib.costello.pub.hb.se> (2006-11-03).

Lundgren, Kristina, Ney, Birgitta & Thurén, Torsten (1999), *Nyheter – att läsa tidnings-text*. Stockholm : Ordfront förlag.

Lunds universitet. www.lu.se (2006-08-27)

Olausson, Sofia (2004). *Bibliotekarieutbildningen vid BHS 1977 t.o.m 1999. En diskurs-teoretisk studie*. Borås: Högskolan i Borås. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid bibliotekshögskolan/biblioteks- och informationsvetenskap, 2004:15.

Regeringen. <http://www.regeringen.se/sb/d/1895/a/12627> (2006-12-04).

Richardson, Gunnar (2004). *Svensk utbildningshistoria. Skola och samhälle förr och nu 7*. (rev) uppl. Lund: studentlitteratur.

Ristarp, Jan & Andersson, Lars G. (2001) *Mitt i byn! : om det moderna folkbibliotekets framväxt*. Lund : Btj.

Rubin, Richard E. (2004) (2:a uppl.) Kapitel 10: Librarianship: an evolving profession s. 437-482. Ingår i *Foundations of Library and Information Science*. New York: Neal-Schuman Publishers.

Runebergprojektet. <http://runeberg.org/nfcg/> (Lars Aronsson projektansvarig). (2006-06-03)

SAB (Sveriges allmänna biblioteksörening) (1989). *Bättre utbildning för framtidens bibliotek*. Halmstad: Komac.

Seldén, Lars (1989). Bibliotekarieutbildningen i Sverige. *NORDINFO-nytt* 12, nr 4 s. 39-56.

Seldén, Lars och Mats Sjölin (2003). Kunskap, kompetens och utbildning: ett bibliotekariedilemma under 100 år. *Svensk biblioteksforskning* 14:4 s. 19-67.

Sjölin, Mats (2002). *Bibliotekariens kunskap: en diskursanalys*. Borås: Högskolan i Borås. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid bibliotekshögskolan/biblioteks- och informationsvetenskap, 2002:35.

SOU (1969:35). *Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SOU (1992:1). *Frihet, ansvar, kompetens. Grundutbildningens villkor i högskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SOU 1996:21. *Reform och förändring. Organisation och verksamhet id universitet och högskolor efter 1993 års universitets- och högskolereform*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Stensson, Stina (1995). Ekonomisering av folkbibliotek. Ingår i *Biblioteken, kulturen och den sociala intelligensen: aktuell forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap*. Redaktör: Lars Höglund. Göteborg, Skrifter från Valfrid.

Svenska biblioteksföreningen. <http://www.sab.se/> (Peter Axelsson informationschef). (2006-06-03).

Svensk förening för informationsspecialister <http://www.tls.se/publikationer/td.lasso> (Jakob Harnesk ansvarig utgivare) (2006-06-04)

Tengström, Emin (1986). *Forskningsanknytning av bibliotekarielinjen vid Högskolan i Borås : förslag till åtgärder*. Stockholm. Serie: UHÄ-rapport, 1986:1.

Tidskrifter. <http://tidskrift.nu/> (Bo Pettersson ansvarig utgivare). (2006-06-03).

Torstensson, Magnus (1996). *Att analysera genombrottet för de moderna folkbiblioteksidéerna. Exemplet Sverige och några jämförelser med USA*. Göteborg: Universitetet i Göteborg. Uppsats från Avdelningen biblioteks- och informationsvetenskap Göteborgs universitet nr 1.

UHÄ-rapport 1991:17 (1991). *Bibliotekarieutbildningen i framtiden: slutrapport från Gruppen för översyn av bibliotekarieutbildningen*. Stockholm. Serie: UHÄ-rapporter

Umeå Universitet. <http://www.umu.se> (2006-08-27)

Uppsala universitet. <http://www.abm.uu.se> (2006-08-27)

Vestheim, Geir (1997). Kapitel 6: Grunnpilarna: Folkeopplysning, lovgivning, bibliotekarutdanning s. 129-163. Inngår i *Fornuft, kultur og velferd. Ein historisk-sosiologisk studie av norsk folbibliotekepolitikk*. Oslo: Det norske samlaget. Doktorsavhandling, avdelningen för biblioteks- och informationsvetenskap, Göteborgs universitet.

Westling, Håkan (red) (1999). *Börjar grundbulten rosta?: en debattskrift om grundutbildningen i högskolan*. Stockholm: Rådet för högskoleutbildning.

Växjö universitet. <http://www.vxu.se> (2006-08-27)

Zorn, Henriette (2006) B&I i Bolognatappning. Stora skillnader mellan olika lärosäten. *BBL* 2006:5 s 14-15.

Bilaga 1: Artikelförteckning

Biblioteksbladet (BBL)

- A1: Hessler, Gunnel (1990). Vad skall en bibliotekarie göra? *BBL* 1990:3 s. 67.
- A2: Domeij, Ingrid (1990). Bibliotekarie på distans. *BBL* 1990:3 s. 77.
- A3: Domeij, Ingrid (1990). Hantverkare eller problemlösare? *BBL* 1990:6 s. 184-185.
- A4: Enmark, Romulo (1990). Centrum för biblioteksforskning. *BBL* 1990:9 s. 262-263
- A5: Noterat (1990). Pessimistiskt från BHS. *BBL* 1990:10 s. 313.
- A6: Mannerheim, Ylva (1991). Dags att skrota BHS? *BBL* 1991:2 s. 36-38
- A7: Mannerheim, Ylva (1991). BHS tar strid! *BBL* 1991:3 s. 67-69
- A8: Rehnberg, Greta (1991). Skrota inte referensarbetet! *BBL* 1991:3 s. 70, 96.
- A9: Hagerlid, Jan (1991). Dags att ta biblioteksforskningen på allvar. *BBL* 1991:3 s. 74-75.
- A10: Lunds universitet (1991). Skåneregionen rätt plats för bibliotekarieutbildning. *BBL* 1991:5 s. 149.
- A11: Harnesk, Jakob (1991). Ny bibliotekarieutbildning livslångt lärande. *BBL* 1991:9 s. 289.
- A12: Harnesk, Jakob (1992). Bibliotekarieexamen försvinner! *BBL* 1992:3 s. 90.
- A13: Ekberg, Anders (1992). Mesiga, devota bokförvarare. *BBL* 1992:4 s. 112-113.
- A14: Hermansson, Magnus (1992). BHS svarar Ekberg. *BBL* 1992:5 s. 150.
- A15: Harnesk, Jakob (1993). Bibliotekarieutbildningens big bang. *BBL* 1993:2 s. 40-41.
- A16: Harnesk, Jakob (1993). ...kräver mentalitetsförändring *BBL* 1993:2 s. 41.
- A17: Ginman, Marian. (1994). Från fragment till holism, paradigm och trender inom biblioteks- & informationsvetenskap. *BBL* 1994:10 s. 299-300, 301-302.
- A18: Harnesk, Jakob (1996). Dagens bibliotekarieutbildning - en rundresa. *BBL* 1996:5 s. 131-132, 156.
- A19: Blomberg, Barbro (1996). Vad väljer studenterna? *BBL* 1996:5 s. 134.

- A20: Giselsson, Adina (1996). Från ansökan till anställningsintervju. *BBL* 1996:5 s. 138-139, 157.
- A21: Nilsson, Lena, Böwes, Matilda (1996). Vi vill inte bli bortsorterade bara för att vi studerar i Borås! *BBL* 1996:6-7 s. 179.
- A22: Mannerheim, Ylva (1997). SAB ger 11 miljoner till biblioteksforskning. *BBL* 1997:9 s. 5.
- A23: Mannerheim, Ylva (1997). Varmt vårmöte i kallt Örnsköldsvik. *BBL* 1998:3 s. 10.
- A24: Olsson, Tommy (1998). Bibliotekarietutbildningen i praktiken avskaffad? *BBL* 1998:7 s. 20
- A25: Lööf, Staffan (1998). Kommentar. *BBL* 1998:7 s. 20-22.
- A26: Olander, Birgitta (1998). Kommentar. *BBL* 1998:7 s. 22.
- A27: Johansson, Eva (1998). Morgondagens bibliotekarie. *BBL* 1998:8 s. 3-4.
- A28: Olsson, Tommy (1998). Bibliotekarietutbildningen än en gång. *BBL* 1998:10 s. 23.
- A29: Nordenswan, Natalie (1999). Bibliotekariestudenter ser möjligheterna på arbetsmarknaden. *BBL* 1999:3 s. 10-11.
- A30: Notis (1999). SAB och bibliotekarietutbildningen. *BBL* 1999:3 s. 27.
- A31: Notis (1999). Är det dags att slopa bibliotekarien? *BBL* 1999:8 s. 27
- A32: Larsson, Ingemar (2000). Nyexaminerade bibliotekarier får bra jobb. *BBL* 2000:1 s. 19.
- A33: Steinsaphir, Marianne (2001). Forskningen tappar biblioteksperspektivet. *BBL* 2001:04 s. 18.
- A34: Herdenberg, Gunilla (2001). Vem skall arbeta i framtidens bibliotek? *BBL* 2001:6 s. 38.
- A35: Ahlstrand, Ann Elise (2001). Information och eller kunskap? *BBL* 2001:07 s. 24.
- A36: Herdenberg, Gunilla (2001). Kommer vi att ha något val? *BBL* 2001:07 s. 24.
- A37: Belfrage, Joneta (2001). Vi är självklart engagerade. *BBL* 2001:07 s. 25.
- A38: Alopaeus, Eva, Axelsson, Elisabeth (2001). Bibliotekariens paradox. *BBL* 2001:10 s. 3-4.
- A39: Gram, Magdalena (2001). Kommunikation med forskarsamhället nödvändigt. *BBL* 2001:10 s. 5-6.

- A40: Hansson, Joacim (2002). Återväxten säkrad. *BBL* 2002:5 s. 15.
- A41: Hansson, Joacim (2002). Biblioteks- och informationsvetenskapens problematiska förhållande till bibliotekssektorn. *BBL* 2002:7 s. 19.
- A42: Limberg, Louise (2002). Kreativ forskning om informationssökning. *BBL* 2002:8 s. 18-19.
- A43: Stenlund, Annika (2003). Efter big bang. Bibliotekarieutbildningen tio år senare. *BBL* 2003:4 s. 10-11.
- A44: Aagård, Martin (2005). Borås bäst i test. *BBL* 2005:01 s. 12.
- A45: Rabe, Annina (2005). Bibliotekarieyrkets tunga kvinnoarv. *BBL* 2005:03 s. 8-10.
- A46: Eriksson, Annika (2005). Bibliotekshögskolan kluven till universitetsansökan. *BBL* 2005:03 s. 12-13.
- A47: Eriksson, Annika (2005). Katriina Byström om Bolognadeklarationen: Vi räknar med stora förändringar. *BBL* 2005:04. S. 12.
- A48: Eriksson, Annika (2005). Bologna och biblioteken. *BBL* 2005:04 s. 13.

Bis

- B1: Atlestam, Ingrid (1990) Etik – kosmetika eller grundutbildning. *Bis* 1990: 2 s 30-39.
- B2: Atlestam Ingrid (1991). Konferensen "Biblioteken och framtiden". Från feodala till virtuella bibliotek. *Bis* 1991:4 s 7-15.
- B3: Atlestam , Gunnel (1995). Löjtnanten, handlarn och Mamsell Tekla. *Bis* 1995:3 s 8-10.
- B4: Atlestam, Ingrid (1998). Notiser: Biblioteksvetenskap finns den? *Bis* 1998:2 s 4.
- B5: Atlestam, Ingrid (1998). Notiser: Quo vadis bibliotekarie? *Bis* 1998:2 s 4.
- B6: Renborg, Greta (1999). Folkbibliotekarie: bokläsare, folkbildare och cybrarian? *Bis* 1999:1 s 15-16.
- B7: Renborg, Greta (2002). Biblioteken i samhället - rösternas torg *Bis* 2002:2 s 12-15.
- B8: Renborg, Greta (2002). Bokmässan som krymte biblioteken. *Bis* 2002:4 s 12-13.
- B9: Åberg, Åke (2003). Är vi verkligen framme vid målet? *Bis* 2003:2 s 6-9
- B10: Stenberg, Lisbeth (2003). Har marknaden slagit ut folkbildningen, har bibliotekarierna i stället blivit biträden i mediabutiker och varför ska det då vara gratis? *Bis* 2003:4 s 29-31.

B11: Atlestam, Ingrid (2004). Notiser: Falsk marknadsföring från BHS. *Bis* 2004:3 s 4

DIK-forum

C1: Arborelius, Lena (1990). Kamp mot dålig ekonomi och svår arbetsmarknad. *DIK-forum* 1990: 18 s 16-17.

C2: Ledare (1990). Devalvera inte bibliotekarieutbildningen. *DIK-forum* 1990: 20 s 3.

C3: (1991). Internationellt gångbara examina. *DIK-forum* 1991: 3 s 20.

C4: Ledare (1991). Förnyad bibliotekarieutbildning. *DIK-forum* 1991: 5 s 3.

C5: Nilsson, Göran/Scriptum (1991). ”En akademisk profession” *DIK-forum* 1991: 6 s 4-6.

C6: Olsson, Tommy (1991). Ska bibliotekarieutbildningen akademiseras? *DIK-forum* 1991: 7 s 11.

C7: Olsson, Tommy (1991). Det mesta om bakfoten. *DIK-forum* 1991: 9 s 29.

C8: Sjöberg, Rolf (1991). Bibliotekarieutbildningen; lyft utbildningen till normal akademisk nivå. *DIK-forum* 1991:10 s 25.

C9: Almegård, Karin (1991). ”Ökad utblick ger ökad insikt”. *DIK-forum* 1991: 11 s 5.

C10: Lallo, Chagan (1991). Bibliotekarieutbildningen Allt mer internationell. *DIK-forum* 1991: 13 s 6-7.

C11: Ledare (1991). Berömligt. *DIK-forum* 1991: 15 s 3.

C12: Ledare (1991). Ta chansen. *DIK-forum* 1991: 19 s 3.

C13: Almerud, Peter (1992). Pernilla, BHS-praktikant: Optimist – trots allt. *DIK-forum* 1992: 1 s 9.

C14: Almerud, Peter (1992). Per Uncel Biblioteken är av central betydelse. *DIK-forum* 1992: 10 s 36.

C15: Almerud, Peter (1992). Utbildad till arbetslöshet Skapa projektanställningar. *DIK-forum* 1992: 13 s 12-13.

C16: Ledare (1992). Devalvera inte bibliotekarieutbildningen ! *DIK-forum* 1992: 18 s 3.

C17: Almerud, Peter (1992). Bibliotekarieutbildningen ”Det räcker med kandidatexamen”. *DIK-forum* 1992: 20 s 6-7.

C18: Almegård, Karin (1992). ”Vi vill initiera debatt” *DIK-forum* 1992: 20 s 8-9.

- C19: Almerud, Peter (1993). Att engagera sig fackligt låg nära till hands. *DIK-forum* 1993: 6 s 16-17.
- C20: Almerud, Peter (1993). *Romulo Enmark* Biblioteksämnen måste etableras. *DIK-forum* 1993: 7 s 8-9.
- C21: Almerud, Peter (1993). Bibliotekarieutbildningen expanderar. *DIK-forum* 1993: 7 s 8-9.
- C22: Almegård, Karin (1993). "Vi är djävligt bra" *DIK-forum* 1993: 10 s 12-13.
- C23: Almerud, Peter (1993). "Det här kommer att bli landets bästa bibliotekarieutbildning" *DIK-forum* 1993: 11 s 6-7.
- C24: Almerud, Peter (1993). "Ein mädchen für alles" Bibliotekarien måste bli synlig. *DIK-forum* 1993: 18 s 10-11.
- C25: Nyström, Ann-Christine (1994). Britt Marie Häggström i debatt om distansutbildning för bibliotekarier "Kvaliteten är avgörande" *DIK-forum* 1994: 2 s 10.
- C26: Häggström, Britt Marie (1994). Bilden av bibliotekarien påverkar lönen. *DIK-forum* 1994: 2 s 11.
- C27: Enmark, Romulo (1994). Debatt BHS på gång. *DIK-forum* 1994: 4 s 24-26.
- C28: Lund-Gren-Nelson, Elisabeth (1994). Om bibliotekens roll och bibliotekariernas kompetens. *DIK-forum* 1994: 11 s 17.
- C29: Ledaren (1994). Ett stort kliv tillbaka. *DIK-forum* 1994: 12 s 3.
- C30: Seidel, Stefan (1994). "Vi bär på en stor datakunskap". *DIK-forum* 1994: 12 s 13.
- C31: Torstendahl, med flera (1994). Ett stort kliv framåt. *DIK-forum* 1994: 14 s 18-19.
- C32: Almerud, Peter (1994). Biblioteket är en fantastisk plats. *DIK-forum* 1994: 18 s 5.
- C33: Åstrand, Charlotte (1994). Med bibliotekarien hack i häl. *DIK-forum* 1994: 18 s 6-7.
- C34: Almegård, Karin (1994). "Partner i pedagogiken". *DIK-forum* 1994: 19 s 8.
- C35: Sverker, Jacob (1994). Ingen talar om skolbibliotekarier! *DIK-forum* 1994: 19 s 15.
- C36: Westeson, Weste (1994). Utbildningens längd uselt argument för höjda löner. *DIK-forum* 1994: 19 s 23.
- C37: Almerud, Peter (1994). Luddighet i yrkesrollen. *DIK-forum* 1994: 20 s 12.

- C38: Borgmästars, Anita (1994). Jag utbildar mig till bibliotekarie – men vad blir jag då? *DIK-forum* 1994: 20 s 12-13.
- C39: Janlert, Gunilla (1994). Räta på ryggen bibliotekarier! *DIK-forum* 1994: 20 s 20.
- C40: Almerud, Peter (1995). För få utnyttjar kompetensen. *DIK-forum* 1995: 1 s 16-17.
- C41: Karlsson, Solveig (1995). Lönar sig utbildning eller Hur man blir bibliotekarie utan att anstränga sig. *DIK-forum* 1995: 1 s 25.
- C42: Alvhage, Camilla (1995). Framtidens bibliotekarier. *DIK-forum* 1995: 9 s 20-21.
- C43: Almegård Nørby, Karin (1996). En bibliotekarie är en bibliotekarie. Eller? *DIK-forum* 1996: 5 s 12-13.
- C44: Andersson, Johanna (1996). Egen kunskapsproduktion kännetecknar en profession. *DIK-forum* 1996: 6 s 10-11.
- C45: Giselsson, Adia (1996). Biblioteksstudenter söker nya vägar. *DIK-forum* 1996: 6 s 16-17.
- C46: Ågren, Per-Uno (1996). Dik om utbildning och forskning. *DIK-forum* 1996: 13 s. 14-18
- C47: Almegård Nørby, Karin (1996). Arkiv, bibliotek och museer har gemensamt kunskapsfält. *DIK-forum* 1996: 17 s 16.
- C48: Ledaren (1997). Slå vakt om ämnesprofilen. *DIK-forum* 1997:18 s 3.
- C49: Lindh, Maria (1997). Bredare arbetsmarknad väntar nyutbildad bibliotekarie. *DIK-forum* 1997: 18 s 12.
- C50: Jacobson, Frida (1998). Biblioteks- och informationsvetenskap i Uppsala ”En rolig mix av teknik & kritisk humanistisk hållning” *DIK-forum* 1998: 2 s 12-13.
- C51: Jacobson, Frida (1998). Läkare & blivande bibliotekarie. *DIK-forum* 1998: 2 s 13.
- C52: Almegård Nørby, Karin (1998). Utbildning i utveckling. *DIK-forum* 1998: 9 s 12-14.
- C53: Almegård Nørby, Karin (1998). ”Man måste våga visa upp sig”. *DIK-forum* 1998: 9 s 14.
- C54: Almegård Nørby, Karin (1998). ”Vi kan informationsteknik”. *DIK-forum* 1998: 9 s 15.
- C55: Ledare (1999). IT förändrar yrkesroller – hänger utbildningarna med? *DIK-forum* 1999: 17 s 3.

- C56: Ledare (2000). Biblioteksplaner – kommunernas räddning. *DIK-forum* 2000: 11 s 3.
- C57: Westas, Bo (2000). Bibliotek och bibliotekarierna: Allt fler grå ut, allt färre gröna in. *DIK-forum* 2000: 12 s 6-7.
- C58: A Nørby, Karin (2000). Bibliotekarien i den nya ekonomin Ut från ”det stängda perspektivet”. *DIK-forum* 2000: 15 s 14-15.
- C59: Almerud, Peter (2000). Bibliotekarie i Webbranschen. *DIK-forum* 2000: 17 s 4-5.
- C60: Almerud, Peter (2001). Från bibliotekarieutbildningen till ezines. *DIK-forum* 2001: 10 s 10-11.
- C61: Westas, Bo (2001). Generationsväxling i folkbiblioteken – 40-talisterna lägger boken på hyllan. *DIK-forum* 2001: 12 s 12-15.
- C62: Ledare (2002). Högtryck och orosmoln. *DIK-forum* 2002: 5 s 3.
- C63: Almerud, Peter (2002). Från servicetänkande till hjälp till självhjälp. *DIK-forum* 2002: 12 s 4-6:
- C64: Andersson, Sara (2002). ”Plötsligt blev alla mina spretiga kurser relevanta”. *DIK-forum* 2002: 13 s 16.
- C65: Almerud, Peter (2002). Bibliotekarieryket – ett yrke med flytande gränser. *DIK-forum* 2002: 18 s 13-14.
- C66: Almerud, Peter (2003). ”Bibliotekariens dag”: Avstamp för fördjupade diskussioner om yrkets framtid. *DIK-forum* 2003: 1 s 18.
- C67: Alfredsson, Henrik (2003). Ny bibliotekarieutbildning i Växjö. *DIK-forum* 2003: 3 s 11.
- C68: Alfredsson, Henrik (2003). Lärarbristen tvingar Lund att ta ”time out”. *DIK-forum* 2003: 3 s 11.
- C69: Almerud, Peter (2003). NYBIS – ett svar på sjuttitalisternas intåg. *DIK-forum* 2003: 16 s 10-11.
- C70: Almerud, Peter (2003). Generationsväxlingen delvis en lönefråga. *DIK-forum* 2003: 17 s 8.
- C71: Ledaren (2004). Offensiv strategi för biblioteken *DIK-forum* 2004:2 s 2.
- C72: Almerud, Peter (2004). Frilansande ledare för mångkulturella projekt: ”Rikedomen finns i olikheterna”. *DIK-forum* 2004:12 s 16-18
- C73: Löfgren Bjerner, Lena (2004). Pedagogisk profil på nyaste B&I-utbildningen. *DIK-forum* 2004:16 s 18-19.

C74: Kronfält, Eva & Voog Hanna (2005). Arbetsmarknadseftermiddag i Lund Världen och arbetsmarknaden behöver bibliotekarier. *DIK-forum* 2005:7 s 19.

C75: Arpi, Torsten (2005). Könshierarkier inom biblioteks- och informationsvetenskap: Kvinnliga forskare missgynnas. *DIK-forum* 2005: 10 s 15.

C76: Lytsy, Anna (2005). Lärotekarien ska frälsa skolbiblioteken. *DIK-forum* 2005:13 s 4-6.

C77: Lytsy, Anna (2005). En som tycker annorlunda: ”Man bör skilja på yrkesroller”. *DIK-forum* 2005:13 s 6.

C78: Lytsy, Anna (2005). Fyra frågor till ansvariga vid landets biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningar Så tycker bibliotekarieutbildarna *DIK-forum* 2005:13 s 7.

C79: Westas, Bo (2005). Bologna skapar oro i framtidens bibliotek. *DIK-forum* 2005: 15 s 20.

Tidskrift för dokumentation (TD)

D1: Nämnden för utbildning (1991). TLS om förnyad bibliotekarieutbildning. *T. Dokument* 1991:1 s. 33-36.

D2: Kjölstad, Torbjörn (1992). Kompetens för framtidens informationsförsörjning. *T. Dokument* 1992:4 s. 101-113.

D3: Wormell, Irene (1993). Yrkets nya image – FID utmanar yrkesrollen och vidgar våra vyer under 90-talet. *T. Dokumentation* 1993:1 s. 8-16.

D4: Harnesk, Jacob (1993). Är dagens bibliotekarieutbildning anpassad till morgondagens bibliotek? *T. Dokumentation* s. 125-129.

D5: Höglund Lars, Lööf, Staffan (2000). Bibliotekshögskolan i Borås – förändring och utveckling. *T. Dokumentation* 2000:2/3 s. 27-35.

D6: Hansson, Joacim (2001). Biblioteken som problemområde i biblioteks- och informationsvetenskap. *T. Dokumentation* 2001:3 s. 81-88.

D7: Löfgren Bjerner, Lena (2004). Pedagogisk profil på nyaste B&I utbildningen. *T. Dokumentation* 2004:2 s. 51-52.

Bilaga 2: Kursplaner

Borås

Biblioteks- och informationsvetenskapens utveckling och centrala ämnesområden, 10 poäng

Vetenskapsteori och metod I, 5 poäng

Kultur- och informationspolitik, 5 poäng

Kunskapsorganisation, 10 poäng

Användares interaktion med informationssystem, 5 poäng

Informationshantering, 5 poäng

Medier i biblioteks- och informationsverksamhet, 5 poäng

Vetenskapsteori och metod II, 5 poäng

Kandidatutbildning

Examensarbete, 10 poäng

Magisterutbildning

Valbara kurser, 5+5 poäng

Examensarbete, 20 poäng

Distansutbildningen avviker något:

Biblioteks- och informationsvetenskapens utveckling och centrala ämnesområden, 10 poäng

Vetenskapsteori och metod I, 5 poäng

Bibliotek, kultur och information i ett samhällsperspektiv, 5 poäng

Grundläggande kunskapsorganisation och informationssökning, 10 poäng

Användares interaktion med informationssystem, 5 poäng

Informationshantering, 5 poäng

Medier i biblioteks- och informationsverksamhet, 5 poäng

Vetenskapsteori och metod II, 5 poäng

Kandidatutbildning

Examensarbete, 10 poäng

Magisterutbildning

Valbara kurser, 5+5 poäng

Examensarbete, 20 poäng

Behörighetskrav:

Minst 60 poäng från universitet eller högskola

eller

Grundläggande behörighet samt lägst betyg G/3 i SvB/Sv2B, EnB samt ShA.

För att avlägga kandidat- eller magisterexamen krävs då ytterligare 60/80 poäng i andra ämnen på universitet och/eller högskolor.

Ämnet behandlar förmedling av information eller kultur som är lagrad i någon form av dokument. Det handlar om bibliotek och andra institutioner med informationsförsörjning eller kulturförmedling.⁵²⁹

⁵²⁹ Högskolan i Borås (2006-08-27)

Lund

A-kurs

1. Introduktionskurs 5 poäng
2. Information och kultur i samhället, 5 poäng.
3. Kunskapsförmedling I, 10 poäng.

B-kurs

- 1: Kunskapsorganisation 1, 6 p
- 2: Kunskapsförmedling 2, 8 p.
- 3: Kunskapsorganisation 2, 6 p.

C-kurs

- 1 Kunskapsförmedling 3, 6 p.
- 2 Forskningsmetodik, 6 p.
- 3 Strategisk planering och utveckling, 8 p.

D-kurs

Magisterkurs

Behörighetskrav:

80 poäng ämnesstudier, varav minst 40 poäng i ett ämne. Ämnesvalet är fritt, dock högst 40p i kurser som inte hör till fakultet. Antagning sker med hjälp av skriftligt test och intervjuer.

I Lund utbildas bibliotekarier för både folk- och forskningsbibliotek. De fokuserar på information och kultur i samhället, marknadsföring och management, samt olika former för att organisera, söka och förmedla information.⁵³⁰

Umeå

Kurs 1. Informationsförmedlingens vetenskapliga och sociala sammanhang, 20 p

1. Introduktion till biblioteks- och informationsvetenskap, 5 p
2. Information, kultur och utbildning, 6 p
3. Information, vetenskap och näringsliv, 4 p
4. Informationspolitik, 5 p

Kurs 2. Informationssystem, 20 poäng

1. Informationsteknik och design av informationssystem, 6 p
2. Informationsåtervinning/kunskapsorganisation, 7 p
3. Informationsåtervinning/informationssökning, 7 p

Kurs 3. Informationsvetenskaplig fördjupning, 20 poäng

1. Informationsvetenskaplig teori, 5 p
2. Vetenskaplig kunskapsproduktion, kommunikation och informationshantering, 5 p
3. Kultursociologi, 5 p
4. Forskningsmetodik, 5 p

Kurs 4. Magisteruppsats, 20 poäng

⁵³⁰ Lunds universitet (2006-08-27)

Behörighetskrav:

Grundläggande behörighet samt Sv B/Sv2 B, En B. Dessutom: 80 p högskolestudier i avslutade kurser, varav minst 40 p i ett ämne (A- och B-nivå) eller motsvarande fördjupning.

Utbildningen fokuserar på kunskap om bl.a. organisation, sökning och nyttjande av information inför arbete med kultur- och informationsförmedling inom t.ex. informationssektorn och bibliotek och med informationsrelaterade tjänster inom företag, myndigheter och organisationer.⁵³¹

Uppsala

Kursplan för biblioteks- & informationsvetenskap AB, 40 p

1: Introduktion till biblioteks- & informationsvetenskap, 3 p

2: Vetenskaplig klassifikation, 3 p

3: Elektronisk dokumenthantering I, 4 p

4: Den litterära processen och bibliotekens roll, 3 p

5: Dokumentrepresentation, 7 p

6: Bibliotek, kultur och samhälle, 5 p

7: Elektronisk dokumenthantering II, 5 p

8: Teorier om behov, sökning och användning av information, 6 p

9: Att söka information 4 p

Kursplan för biblioteks- & informationsvetenskap CD, 40 p

1: Teori och metodkurs, 5 p

2: Praktik, 5 p

3: Kandidat- eller magisteruppsats 10/20 p

4: Informationsförmedling ur ett användarperspektiv, 5 p

5: Pedagogiska aspekter på informationsförmedling, 5 p

6: Fördjupningskurser, 10 p, läses enbart av de studenter som valt att skriva en 10 p kandidatuppsats.

Bok- och bibliotekshistoria, 5 p

Populärlitteratur för bibliotekarier, 5 p

Behörighetskrav:

Avklarade kurser omfattande minst 80 poäng, varav 60 poäng i ett huvudämne där en uppsats på minst 10 poäng ingår.

Urval sker genom muntliga och skriftliga tester.

Utbildningen ska ge en bred och allsidig kunskap om bibliotek, informationssökning, kunskapsorganisation, informationsförmedling och datakommunikation.⁵³²

⁵³¹ Umeå universitet (2006-08-27)

⁵³² Uppsala universitet (2006-08-27)

Växjö

Första året (40 poäng)

HT: Brukare-bibliotek-samhälle 1, 10p

Kunskapsteorier 1, 5 poäng

Seminarier ”Teori, praktik, reflektion”, 5 poäng

VT: Pedagogik och lärande I, 10 poäng

Informationsarkitektur I, 5 poäng

Seminarier ”Teori, praktik, reflektion”, 5 poäng

Andra året (40 poäng)

HT: Brukare-bibliotek-samhälle II, 10 poäng

Kunskapsteorier II, 5 poäng

Seminarier ”Teori, praktik, reflektion”, 5 poäng

VT: Pedagogik och lärande II, 10 poäng

Informationsarkitektur II, 5 poäng

Seminarier ”Teori, praktik, reflektion”, 5 poäng

Tredje året (40 poäng)

HT: Specialkurser alt utlandsstudier, 20 poäng

VT: Examensarbete, 20 poäng

Behörighetskrav:

Grundläggande behörighet samt 40 högskolepoäng i avslutade kurser i ett eller två valfria ämnen, dock inte biblioteks- och informationsvetenskap.

Tyngdpunkten ligger på pedagogik och lärande. Kraven på bredare kompetens gör att utbildningen omfattar tre år men har därför lägre krav på tidigare förkunskaper.⁵³³

Se mer om skillnader mellan utbildningarna i kapitel 2.3.3 och 6.3.5.

⁵³³ Växjö universitet (2006-08-27)